

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Rozvoj slovní zásoby u žáků 1. ročníku ZŠ

Pavla Slezáková, DiS.

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Nováková Jaroslava, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.
Plzeň, 29. června 2016

Zde bych chtěla velice poděkovat vedoucí práce PhDr. Jaroslavě Novákové, Ph.D., za pozorné vedení mé diplomové práce, ochotu, cenné rady a věnovaný čas.

Anotace:

Cílem této práce je excerpce slovní zásoby ze slovně-druhového a morfologického hlediska ve vybraných učebnicích prvouky a matematiky pro první třídy základní školy. Diplomová práce se věnuje charakteristice jednotlivých složek slovní zásoby, disciplínám, které se slovní zásobou souvisejí. Dále je práce zaměřena na vývoj řeči dítěte a jsou zde rozebrány všechny etapy vývoje jedince – kognitivní, emoční, motivační, sociální a v neposlední řadě i vývoj motorický. Empirická část zahrnuje samotnou analýzu učebnic. V poslední kapitole jsou obsaženy návrhy na nejrůznější aktivity rozvíjející slovní zásobu u dětí mladšího školního věku pro učitele prvního stupně.

Klíčová slova: slovní zásoba, vývoj řeči, vývoj dítěte, slovtvorba, morfologie.

Annotation:

The aim of this study brings analyze the vocabulary of word classes and morphological aspects in selected textbooks of elementary science and mathematics for the first grade of elementary school. The first part of the thesis is focused on characteristics of the individual components of vocabulary, disciplines that are related vocabulary. The next chapter is aimed at the speech and language development of children, so all stages of human development - cognitive, emotional, motivational, social, and the motor development. The empirical part of this work includes analysis itself. In the last part are some variety of activities developing vocabulary for school age children for primary school teachers.

Keywords: analyze the vocabulary, speech and language development, the human development, word classes, morphology, activities

Obsah

1	Úvod	1
2	Slovní zásoba	3
3	Vývoj řeči dítěte	5
3.1	Vývoj řeči žáka 1. ročníku ZŠ	8
3.2	Slovní zásoba mladších školáků	9
3.3	Jazykové roviny v ontogenezi řeči	10
3.3.1	Morfologicko-syntaktická rovina	10
3.3.2	Foneticko-fonologická rovina	11
3.3.3	Lexikálně-sémantická rovina	12
3.3.4	Pragmatická rovina	13
3.4	Shrnutí	13
4	Charakteristika dítěte mladšího školního věku	14
4.1	Kognitivní vývoj	16
4.2	Emoční, motivační a sociální vývoj	17
4.3	Motorický vývoj	18
4.4	Shrnutí	19
5	Excerpce slovní zásoby v učebnicích pro 1. ročník ZŠ	20
5.1	Cíle a metodika výzkumu	20
5.2	Prvouka pro 1. ročník – nakladatelství Fraus	21
5.2.1	Podstatná jména v Prvouce pro 1. ročník – nakladatelství Fraus	24
5.2.2	Slovesa v Prvouce pro 1. ročník – nakladatelství Fraus	28
5.2.3	Shrnutí slovní zásoby	30
5.3	Prvouka pro 1. ročník – nakladatelství SPN	32
5.3.1	Podstatná jména v Prvouce pro 1. ročník – SPN	34
5.3.2	Slovesa v Prvouce pro 1. ročník – nakladatelství SPN	36
5.3.3	Shrnutí slovní zásoby	38
5.4	Cestička do školy pro 1. ročník – nakladatelství Alter	39
5.4.1	Podstatná jména v Cestičce do školy pro 1. ročník – nakladatelství Alter	41
5.4.2	Slovesa v učebnici Cestička do školy – nakladatelství Alter	44
5.4.3	Shrnutí slovní zásoby	46
5.5	Matematika se Čtyřlístkem pro 1. ročník nakladatelství Fraus	47
5.5.1	Podstatná jména v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství Fraus ..	48
5.5.2	Slovesa v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství Fraus	51
5.5.3	Shrnutí slovní zásoby	52
5.6	Matematika pro 1. ročník nakladatelství SPN	53
5.6.1	Podstatná jména v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství SPN ...	55
5.6.2	Slovesa v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství SPN	58
5.6.3	Shrnutí slovní zásoby	59
5.7	Matematika pro 1. ročník – nakladatelství Alter	60
5.7.1	Podstatná jména v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství Alter ...	62
5.7.2	Slovesa v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství Alter	65
5.7.3	Shrnutí slovní zásoby	66
5.8	Shrnutí	67
6	Návrhy pro praxi	70
6.1	Prvouka	71
6.1.1	Škola	71

6.1.2	Naše obec	72
6.1.3	Příroda	74
6.1.4	Co máme společného	75
6.1.5	Jsem jedinečná osobnost	76
6.1.6	Rodina	77
6.1.7	Domácí zvířata	78
6.1.8	Denní činnosti	78
6.1.9	Ochrana zdraví	78
6.1.10	Další aktivity využitelné na prohloubení slovní zásoby	79
6.2	Matematika	80
6.2.1	Geometrie	81
6.3	Shrnutí	82
7	Závěr	83
8	Seznam literatury	85
8.1	Seznam použité literatury	85
8.2	Seznam excerpované literatury	86
9	Přílohy	1
9.1	Pracovní listy	1
9.1.1	Pracovní list č. 1	2
9.1.2	Pracovní list č. 2	3
9.2	Seznam slov – Prvouka pro 1. ročník, Fraus	4
9.3	Seznam slov Prvouka pro 1. ročník, SPN	10
9.4	Seznam slov Cestička do školy pro 1. ročník, Alter	16
9.5	Seznam slov Matematika 1. ročník, Fraus	25
9.6	Seznam slov Matematika pro 1. ročník, SPN	29
9.7	Seznam slov Matematika pro 1. ročník, Alter	36

1 Úvod

Dobré ovládnutí jazyka, jeho pravidel a zákonitostí je cesta ke vzdělání. Svět kolem nás je možné poznávat a objevovat všemi smysly, ale právě pomocí pochopení jednotlivých pojmů je možné ho zkoumat a dávat do souvislostí.

Slova, ať už mluvená nebo psaná, otevírají cestu k poznání, pomocí nich si lidé předávají informace nejen mezi sebou, ale i mezi generacemi. Pomocí slov je možné osvojit si nové poznatky, do slov se převádí i získané zkušenosti. Za pomoci slov lidé odnepaměti přemýšlí, sní, sdělují si své pocity.

Pro školní vzdělávání je jazyk a jeho zvládnutí naprosto zásadní. Děti nastupují do prvního ročníku v šesti nebo sedmi letech, přicházejí z různě podnětných prostředí, s rozličnými schopnostmi a zkušenostmi, ale naprostá většina žáků se těší na novou zkušenost, těší se na „vzdělávání“.

Aby o toto nadšení děti nepřišly hned na začátku jejich cesty, je nutné, aby se škola pro ně stala podnětným a přátelským prostředím, aby je od začátku motivovala k lásce ke vzdělávání. Jednou ze zásadních podmínek nastartování tohoto procesu je neustálé rozšiřování a zdokonalování slovní zásoby. Pomocí ní mohou žáci jednak lépe chápat svět kolem sebe, ale také mohou lépe komunikovat v dětském kolektivu nebo s dospělými. Mohou vyjadřovat své pocity a chápat pocity druhých.

Hlavním cílem této diplomové práce je především zjištění slovní zásoby konkrétních dětí. To bude provedeno excerpcí slovní zásoby učebnic předmětu prvouka a matematika pro první ročník základní školy.

V teoretické části je práce zaměřena na vysvětlení pojmů, jako je lexikologie a sémantika. Práce se také zabývá pojmem slovní zásoba z hlediska stylového zabarvení nebo dobového užití. V další části práce prozkoumá vývoj řeči, počínající narozením dítěte až po vstup do prvního ročníku. Soustředí se především na vymezení očekávaných řečových dovedností a schopností žáka první třídy. V závěru teoretické části práce budou specifikovány jednotlivé jazykové roviny v ontogenezi řeči a jejich vývoj u dětí předškolního a mladšího školního věku.

V praktické části diplomové práce jsou excerpovány učebnice prvouky a matematiky pro první třídy základní školy právě z hlediska jazykové zásoby. Pro

srovnání jsou vybrány učebnice třech nakladatelství, jejichž učebnice jsou na našich školách nejčastěji používané. Jedná se o nakladatelství Fraus, Naše škola a SPN. Tato excerpce rozebere slovní zásobu jednotlivých učebnic z hlediska nejčastěji používaných slovních druhů, tematických oblastí, multikulturních dovedností. Pro srovnání a přehlednost celého výzkumu je součástí této práce i slovník slov používaných v těchto učebnicích. Lze předpokládat, že při rozboru učebnic prvouky a matematiky ze slovně – druhového hlediska budou nejčastějšími slovními druhy podstatná jména a slovesa.

V praktické části práce také obsahuje konkrétní návrhy aktivit, které by měly pomoci dětem pochopit a zapamatovat si slovní zásobu ke konkrétnímu tématu. Některé aktivity jsou doplněny i pracovními listy.

Cílem této práce není jen ukázat dostatky či nedostatky slovní zásoby jednotlivých učebnic nebo jejich komplexní hodnocení z tohoto hlediska, ale spíše poukázat na to, že rozvíjení slovní zásoby na základní škole – a v prvním ročníku především – záleží na schopnosti učitele komunikovat s dětmi, vysvětlit jim pojmy zábavným způsobem, ale také řídit a podporovat vrstevnické vazby a vzájemné učení dětí mezi sebou.

Diplomová práce si klade za cíl zhodnotit úroveň slovní zásoby žáků prvního ročníku základní školy. V práci bude provedena excerpce slovní zásoby v učebnicích prvouky a matematiky ze slovně-druhového hlediska a také z hlediska tematického. Na základě této excerpce budou navrženy aktivity pro rozvoj slovní zásoby žáků prvního ročníku základní školy.

Práce se bude opírat zejména o tyto publikace: Vývoj dětské řeči krok za krokem autorky Kutálkové, Komunikace ve škole autorů Mareše a Křivohlavého a Vývojová psychologie autorky Vágnerové.

2 Slovní zásoba

Slovní zásoba každého jazyka je tvořena souhrnem všech jazykových jednotek. Představuje soubor všech slov a slovních spojení (lexikálních jednotek, lexémů), která se vyskytují v jednom konkrétním jazyce, nebo která v daném jazyce zná jeden určitý jedinec (individuální slovní zásoba). Obsáhlost slovní zásoby tvoří jazykové jmění každého národa. Množství jazykových jednotek nelze v živém, rozvíjejícím se jazyce přesně zjistit, mluvíme proto o otevřeném systému.

Slovní zásoba je jednoznačně základem rozvoje myšlení každého jedince. Její vývoj závisí na pochopení situací, na zkušenostech každého člověka a na utváření logických vztahů. Dítě musí nové slovo a jeho obsah nejprve pochopit a teprve potom je možné si ho osvojit a používat v běžné řeči.

Nauka o slovní zásobě a jejím užívání se nazývá lexikologie. S lexikologií souvisejí i tyto disciplíny: sémantika – věda, která zjišťuje význam slov, frazeologie – zabývá se ustáleným slovním spojením, etymologie – pátrá po původu slov, onomastika – zkoumá původ a význam vlastních jmen, neologie – nauka o nově vzniklých slovech, dialektologie – nauka o nářečích, lexikografie – nauka o sestavování slovníků, derivologie – nauka o tvoření slov a o obohacování slovní zásoby. Popisuje způsoby tvoření slov, slovotvornou stavbu slova a slovotvorné vztahy k jiným slovům.

Slovní zásobu můžeme rozdělit podle různých hledisek. Podle stylového rozvržení rozlišujeme spisovnou a nespisovnou slovní zásobu. Spisovnou slovní zásobu dále dělíme na slohově neutrální a slohově zabarvenou. Slohově zabarvenou slovní zásobu dále dělíme na hovorovou, knižní, básnickou, publicistickou a odbornou.¹

Nespisovnou slovní zásobu můžeme dále rozčlenit do následujících skupin:² obecná čeština, nářečí, slang, argot. Slova z obecné češtiny nacházíme zejména v soukromých neoficiálních mluvených projevech a na rozdíl od slov nářečních nebo oblastních není užívání slov z obecné češtiny krajově omezeno.

¹ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha : 1980, s. 20.

² Tamtéž, s. 21.

Další možností je rozvrstvení slovní zásoby podle citového zabarvení. Podle citového zabarvení rozlišujeme vedle neutrálních výrazů slova expresivní, lichotná, dětská, domácká, hanlivá a nadávky.

Slovní zásobu můžeme třídit také podle dobového užití.³ V tomto případě rozlišujeme jádro, přechodovou část a periferii. Jádro slovní zásoby tvoří základní, nejčastěji užívaná slova, která jsou základem aktivní slovní zásoby. Jádrová slova jsou nenahraditelná pro běžnou konverzaci. Jedná se o slova, která používáme k vyjádření nejdůležitějších skutečností běžného života. Tato slova jsou pro komunikaci zcela nepostradatelná. Jádrová slova patří většinou k vývojově nejstarším a zároveň nejstabilnějším jednotkám v celém slovníku. Jejich počet není v jazyce velký, mají však vysokou frekvenci výskytu.⁴ Jádro rozdělujeme do tří kategorií. Do první kategorie řadíme názvy, které označují příbuzenské vztahy (matka, syn, bratr, strýc...). Další jsou názvy zvířat a věcí (ovce, pes, dům, pole...). V neposlední řadě k nim přibyla slova, kterými označujeme důležité skutečnosti (láska, smrt, práce...). Udává se, že jádrová slova zabírají asi 90 % z celkového počtu užívaných slov.⁵

Druhou skupinou jsou slova proměnlivá, která tvoří větší část slovní zásoby. Jejich vývoj je velice rychlý a můžeme jej jen velice těžko zaznamenat. Proměnlivá část slovní zásoby, periferie, reaguje na všechny změny. Zde se nacházejí slova, která se buď přestávají užívat, jejich frekvence užití klesá, nebo se naopak začínají užívat stále častěji. Děti mladšího školního věku užívají tato slova velice sporadicky.

Do periferie řadíme historismy, archaismy nebo neologismy. Některá slova, která vznikla v minulosti jako neologismy, přešla z periferie až do jádra slovní zásoby a později přestala být užívaná úplně a tím se vrátila zpět na periferii.

Z hlediska užívání můžeme slovní zásobu rozdělit na aktivní a pasivní. Aktivní slova jsou ta, která jedinec běžně používá v písemné i ústní komunikaci. Do slovní zásoby pasivní patří slova, kterým člověk sice rozumí, ale k dorozumívání je sám nepoužívá.

³ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha : 1980, s. 14.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

3 Vývoj řeči dítěte

Prvním zvukovým projevem, který dítě vydá při příchodu na svět, je pláč. Toto období do konce šestého týdne věku nazýváme obdobím křiku. Jedná se o neurčitý křik, volání. Mluvíme o reflexní činnosti – dítě nám tím tedy neříká, že mu něco schází, křikem nevyjadřuje svoji náladu. Jedná se o fyziologický reflex dýchacích a hlasových orgánů, které se tímto křikem uvádějí v činnost. Jednotlivé druhy nepříjemných pocitů začíná dítě křikem vyjadřovat až později.

Zvuky podobné fonémům začínají děti tvořit kolem 4. měsíce života. Tato aktivita se nazývá broukání a zpočátku má pouze reflexní charakter. Broukat začínají i děti vrozeně neslyšící. U těchto dětí ovšem broukání po čase vyhasíná, protože není podporováno zpětnou vazbou. Slyšící děti si v tomto věku se svým hlasem hrají, experimentují. *„Slyšící děti v této době s vlastním hlasem experimentují způsobem, který byl popsán jako kruhová reakce: Dítě poslouchá svůj vlastní hlasový projev, a protože je pro něj zajímavý, tak jej často a mnohokrát opakuje.“*⁶

Mezi 6. a 8. měsícem začínají děti žvatlat. To znamená, že opakují určité, stejné nebo podobné slabiky. Ke konci kojeneckého věku žvatlání ztrácí svůj repetitivní charakter a děti již spojují různé slabiky.⁷ *„Dítě si všímá, jak lidé na jeho žvatlání reagují, a tato zkušenost je za normální situace posiluje v přesvědčení, že je to dobrý prostředek upoutání a udržení pozornosti.[...] Zatím jde hlavně o formu, tj. potřebu udržet kontakt, a ne o obsah.“*⁸

První slovo vědomě vyslovené, se znalostí a porozuměním jeho významu, bývá krátké – jednoslabičné nebo dvouslabičné. Ve velké většině případů jde o něco, co dítě zaujalo – ham, auto, bota, ahoj. Slovo prošlo prahem pochopení, dítě ví, co slovo znamená.

Slovo zpočátku zastupuje celou větu. Svá první slůvka dítě vyslovuje pomalu. Často se mu rozpadají na slabiky oddělené kratičkou pauzou, kterou nahrazuje ty hlásky, jež se mu nedaří vyslovit. Použití konkrétních slov ve správných situacích dokazuje, že dítě nejen začíná zvládat techniku řeči, ale chápe i význam jednoduchých slov. *„Význam slov je spojován nejen s jejich zvukovou podobou, ale*

⁶ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I. : dětství a dospívání. Praha : 2005, s. 94.

⁷ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie: dětství, dospělost a stáří. Praha : 2000, s. 55.

⁸ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I. : dětství a dospívání. Praha : 2005, s. 95.

*i s pochopením kontextu situace a chování dospělých.*⁹ Současně se zlepšuje i schopnost dítěte používat neverbální gesta, čímž zvyšuje svou schopnost komunikace. Opakování má pro další rozvoj řeči klíčový význam. Dítě nejdříve opakuje jednoduché zvuky, později se učí opakovat jednotlivé slabiky a slova a konečně celé věty a složitější větné výrazy. Od samého začátku si opakováním osvojuje i melodii řeči a její intonaci. Při zapamatování slov hraje důležitou roli i situace, při které to či ono slovo dítě slyší, citový doprovod slova a také zvuková nápadnost. Děti tak celkem často mohou překvapit i složitým odborným výrazem. Už od prvních náznaků řeči hraje v tomto procesu významnou úlohu motivace. Dospělí mohou výrazně podněcovat rozvoj řeči u dítěte pozitivní zpětnou vazbou, ale i názorným příkladem. Dítěti pomohou například opakováním jednoduchých slov ve spojení s určitým předmětem nebo činností, velmi inspirující je i zpívání písní nebo recitování krátkých básniček a naprosto zásadní roli má v tomto procesu už od batolecích let prohlížení obrázkových knížek nebo později čtení krátkých příběhů.

V jednom roce by mělo dítě podle vývojových psychologů aktivně ovládat 5 slov. Také by mělo rozumět jednoduchým příkazům ze strany dospělých. *„Už koncem prvního roku dává dítě najevo porozumění řeči tím, že vykoná nějakou jednoduchou reakci na výzvu, ale také na zákaz. „Rozumí“ už i názvům několika běžných předmětů a vyhledává je na pokyn očima.“*¹⁰

Mezi prvním a druhým rokem života se slovní zásoba názvů osob, zvířat a věcí i činností výrazně zvětší. Učení v tomto období probíhá dvěma základními způsoby. V prvním z nich dospělí – nejčastěji matka – označují názvy jednotlivých věcí a jejich vlastnosti, a tím si dítě osvojuje především podstatná eventuálně přídavná jména. Druhý způsob je označován jako expresivní, kdy matka pojmenovává jednotlivé činnosti, sdílí s dítětem jednoduché říkanky, komunikuje s ním pomocí jednoduchých pokynů nebo příkazů. Dítě se tedy učí jednoduchá slovní spojení a expresivní výrazy (slovesa). Oba styly učení se v různé míře kombinují a jen výjimečně jeden výrazně převládá.¹¹ I tak ovšem v tomto věku dítě používá zejména podstatná jména.

⁹ Vágnerová, M. Vývojová psychologie I. : dětství a dospívání. Praha : 2005, s. 95.

¹⁰ Langmeier, J., Krejčířová, D. Vývojová psychologie. Praha : 1998, s. 73.

¹¹ Tamtéž, s. 76.

Mezi druhým a třetím rokem má dítě nejzákladnější slovník výrazů vytvořen, je schopno se dorozumět a začíná své řeči používat podle vžitých gramatických principů. Ve třetím roce života by aktivní slovní zásoba dítěte měla tvořit již 500 slov. Dalším důležitým prvkem ve vývoji řeči v tomto období je tvoření vět. Dítě zpočátku tvoří holé věty a teprve postupně se učí tvořit i věty rozvité. Neumí-li dítě po třetím roce věku utvořit větu z podmětu a přísudku, lze již uvažovat o opoždění vývoje řeči.

Dítě často vytváří pro sebe logické podoby slov, které jsou ale pro dospělého nepochopitelné. Analogií vyjadřuje i složité vztahy, které ještě přesně nechápe. Zaměňuje rody u slov, vytváří přídavná jména z podstatných a podobně vytváří i slovesa.

Mezi třetím a čtvrtým rokem má již dítě snahu o samostatné vyjadřování a zvědavost projevuje četnými otázkami. O sobě samém ale ještě hovoří ve třetí osobě. Až dítě plně pochopí, že je osloveno a že jenom od něho je vyžadována odpověď na toto oslovení, tehdy začne užívat zájmeno já.¹²

Po třetím roce děti nejčastěji vstupují do mateřské školy, dostávají se mezi vrstevníky a mají tak velkou možnost vyzkoušet si svou schopnost dorozumět se mluvenou řečí. V tomto období také končí doba tzv. „paralelní hry“ a nastává doba hry společné, která přechází do kooperativní fáze. Děti začínají používat řeč jako prostředek komunikace s ostatními dětmi, a tím rychleji rozvíjejí nejen množství používaných slov ale i další řečové dovednosti. Matka, která je na dítě citově „napojena“ většinou pochopí jeho přání nebo potřebu z náznaku, ve vrstevnickém prostředí je dítě nuceno své potřeby přesně pojmenovávat, vysvětlovat své záměry či emoce, chápat pocity nebo záměry ostatních. *„Porozumění myšlenkám, motivům a prožitkům druhých lidí v průběhu celého předškolního věku tedy rychle narůstá a odráží se v rozvoji symbolických her, v nichž si dítě cvičí schopnost vidět svět očima druhých.“*¹³

Někdy je prostředí mateřské školy nebo jiné podobné skupiny pro dítě i první možnost povídat si s dospělými mimo vlastní rodinu a nezářídka slyšet poprvé i řeč

¹² Langmeier J., Krejčířová, D. Vývojová psychologie. Praha : 1998, s. 98.

¹³ Tamtéž, s. 99.

bez vad výslovnosti. Na dítě bychom měli mluvit klidně a jeho vlastní řeč opravovat pouze příklady, bez upozorňování na chyby.

V této době také prochází řeč dítěte kritickým údobím. Dítě zná již velké množství slov, ale celou řadu ještě nedovede vyslovit tak, jak by si přálo. Jeho rychlost vyjadřování se tak opožďuje za rychlostí přílivu jeho myšlenek. Dítě pak někdy začíná zadržávat. To však ještě neznamena, že jde o koktavost - poruchu řeči, kterou je třeba léčit.

Mezi čtvrtým a pátým rokem věku dítě již dovede rozlišit hlásky zvukově blízké a opravovat tak samo svou výslovnost. Dítě již užívá gramaticky správné rozvíte věty, dovede vyprávět vlastní zážitky nebo krátkou pohádku. Dítě již mluví obecnou češtinou, vypráví jednoduchý příběh. V tomto věku je už také schopno „*přizpůsobit způsob komunikace s ohledem na svého komunikačního partnera.*“¹⁴ Dítě ví, že s dospělými musí mluvit uctivěji než se svými vrstevníky, ale stejně dokáže způsob své řeči přizpůsobit (a upravit svůj slovník) při komunikaci s mladším dítětem.

3.1 Vývoj řeči žáka 1. ročníku ZŠ

V šesti až sedmi letech dítě zná a používá až tři tisíce slov a zvládne tak vyjádřit všechno, co si myslí a cítí. „*Taková úroveň jazykových schopností je nezbytným předpokladem školní úspěšnosti.*“¹⁵ V průběhu následujících čtyř let prvního stupně základní školy se jeho slovní zásoba prudce rozroste. Podílí se na tom škola, rodiče, ale i kontakt s vrstevníky. Dítě si od všech totiž osvojuje nejen modely chování, ale také způsob řeči. Napodobuje výslovnost rodičů i ostatních důležitých osob ve svém okolí, používá slova a slovní spojení i celé věty, které slyší a samo je přidává do své aktivní slovní zásoby.

S nástupem dítěte do školy se promění jeho vztah k jazyku. Dosud pro něj jazyk znamenal prostředek k tomu, aby vyjádřilo, co potřebuje. Ve škole se najednou učí řeč rozdělovat na jednotlivá slova, slabiky a hlásky a zjišťuje, že všechno, co říká, se dá napsat. V hodinách českého jazyka si navíc začíná uvědomovat rozdíly mezi spisovnými a nespisovnými slovy. Seznamuje se s dříve neznámými základy gramatických jevů, a tím se učí o slovech uvažovat novým

¹⁴ Vágnerová, M. Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Praha : 2005, s. 224.

¹⁵ Tamtéž, s. 260.

způsobem. „Malí školáci obvykle definují slovní výraz ve vztahu ke konkrétnímu kontextu popisem jeho vnějších znaků nebo aktivitou, která je s ním spojena. V průběhu školního věku se zvyšuje tendence charakterizovat slovo pomocí nadřazené kategorie nebo je definovat ve vztahu k jiným objektům, resp. Pojmům stejné úrovně, tj. analogií.“¹⁶

V hodinách českého jazyka navíc začíná zjišťovat a chápat rozdíly mezi spisovnými a nespisovnými slovy. Jak již bylo řečeno výše, v sedmi letech zná dítě skoro tři tisíce slov. V období mladšího školního věku, během prvního stupně základní školy, tedy do jeho jedenácti let, se slovní zásoba dítěte ztrojnásobí.

3.2 Slovní zásoba mladších školáků

Děti mladšího školního věku používají nejčastěji jednoslabičná slova, která tvoří až čtvrtinu všech používaných slov. Od dětí můžeme nejčastěji slyšet slova já, on, se, to, ty, tam, tady, můj, tvůj. Dalšími slovy ve slovníku dětí jsou slovesa, není jich však mnoho. Nejčastěji jsou používaná slovesa jako být, mít, jít, říct, dát. Po zájmenech a slovesech následují podstatná jména, jimiž děti pojmenovávají svět kolem sebe.

Mimo vrozených mentálních předpokladů, se kterými se dítě narodí, má na jazykové schopnosti dítěte vliv i prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Největším a nejdůležitějším vzorem jsou pro děti matka a otec, případně další osoby ve společné domácnosti, které jsou s ním v každodenním kontaktu. Děti po nich opakují nejen slova a slovní spojení a výslovnost, ale napodobují i jejich komunikační zvyky. Dítě si uvědomuje, že maminka mluví jinak s paní prodavačkou v obchodě a jiným způsobem si povídá doma s tatínkem.

V průběhu období mladšího školního věku, tedy do jeho jedenácti let, se slovní zásoba školáka ztrojnásobí.

Děti z rodin, ve kterých rodiče na své potomky hodně mluví, rodiče komunikují mezi sebou a je zvykem pravidelně číst knihy, mají výhodu oproti dětem z řečově chudého prostředí. Rodiče by v ideálním případě měli pojmenovávat předměty, se kterými se děti setkávají, svoje věty s malými proměnami opakovat a názorně vysvětlovat a ukazovat dítěti, o čem mluví. U dětí, které jsou ve stálém kontaktu s

¹⁶ Vágnerová, M. Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Praha : 2005, s. 260.

dospělými, se řeč a slovní zásoba rozvíjí rychleji. Velký vliv mají na rozvoj řeči i sourozenci. Mladší dítě má pochopitelně bohatší slovník, protože na jeho aktuální slovní zásobu má vliv i každodenní komunikace s jeho sourozencem. Nejmladší děti jsou tedy řečově vyspělejší, než byli ve stejném věku jejich starší sourozenci.

Pro školáky na prvním stupni základní školy se novým velkým vzorem stává učitel. Podobně jako od rodičů, i od něj děti přebírají způsob mluvy. Učitel má tedy, zvláště v první třídě, naprosto zásadní vliv na slovní zásobu a komunikační schopnosti žáků.

3.3 Jazykové roviny v ontogenezi řeči

Jazykovou rovinu je možné vymezit jako určitý dílčí systém jazyka, který je možné charakterizovat specifickými základními jednotkami. Poznatky o vývoji jazykových rovin se využívají při vystižení podstaty řečového vývoje dítěte. Při vývoji dětské řeči se prolínají gramatická, zvuková, lexikální a pragmatická rovina zvukových projevů.

3.3.1 Morfologicko-syntaktická rovina

Morfologicko-syntaktickou rovinu posuzujeme podle porozumění, tedy až okolo 1. roku života, v době kdy se začíná rozvíjet řeč. Zahrnuje uplatňování gramatických pravidel v mluveném projevu dítěte. Dále zjišťujeme, zda dítě mluví gramaticky správně, že slova vyslovuje ve správném rodě, pádu a čísle a umí je správně seřadit ve větě.

Gramatická rovina verbálních projevů odráží zcela přesně celkovou úroveň psychického vývoje dítěte. Touto rovinou řeči se zabývá lingvistický obor morfologie – nauka o tvarech a jazykovém tvarosloví. Dalším oborem morfologicko-syntaktické roviny je syntax. Syntax určuje pravidla, která řídí slovní vyjádření gramatických vět a uspořádání slov.

První slova, která dítě používá zároveň i jako věty, jsou bez jakéhokoliv skloňování a časování. Z velké většiny jde o podstatná jména v 1. pádě, méně častá jsou slovesa, která se objevují v infinitivu. Toto období jednoslovných vět přetrvává asi do dvou let života. Poté dítě začíná hovořit ve dvojslovných větách a používá stále více přídavných jmen. Po třetím roce života zařazuje do řeči zbylé slovní druhy

a jednoduché věty rozvíjí v souvětí. Kolem čtvrtého roku by gramatická stránka verbálního projevu neměla vykazovat větší odchylky. Pokud se i po tomto věku objevují gramatické nepřesnosti, není to již považováno za fyziologický dysgramatismus, ale může se jednat o narušený vývoj řeči.

3.3.2 Foneticko-fonologická rovina

Zabývá se fonemickou diferenciací a realizací hlásek a fonémů při artikulaci. Fonetika zkoumá zvuky lidské řeči z hlediska jejich tvoření (artikulace), dále akustické vlastnosti řeči a také se zabývá realizací v dorozumívacím procesu. Při artikulaci jednotlivých hlásek zjistíme, jak fungují části jednotlivých mluvních orgánů např. funkci hlasivek při tvoření hlásek, postavení rtů, čelistní úhel, kontroluje se postavení zubů, tvrdé a měkké patro. Artikulací vzniká řada různých zvuků, které se od sebe odlišují akustickou podstatou, podle kterých se pak navzájem rozlišují. Rozlišujeme u nich kvantitu, tedy různé trvání (délku) a kvalitu - různou barvu.

Foneticko-fonologickou rovinou jazyka se zabývají jazykovědné disciplíny: fonetika a fonologie. Fonetika je definována jako „*interdisciplinární obor, který se zabývá mnohostranným popisem zvukové stavby jazyka a obecnými zákonitostmi jejího fungování v řeči*“¹⁷ Oblast zvuku zkoumá fonetika ze tří hledisek: fyziologicko-artikulačního, auditivního a akustického a fyziologicko-artikulačního. Artikulační fonetika se věnuje popisu artikulačních orgánů a procesem tvorby jednotlivých hlásek, slabik, slov a vět. Akustická fonetika se zabývá zkoumáním zvukových vln, například jejich složením nebo přenosem vzduchem. Auditivní fonetika se zabývá složením a funkcí sluchového orgánu – ucha, způsobem percepce a rozsahem slyšitelnosti.

Fonologie je „*lingvistická disciplína, která se soustřeďuje na popis funkčního využití zvukových jednotek a vlastností ve struktuře jazyka. Zahrnuje jak segmentální, tak prozodickou (suprasegmentální) vrstvu zvukové stavby*“¹⁸ V rámci foneticko-fonologické roviny jazyka jsou důležité tyto pojmy: foném, hláska, fonologický proces, slabika a prozodické faktory řeči. Foném je nejmenší součást zvukové stránky řeči, která má v konkrétním jazyce rozlišovací funkci. Každý jazyk

¹⁷ Encyklopedický slovník češtiny, Praha : 2002, s. 136.

¹⁸ Tamtéž, s. 137.

má vlastní sadu fonémů, proto dva odlišné zvuky, dvě hlásky, mohou v některých jazycích mít navzájem stejnou funkci a v jiných nikoliv – podle toho, jestli tvoří stejný foném nebo ne.

Hláška je to, co dítě vyslovuje. Hlásky určitého jazyka tvoří fonetický systém. Slabika je nejjednodušší a nejtěsnější možnou artikulační jednotou funkčních prvků řeči, která vyhovuje dorozumívání. Členění slov na slabiky odpovídá i přirozenému jazykovému citu uživatelů, který vyvíjí už v raném dětství.

Konec vývoje fonemático-fonologické roviny by měl nastat do pěti let věku dítěte. Do tohoto období lze špatnou výslovnost připsat fyziologii. Přetrvávající vadné vyslovování některé z hlásek se označuje jako prodloužená fyziologická patlavost, přičemž vrchní věkovou hranicí je sedm let. Od sedmého roku se nesprávná artikulace považuje za patologický jev a je označena diagnózou dyslalie.

3.3.3 Lexikálně-sémantická rovina

Lexikálně-sémantická rovina zkoumá rozsah aktivní a pasivní slovní zásoby a její vývoj, chápání významu slov a zabývá se také přenesenými slovními významy, jako jsou pořekadla, přísloví nebo metafory. Vývojový proces, jímž si děti osvojují slova a významy svého mateřského jazyka, je zřetelnější než vývoj gramatiky.

Aktivní slovní zásoba zahrnuje slova, která jsou používána v běžné komunikaci, zatímco pasivní slovní zásoba obsahuje slova, kterým běžný uživatel rozumí, ale nepoužívá je. Odhaduje se, že aktivní slovní zásoba je tvořena zhruba 5 000 – 10 000 slovy, přičemž na její rozsah má vliv například věk, mentální schopnosti, vzdělání či sociální zařazení.

Pasivní slovní zásoba bývá šestinásobkem slovní zásoby aktivní. Slovní zásoba není pouhým nakupením slov, ale jedná se o soubor, ve kterém jsou slova uspořádána. Všechna slova daného jazyka vytvářejí tzv. lexikální systém. Zároveň jsou všechna slova součástí všeobecného sémantického systému, ve kterém máme uložené veškeré znalosti o světě.

Výzkumem slovní zásoby se zabývá lexikologie. Předmětem zájmu tohoto vědního oboru je obsah, forma a funkce slov a jejich vzájemné vztahy. Základní pojmy této jazykové oblasti jsou slovo, sousloví, význam slova. Tato věda pojednává o systémové povaze slovní zásoby a také se probírají otázky spojené s významovou

a formální stránkou jazyka. Lexikální rovina řeči je propojena složitými vztahy se všemi ostatními jazykovými podsystémy.

První disciplínou lexikologie je sémantika (nauka o významu), další nauka o pojmenování se nazývá onomaziologie. Frazeeologie je nauka o frazeologických jednotkách, etymologie je nauka, která vysvětluje původ slov, vlastními jmény se zabývá onomastika a lexikografie je disciplína, která se zabývá zpracováním slovní zásoby jazyka ve slovnících. Za základní jednotku lexikální roviny bývá tradičně považováno slovo.

3.3.4 Pragmatická rovina

Vychází ze sociální komunikace a zaměřuje se na sociální aplikaci a sociální uplatnění komunikační schopnosti ve společnosti. Do jejího popředí vstupují sociální a psychologická hlediska komunikace.

Dítě může správně vyslovovat jednotlivé hlásky i slova, má rozsáhlý aktivní slovník, používá správná gramatická pravidla, přesto může mít obtíže v komunikaci, jestliže neovládá pravidla pro vhodný sociální jazyk. Pragmatika zahrnuje tři hlavní komunikační dovednosti. Jsou to užívání jazyka pro různé záměry (př. pozdravení, oslovení), dále přizpůsobení a změna jazyka a poslední dovedností pragmatiky je dodržování pravidel vyprávění a konverzace.

3.4 Shrnutí

Vývoj řeči dítěte má své zákonitosti. S tím, jak se dítě vyvíjí a roste, zlepšuje se i jeho schopnost komunikovat s okolím a zvyšuje se jeho slovní zásoba. Každé období má své důležité úkoly, které musí být splněny, aby dítě mohlo v ontogenezi postoupit dále.

Při nástupu do školy dítě zná a umí používat již 3 000 slov, během vzdělávání na 1. stupni základní školy se jeho slovní zásoba ztrojnásobí. Pro rozvoj množství slov, která je žák schopen používat, je velice důležité podnětné prostředí, ve kterém se s ním aktivně komunikuje.

4 Charakteristika dítěte mladšího školního věku

Obdobím mladšího školního věku označujeme věk od 6 do 11 let.¹⁹ Při běžném pohledu na tuto životní etapu se nám může zdát, že se jedná o dobu nezajímavou a vývojově klidnou, kdy se dítě příliš nevyvíjí. Psychoanalýza pojmenovala tento věk obdobím latence.

Tato životní etapa je však časem, ve kterém dítě vstupuje do školy a znamená radikální životní změnu. Škola nabízí dítěti zcela nové světy, obzory, urychluje rozumový vývoj a také děti učí myslet jiným způsobem. Přináší malému člověku pro něj dosud nezažitou roli žáka a s ní i vyšší sociální prestiž. Pro malého školáka s sebou přináší i zátěžové situace – najednou se musí naučit odložit své okamžité potřeby a jejich uspokojení, i když by zrovna dělal raději něco jiného. *„Dítě projde rituálem zápisu a prvního slavnostního dne ve škole, který potvrzuje jednoznačně sociální proměny a počátek nové životní fáze. Škola ovlivní další rozvoj dětské osobnosti, způsob prožití celého dětství, projeví se i v oblasti sebehodnocení, mnohdy velice zásadním způsobem.“*²⁰

Nástup do školy také spojujeme s tím, že se dítě musí osamostatnit a přijmout zodpovědnost za vlastní chování a jeho následky. *„Dítě mladšího školního věku také dovede, alespoň přibližně, odhadnout, jak se jeho chování jeví jiným lidem.“*²¹ Většinu norem však stále interpretuje egocentricky, tedy ve vztahu k vlastní osobě. Dítě ví, že musí přijmout pravidla určující jeho chování ve škole, ale hlavním motivačním faktorem je, že bude za své chování pochváleno nebo potrestáno. *„Případné problémy obvykle nevyplývají z neznalosti norem, děti většinou vědí, jak se mají chovat, ale nedosahují žádané úrovně sebeovládání.“*²² Postupem času však u školáka začíná vzrůstat míra *„zvnitřnění různých norem“*²³. Dítě se s některými pravidly a hodnotami ztotožní a začne je dodržovat i v případě, že mu za opačné chování nehrozí žádný postih.

Stejně se vyvíjí i potřeba, jak dosáhnout dobrého výsledku. Na počátku procesu je úspěch spojen potřebou uspokojit významné lidi, tedy především rodiče a učitele.

¹⁹ Langmeier, J. Vývojová psychologie. Praha : 1998, s. 101.

²⁰ Vágnerová, M. Vývojová psychologie I. : dětství a dospívání. Praha : 2005, s. 236, 237.

²¹ Tamtéž, s. 264.

²² Tamtéž, s. 301.

²³ Tamtéž, s. 302.

Ocenění od dospělých se vztahují k různým dětským potřebám, např. potřebě citové jistoty, pozitivního hodnocení a potřebě orientace.

Děti v období první třídy také začínají uvažovat logicky o věcech, které vidí a které si mohou osahat, neumí však ještě přemýšlet o věcech abstraktních.²⁴ „*Myšlení mladšího školáka je vázáno na realitu. To znamená, že je schopen uvažovat o něčem určitém, co sám zná, i když není objekt jeho úvah aktuálně přítomen. Stačí mu minulost, aby si to, co potřebuje, mohl alespoň představit.*“²⁵

Děti již umí více přemýšlet pomocí řešení, protože vědí, že existují určitá pravidla, která ovlivňují náš život. Dovedou logicky řešit problémy, které se týkají skutečných předmětů, o kterých je možné snadno přemýšlet.

S rozvojem konkrétního myšlení mizí u dětí neomezená představivost a fantazie, typická pro předoperační myšlenkové období. Děti už jsou věčné, uvědomují si, že plyšová zvířátka nemohou mluvit a stolička je jen stolička. Myšlení v tomto věku vždy nějak operuje se skutečností, případně s představami nebo se symboly, které mají jednoznačný, konkrétní obsah. Školní děti upřednostňují takový způsob osvojování si nových skutečností, kdy se mohou samy přesvědčit o pravdivosti verbálně podaných informací.

Děti v tomto období chybují proto, že mají málo pravidel, pravidla žádná nebo nesprávná. Pokud děti nechápou určitý typ matematického problému, jejich chyby mohou být způsobeny lpěním na nesprávném pravidle.

Neumí ještě myslet pružně a využívat více myšlenkových postupů – rodiče navrhnou jinou cestu řešení problému, než se děti učily ve škole, a dítě ji odmítá s tím, že paní učitelka říkala, že to mají řešit jinak. Děti jsou přesvědčeny, že existuje pouze jedna správná cesta k řešení problému.

Děti v mladším školním věku často uvažují černobíle. Lidé jsou pro ně buď chytrí nebo hloupi, hodní nebo zlí, líní nebo pilní. Nejsou ještě schopny pochopit složitost života. Bohužel se to týká i jejich smýšlení o nich samotných, mohou si o sobě vytvořit špatný úsudek – například: jsem tlustá, proto jsem špatná a nebude se mnou nikdo kamarádit.

²⁴ Vágnerová, M. Vývojová psychologie I. : dětství a dospívání. Praha : 2005, s. 241.

²⁵ Tamtéž, s 242.

4.1 Kognitivní vývoj

V období mladšího školního věku se myšlení prudce rozvíjí. Je to tím, že se dítě ve škole učí myslet. Při zvládnutí učiva se dítě učí myšlenkovým obrátům. Myšlení se zrychluje, je stále efektivnější a hlubší.

V myšlení dochází k decentraci – dítě již umí odhlédnout od subjektivního pohledu na věc a posuzovat skutečnost podle více hledisek, zvažovat jejich vzájemné vztahy a umí tato zjištění koordinovat. „Školák už také lépe chápe příčinné vztahy a nevykládá je čistě na základě svého antropomorfního²⁶ postoje.“²⁷ Významný je i znak logického myšlení, pochopení vratnosti neboli reverzibility. Školák v tomto věku již rozumí tomu, že když něco ubereme, počet se změní. Chápe i to, že pokud stejné množství vrátíme, situace bude zase stejná jako předtím.

Důležitá v tomto období je i konzervace – schopnost pochopit trvalost podstaty určitého objektu či množiny objektů, přestože se jejich vnější vzhled mění. Dítě už chápe, že změna zjevných znaků neznamena změnu podstaty.

Ke zlepšení dochází i v logickém třídění. Paměť funguje lépe proto, že už je řízena více myšlenkami, než city, jak tomu bylo doposud. Zlepšuje se i paměť mechanická a logická.

Realismus školáka je zpočátku naivní. Dítě je odkázáno na to, co se dozví doma, ve škole, z knih. To, co mu poví autorita, je pro něj bernou mincí. Teprve postupem času začíná dítě přijímat informace, které dostává, kriticky, porovnává je se svými životními zkušenostmi, provádí první selekce. Doposud neotřesitelná víra v příklad autorit dostává první trhliny. Realismus naivní se mění na realismus kritický, a chápeme jej jako první známky blížícího se dospívání.

Mladší školní věk je fází konkrétních logických operací, respektování základních zákonů logiky a konkrétní reality. Dětem pomáhají názorné pomůcky a možnost ověřit si výklad učitele prakticky. „V mladším školním věku běžně dochází k výkyvům uvažování. Pokud se dítěti bude zdát úkol obtížný, může k jeho řešení použít i prelogické, intuitivní způsoby myšlení.“²⁸ Myšlení a schopnost logického uvažování je tedy v tomto věku bezprostředně vázáno na realitu a osobní zkušenost.

²⁶ Polidšťování neživých předmětů.

²⁷ Langmeier, J. a Krejčířová, D. Vývojová psychologie. Praha : 2006, s. 127.

²⁸ Vágnerová, M. Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Praha : 2005, s. 242.

4.2 *Emoční, motivační a sociální vývoj*

Socializační vývoj dítěte probíhá postupně. Nástup do školy přináší veliký počet změn, dítě tedy musí zmobilizovat veškeré své adaptační mechanismy, schopnost přizpůsobit se. Míra začlenění dítěte do lidského společenství se vstupem do školy výrazně zvětší. Pokud se jedná o způsoby sociální reaktivity, skupina posunuje dítě k početnějším a častějším reakcím.

Dítě se nově učí delšímu odloučení od rodiny, přijímá autoritu učitele, soustředí se na výuku, je hodnoceno a srovnáváno se spolužáky. To vše pomáhá utvářet jeho identitu. Proto by mělo vstupovat do školního prostředí opravdu připravené. U každého jedince je však stupeň jeho emočního vývoje individuální. *„Emoční vývoj je ovšem značně závislý na konkrétních sociálních zkušenostech.“*²⁹ Stejně individuální může být schopnost a délka aklimatizace s novou životní rolí, s novou vrstevnickou skupinou.

Vývoj sociálních kontrol a hodnotové orientace byl už v základech zakotven v předškolním období – ve školce, s rodinou. Malý školák si tedy s sebou do školy určité elementární normy přináší. *„Ale jak sociální kontroly, tak i hodnotové orientace jsou zatím velmi labilní a jsou závislé na situaci, na okamžitých potřebách dítěte a na postojích dospělých autorit.“*³⁰

Škola znamená vlastně pro děti první velkou sociální zkušenost. Není to jen třída s dvaceti nebo třiceti dětmi, ale skupina, kde se děti dobře znají a mají role v práci a v zábavě. Seznamuje se tu s novými, doposud pro něj neznámými lidmi.

V první třídě ale zatím převládá psychologie hordy, která jde za vůdci a tím je pro prvňáčky paní učitelka. Vztah učitele a žáka mívá v tomto období velmi často osobní charakter. *„Identifikace s učitelem má svůj vývojový smysl, protože dítěti umožní snáze překonat počáteční obavy a adaptovat se na školní systém.“*³¹ Bližší vztahy si děti vytvářejí se sousedem v lavici, s dětmi před sebou a za sebou, s kamarádem ze sousedství, se kterým má společnou cestu do školy, nebo se spolužáky z mateřské školy.

²⁹ Langmeier, J. a Krejčířová, D. Vývojová psychologie. Praha : 2006, s. 132.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Vágnerová, M. Vývojová psychologie I. : dětství a dospívání .Praha : 2005, s. 287, 288.

4.3 Motorický vývoj

Vývoj pohybových i ostatních schopností je do značné míry závislý na tělesném růstu. Už v mladším školním věku je zřetelný rozdíl ve vývoji chlapců a děvčat.

V průměru chlapec vyroste od 6 do 11 let ze 117 na 145 cm a dívka je o centimetr vyšší. Váhově se chlapec dostane z 22 na 37 kilogramů, dívky bývají průměrně o jeden kilogram těžší, mají širší pánev a nepatrně více podkožního tuku.³²

Dítěti vypadávají mléčné zuby a roste mu druhý chrup, mění se i tvar spodní části obličeje. Dnešní školní děti jsou v průměru větší, více svalnaté než děti před třiceti lety. To je způsobeno rychlejším růstem v útlém věku než zrychlením růstu ve školním věku.

Mozek v této době stále ještě roste.

Velmi významně se v tomto období zlepšuje jemná i hrubá motorika. Pohyby jsou rychlejší a přesnější, děti se stávají obratnější. Dítě nevydrží ani chvilku v klidu, ať už je kdekoliv. Dítě také ještě nedokáže dobře hospodařit se svými silami, snadno se unaví. Na druhou stranu si musíme uvědomit, že i rychle nabude nové síly.

Pohyby velkých svalů jsou již dokonalé, děti bezvadně běhají, jezdí na kole, skáčí přes švihadlo. Zlepšují se i v hodu míčem. Dýchací svaly ještě stále neukončily svůj vývoj, což znamená, že děti nedokáží hluboce dýchat.

Pohyby drobných svalů jsou ještě nepřesné, dotváří se ještě koordinace mezi zrakem a jemnými pohyby prstů. To způsobuje zejména problémy se psaním v první třídě, u některých dětí i s kreslením.

Smyslové vnímání ještě není dokonalé, je třeba ho vylepšit. Například pětileté dítě rozezná pouhým potěžkáním rozdíl mezi pětigramovým a patnáctigramovým závažím, devítileté dítě vnímá rozdíl jediného gramu. I oči zlepšují svoji činnost, dokáží také odlišit daleko více barevných odstínů než dříve.

³² Říčan, P. Cesta životem. Praha : 2004, s. 145.

4.4 Shrnutí

Období mladšího školního věku je pro dítě dobou plnou změn. Vstupuje do školy, osamostatňuje se a získává své místo ve společnosti vrstevníků. Rozvíjí se konkrétní myšlení, věci vidí stále černobíle. Velmi důležité je pro děti v tomto období stanovit pravidla.

Charakteristiku dítěte mladšího školního věku můžeme vymežit ve třech rovinách – kognitivní, emoční a motorické. Spolu s rovinou emoční bývá zmiňován i motivační a sociální vývoj.

5 Excerpce slovní zásoby v učebnicích pro 1. ročník ZŠ

Cílem této části diplomové práce je zjistit úroveň lexikální složky slov používaných v učebnicích pro 1. ročník základní školy. Dalším cílem je excerpovat v těchto učebnicích slovní zásobu ze slovně-druhového hlediska.

Pro výzkumnou část práce byly tedy použity vybrané učebnice pro 1. ročník základní školy a to konkrétně učebnice matematiky a prvouky. Práce se zabývá učebnicemi nakladatelství Fraus, SPN a Alter, protože se jedná o nejčastěji používané učebnice na českých základních školách.

5.1 Cíle a metodika výzkumu

Cílem této části diplomové práce je zjistit úroveň lexikální složky slov používaných v učebnicích pro 1. ročník základní školy a to zejména ze slovně-druhového hlediska. Pro tento účel byla zvolena metoda kvantitativně-kvalitativní excerpce formou porovnání slovní zásoby jednotlivých vybraných učebnic z hlediska četnosti i pestrosti užitých slov.

Pro výzkum bylo použito 6 učebnic používaných ve výuce 1. ročníku základní školy a to 3 učebnice prvouky a 3 učebnice matematiky. Z každého nakladatelství byly tedy excerpovány 2 učebnice, což opět nabízí možnost zohlednění dalšího aspektu. Při výběru konkrétních učebnic bylo jako primární hledisko použito, jak je konkrétní učebnice oblíbena v pedagogické praxi – zvoleny byly tedy ty knihy, které se na základních školách používají nejčastěji. Prakticky užívaných učebnic je však mnohem více. Lze však předpokládat, že pedagogická praxe svědčí o kvalitě konkrétního díla.

Postupováno bylo metodou zaznamenávání všech slov užitých v konkrétním díle a následně jejich třídění dle slovních druhů. Četnost užití jednotlivých slovních druhů je pak zaznamenána v absolutní formě (počet slov daného slovního druhu) i relativní formě (míra zastoupení daného slovního druhu v textu konkrétní učebnice).

Práce se zaměřuje konkrétně na podstatná jména a slovesa, která jsou roztříděna podrobněji. Jednotlivá užitá slova jsou zařazena do skupin podle tématu (například jídlo, příroda, vlastní jména a podobně) či funkce v učebnici (slova,

kterými jsou zadávány úkoly). U každé tematické skupiny slov je krátce vysvětleno, která slova sem byla zařazena. Toto vysvětlení je provedeno pouze u učebnic nakladatelství Fraus, které byly analyzovány jako první. Při třídění slov v učebnicích nakladatelství SPN a Alter bylo postupováno stejným způsobem, vysvětlování by tedy nepřineslo žádné nové informace.

Z takto sesbíraných dat jsou vytvořeny tabulky a grafy pro přehlednější hodnocení a srovnání s ostatními vybranými učebnicemi

Na základě výše uvedených dat byla následně provedena slovní interpretace a zhodnocení jednotlivých učebnic a srovnání všech zkoumaných publikací a to s primárním zaměřením na slovní druhy v nich zastoupené.

V další kapitole praktické části práce jsou na základě výsledků navržena možná opatření vedoucí k rozšíření slovní zásoby žáků a jejich praktickou realizaci.

5.2 Prvouka pro 1. ročník – nakladatelství Fraus

Učebnice Prvouky pro 1. ročník základní školy, vydaná nakladatelstvím Fraus, obsahuje 79 stran textu. Jedná se o učebnici formátu A4. Součástí této učebnice jsou obrázky a fotografie, které korespondují s daným tématem. V první části učebnice nejsou ilustrace doplněny textem, v další části (počínajíc s. 18, téma Rozmanitost přírody) se objevují stručné popisky psané hůlkovým písmem. Otázky a náměty k přemýšlení jsou psány na barevném podkladu ve spodní části každé strany.

Kniha obsahuje celkem 17 kapitol, které jsou rozděleny do pěti základních tematických okruhů. Jedná se o témata: Místo, kde žijeme; Lidé kolem nás; Lidé a čas; Rozmanitost přírody; Člověk a jeho zdraví. V každé z nich žáci vycházejí z jim známých věcí, činností a jevů a pomocí „známého“ se okruh informací rozšiřuje. Žáci tak v jednotlivých kapitolách používají skupinu slov podřazených k jednomu určitému tématu jako slovu nadřazenému.

Jednotlivé kapitoly učebnice se nazývají: Moje škola, Kde bydlím, Jsem chodec, Pozorujeme stromy, Ovoce a zelenina, Jsem jedinečná bytost, Moji spolužáci, Moje rodina, Hospodaření, Zdravá výživa, Chci mít zdravé zuby, Z čeho jsou věci kolem nás, Zvířata domácí a volně žijící, První květy jara, Jak lidé pracují, Člověk a čas, Naše tělo ve zdraví a nemoci.

Jak avizují sami autoři učebnice: „*Prvouka je integrovaným předmětem představujícím úvod do poznávání poznatků přírodních věd i společensko-vědních oborů.*“³³ Tomuto cíli je učebnice přizpůsobena. Kombinace fotografií i obrázků vytváří v dětech přirozenou asociaci mezi knížkami s příběhy a reálným životem. Cílem autorů učebnice nebylo vytvořit čítanku, ale jakýsi návodný materiál pro aktivní a „badatelskou“ práci samotných dětí.

Z hlediska této práce je samozřejmě nejzajímavější hledisko jazykové. Učebnice prvouky nakladatelství Fraus klade důraz na rozvíjení všech klíčových kompetencí. Velký důraz je zvláště kladený na komunikativní, sociálně personální a občanské kompetence. Děti se učí komunikovat s cizími dospělými lidmi, se svými spolužáky, kooperovat ve skupině. Učí se chránit přírodu i své zdraví, získávají povědomí o pocitech svých spolužáků. Velmi důležité je i její multikulturní zaměření, kdy děti mohou v nejrůznějších aktivitách nacvičit pravidla vzájemného soužití s odlišnými etniky nebo s lidmi s postižením.

Učebnice umožňuje dětem rozvíjet poznání sebe sama i svých spolužáků, a tím v nich rozvíjí empatii. Rozvíjení slovní zásoby je přirozený důsledek jednotlivých společných aktivit.

Děti v prvním ročníku pocházejí z velmi rozdílného prostředí. Děti z podnětného prostředí – z rodin, kde s nimi dospělí často komunikují a pravidelně jim čtou – mají nepoměrně bohatší slovní zásobu než jejich spolužáci. Proto jednou z neefektivnějších metod rozvíjení slovní zásoby je vzájemná komunikace mezi dětmi, skupinová práce, vrstevnické učení. Učitel samozřejmě v tomto procesu hraje důležitou roli koordinátora.

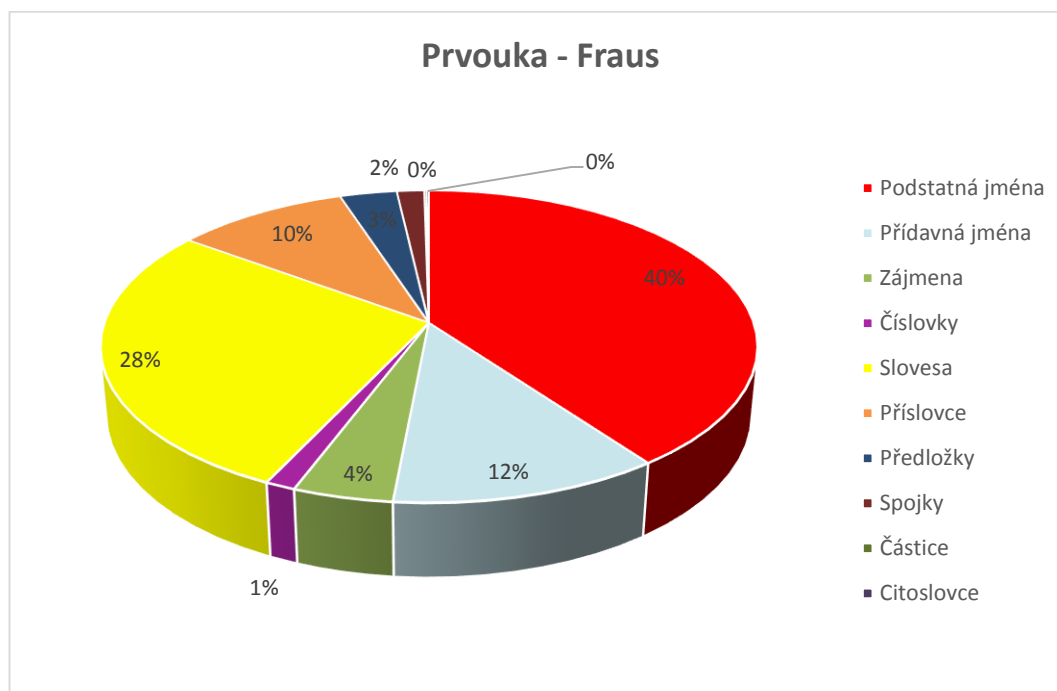
Učebnice Fraus věnuje velké množství prostoru právě vzájemné komunikaci dětí mezi sebou, vytváření jejich sociálních vazeb a kooperaci ve skupině.

³³ Dvořáková M., Stará, J. a Dvořák D. Prvouka: příručka učitele pro 1. ročník základní školy. Plzeň : 2007, s. 7.

Použitá slovní zásoba – přehled

Slovní druh	Počet použitých slov
Podstatná jména	307
Přídavná jména	89
Zájmena	33
Číslovky	10
Slovesa	215
Příslovce	76
Předložky	25
Spojky	12
Částice	1
Citoslovce	1

Tab. 1 – počet slov v učebnici prvouky nakl. Fraus

Z vypracovaného přehledu vidíme, že pro zadávání námětů k přemýšlení jsou nejbohatší skupinou slovních druhů podstatná jména. Těch je v úkolech použito celkem 307. Častá jsou vlastní jména – dětem se tak učební texty více přiblíží. Velké

množství používaných podstatných jmen a obrázků je pro rozvoj slovní zásoby podnětné.

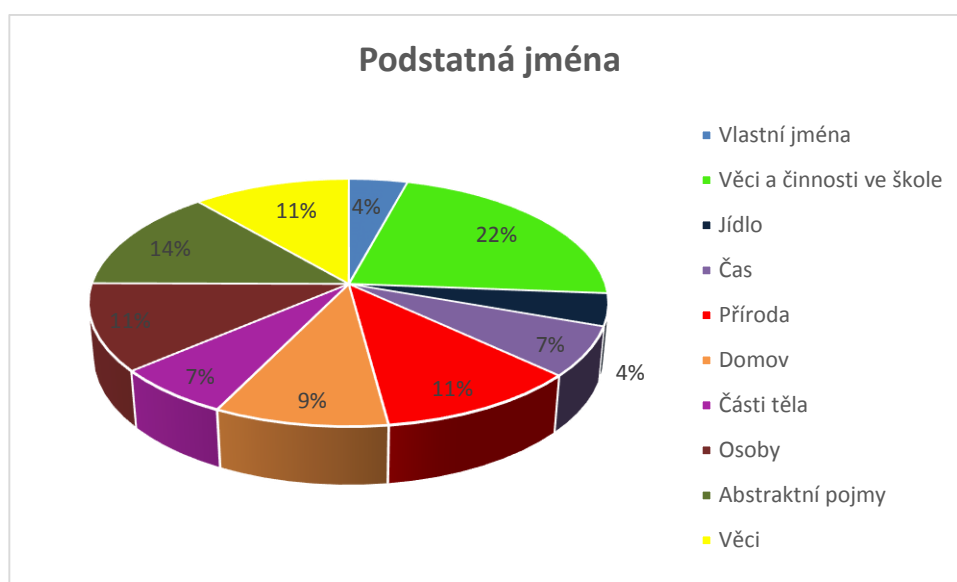
Další velkou skupinou jsou slovesa, kterých autoři použili celkem 215. V případě sloves dochází k jejich častému opakování. Nejčastěji je používáno sloveso být ve všech tvarech.

Velké zastoupení mají i přídavná jména. Těch najdeme v zadáních úkolů celkem 89. Hned po přídavných jménech se v učebnici vyskytují příslovce – těch je celkem 76.

5.2.1 Podstatná jména v Prvouce pro 1. ročník – nakladatelství Fraus

Podstatná jména jsou v učebnici použita z několika okruhů – vlastní jména, názvy zemí a kontinentů, názvy jídel, názvy osob (povolání nebo členové rodiny), názvy květin a zvířat, abstraktní pojmy, konkrétní věci, podstatná jména vyjadřující časové údaje, věci týkající se domácnosti, části lidského těla a pojmy týkající se školy.

Poslední jmenovaná skupina – věci a činnosti ve škole je nejpočetnější. Podstatná jména z této skupiny tvoří téměř třetinu všech použitých podstatných jmen.

Vlastní jména

V této skupině jsou zařazena jména osob, ale i názvy zemí a kontinentů. Vlastní jména najdeme česká, ale i cizí – Masuka. Pro větší přehlednost je možné při výčtu rozdělit jména do dvou odstavců, zvláště vlastní jména osob a zvláště názvy zemí a kontinentů.

Fila, Jakub, Katka, Klárka, Markéta, Masuka, Matyáš, Týna, Vítek, Petr.

Afrika, Indie, Palestina.

Příroda

Do této skupiny můžeme zařadit podstatná jména, která pojmenovávají živou i neživou přírodu. Také sem při vyhodnocení analýzy učebnice můžeme zařadit věci, které pro pěstování rostlin používá člověk – pro příklad můžeme uvést třeba květináč. Při vyhodnocování je nutné vycházet vždy z kontextu, v jakém bylo slovo použito. Pro přehlednost jsou opět slova rozdělena do dvou podskupin – ostatní příroda a zvířata.

Budka, dřevo, keř, kůra, květ, květina, květináč, les, list, louka, období, okolí, pavučina, pecka, plod, potok, rostlina, semeno, strom, tulipán, zahrada, zahrádka, Země, zeměkoule.

Bobr, housenka, kráva, křeček, pes, prasátko, vosy, zvířátko, zvíře, žába.

Jídlo (i ovoce a zelenina)

Tato skupina slov není v učebnici prvouky nakladatelství Fraus příliš početně zastoupena, nicméně je natolik důležitá, že si určitě zaslouží oddělit od ostatních podstatných jmen.

Cibulka, jablko, maso, ovoce, pití, oběd, potrava, rohlík, rozžvýkání, svačina, vajíčko, výživa, zelenina.

Osoby – členové rodiny, povolání

K tomuto nadřazenému pojmu můžeme zařadit jak názvy osob, tak členy domácnosti. Oddělení do zvláštní podskupiny si určitě zaslouží názvy povolání.

Babička, dcera, dědeček, dítě, maminka, sourozenci, tatínek, dívka, chlapec, jedinec, kamarád, kluk, lidé, miminko, muž, paní, rodiče, rodina, sestra, spolužák, syn, školák, táta, žák, žena.

Hajný, hodinář, chovatel, lesník, malířka, myslivec, řidič, učitel, učitelka, vědec.

Části těla

Do skupiny části těla patří názvy jednotlivých částí lidského těla, o kterých se děti v prvním ročníku učí. Zařadit sem můžeme i pojmenování lidských smyslů.

Břicho, čich, hlava, hmat, hrudník, chuť, jídlo, končetiny, krk, ručička, ruka, řezák, sluch, smysl, srdce, stolička, špičák, záda, zub, žilka.

Věci týkající se školy

Do této skupiny můžeme zařadit nejen věci, ale také pojmy, které se týkají školy – věci, které děti nosí v aktovce, jako je penál, ale také názvy předmětů a ostatní pojmy týkající se školy a vyučování.

Aktovka, barva, část, činnost, číslice, číslo, člen, datum, den, desetikoruna, druh, družina, dostatek, dveře, dvojice, fotografie, glóbus, hodina, hodiny, hrozba, chování, chyba, ilustrace, jednička, kalendář, kartička, laboratoř, lavice, měsíc, nápis, název, nevýhoda, obal, obrázek, oddělení, otázka, označení, penál, písmeno, plán, počet, polovina, pořadí, prvouka, předmět, přestávka, příběh, příklad, puntík, ráno, rozdíl, řada, řádek, ředitel, skupina, sloupec, slovo, strana, stránka, šatna, škola, tabule, taška, třída, učebnice, úkol, věta, vyprávění.

Bydlení

Do této skupiny jsou zařazena podstatná jména, která se týkají bydlení, domova a domácnosti. Tato skupina je velice pestrá, je sem možné zařadit i slova, týkající se nakupování, které k bydlení a životu patří.

Bydlení, bydliště, byt, domácnost, domov, dům, hájovna, hřebík, místnost, místo, nákup, nastavení, nepořádek, narozeniny, obchod, obyvatel, odpad, okénko, oslava, patro, péče, peníze, podlaží, popelnice, pořádek, samoobsluha, schodiště, schránka.

Cestování a čas

Do této skupiny byla zařazena slova, kterými sdělujeme časové údaje. Obsahuje i slova, která se týkají cestování.

Cesta, čas, čára, doba, chodník, chůze, noc, obec, oblast, prostředek, přecházení, roh, rok, semafor, směr, svět, týden, ulice, silnice, vozík.

Věci

Mezi věci patří slova, vyjadřující konkrétní věc, kterou si dokážeme představit. Jedná se o věci, které děti znají z každodenního života.

Brusle, dopis, kaz, kleště, kolečko, kolo, kontejner, kus, látka, materiál, míč, nářadí, oblečení, okraj, páska, plátek, proužek, rámeček, řez, samolepka, skládanka, sklo, stroj, šipka, tabulka, tričko, tvar, věc, větvení, výrobek, zboží, zbytek, značka.

Abstraktní pojmy

Do této skupiny jsou zařazena slova, pod kterými si nedokážeme představit něco hmatatelného. Zatříděna sem byla i slova, která se nehodila do žádné předchozí skupiny.

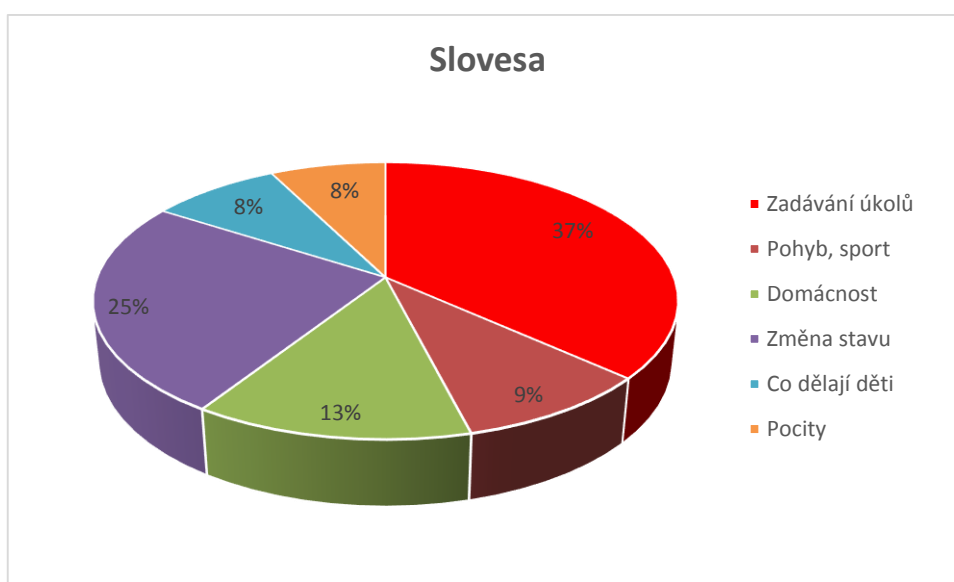
Narozeniny, nálada, návštěva, nemoc, pocit, podnik, pohled, pohyb, pomoc, postup, pošta, potřeba, povinnost, povolání, pozor, práce, pravidlo, radost, scénka, situace, smajlík, spotřebování, strach, střídání, světlo, tečka, tma, téma, typ, údaj, událost,

úřad, vstup, vybavení, výhoda, výměna, výroba, vývoj, zásada, zástupce, zdraví, život.

5.2.2 Slovesa v Prvouce pro 1. ročník – nakladatelství Fraus

Slovesa v této učebnici můžeme roztřídit do několika skupin – slovesa mající vztah ke škole, slovesa vyjadřující pohyb a sport, slovesa týkající se domácnosti, slovesa vyjadřující změnu stavu, slovesa vyjadřující, co dělají děti a slovesa vyjadřující pocity.

Nejpočetnější skupinou sloves jsou slovesa mající vztah ke škole. Slovesa z této skupiny tvoří více než třetinu všech sloves v učebnici.

Slovesa mající vztah ke škole

Slovesa mající vztah ke škole jsou v největší míře ta, jimiž jsou zadávány žákům úkoly, dále sem patří i slovesa vyjadřující, co žáci ve škole dělají.

Číst, dokreslit, dolepit, dopsat, chybět, jmenovat, kreslit, mluvit, nakreslit, nalepit, namalovat, napsat, naučit se, naznačit, nazývat, nazývat se, nemít, neumět, objevit, objevovat, obkreslit, očíslovat, odhadnout, odpovědět, odpovídat, odříkat, omluvit, opsat, podtrhnout, pojmenovat, popisovat, popsát, poradit, porovnat, používat se, povídat, povídat si, pozorovat, prohlédnout, přečíst, převést, překreslit, přelepit,

přemýšlet, psát, rozumět, říct, říkat, sedět, seřadit, soustředit se, škrtnout, učit, učit se, ukazovat, umět, určovat, vědět, vidět, vlepít, vybarvit, vybrat, vyjmenovat, vymalovat, vyprávět, vystihovat, vysvětlit, vyznačit, zakreslit, zakroužkovat, zapamatovat si, zaškrtnout, znamenat, znát, znázorňovat, zpracovávat,

Slovesa vyjadřující pohyb, sport

Těmito slovesy vyjadřujeme, jak probíhá přesun někoho nebo něčeho z jednoho místa na druhé.

Čekat, jet, jezdit, jít, donést, hledat, hodit, chodit, míjet, otočit se, postupovat, potkat, probíhat, přecházet, přijít, přinést, růst, řídit, spěchat, stát.

Slovesa týkající se domácnosti

Do této skupiny řadíme slovesa, která jsou žákům velice blízká, znají je z každodenního života.

Bydlet, čistit, jíst, koupit, kupovat, napláňovat, potřebovat, používat, poznat, pustit, sloužit, sníst, spát, trávit, ušetřit, večeřet, vstávat, vypadat, vyrábět, vyrobit, vyřizovat, vystřídat, zařídit, zjistit, zůstat, zvládnout, žít, živit se.

Slovesa vyjadřující změnu stavu

Těmito slovesy vyjadřujeme, jak probíhá změna stavu. Je to druhá nejpočetnější skupina sloves, tvoří čtvrtinu všech sloves obsažených v této učebnici.

Bavit, bavit se, být, dát, dávat, dělat, díť se, dodržovat, dokázat, doplnit, dopouštět se, hodit se, chránit, chtít, léčit se, lišit se, měnit, mít, mýt si, najít, nastavit, naučit, nebýt, nechat, ověřit, označit, patřit, podobat se, pocházet, porušit, poznávat, pracovat, předcházet, přibýt, rozhodnout se, spojit, stát se, tvořit, udělat, ukázat, vyfotografovat, vykonávat, vynalézt, vyrůstat, vytahovat, vytrhávat, vytvářet, využít, vzniknout, začínat, zajišťovat, zažít, získávat.

Slovesa vyjadřující, co dělají děti

I tato skupina sloves je dětem velice blízká – tato slovesa vyjadřují, co dělají děti nebo co se s dětmi děje.

Hrát si, chovat, chovat se, muset, nechovat se, pomáhat, poprosit, poslechnou t, poslouchat, rozlišovat, roztřídit, sestavit, skládat, ukryvat se, všímat si, zahrát si, zkoumat, zkusit.

Slovesa vyjadřující pocity

Do této skupiny jsou zařazena slovesa, kterými vyjadřujeme, jak se lidé mohou cítit. Jsou to slovesa, pod kterými si ne vždy přesně představíme, co znamenají.

Cítit se, hrozit se, hrozit, nelíbit, ohrožovat, polekat, polekat se, rozesmát, rozesmutnit, potěšit, považovat, přát si, rozzlobit, slavit, starat se, vyznat se.

5.2.3 Shrnutí slovní zásoby

Tato učebnice je z pohledu slovní zásoby poměrně pestrá. Tematicky skupiny slov korespondují s probíraným předmětem i dílčími tématy, nejvíce jsou zastoupena podstatná jména a slovesa, autoři však používají všechny slovní druhy a to v přiměřeném poměru.

Zaměříme-li se podrobněji na podstatná jména a to z hlediska tematických skupin, je tato učebnice v jejich zastoupení vcelku rovnoměrná, největší podíl zaujímají věci a činnosti ve škole, následují v přibližně stejné míře zastoupené abstraktní pojmy, vlastní jména, věci a podstatná jména související s přírodou. Jídlo, čas, osoby a části těla představují nejméně používané tematické skupiny.

Při detailnějším pohledu na slovesa je zřejmé, že se nejčastěji (a to v 37%) zabývají zadáváním úkolů, méně zastoupena jsou slovesa vyjadřující změnu stavu, následují pojmy související s domácností. Poslední tři tematické skupiny sloves (vyjadřující pocity, co dělají děti, pohyb a sport) představují téměř shodně 8-9% všech sloves užitých v této knize.

Učebnice pomáhá rozvíjet vyjadřovací schopnosti dítěte adekvátním množstvím užitých slov, nepřehlčuje jej příliš velkým množstvím výrazů, dítě se tudíž v textu dobře orientuje a snadno se mu s ním pracuje.

Pozitivní je občasné užití pro běžnou komunikaci ne zcela běžných slov, které však dítě z kontextu lehce pochopí a zapamatuje si. Rovněž tak například použití cizokrajného jména učebnici ozvláštňuje a pro dítě činí atraktivnější.

5.3 Prvouka pro 1. ročník – nakladatelství SPN

Učebnici Prvouky pro 1. ročník základní školy od nakladatelství SPN tvoří 54 stran učebního textu. Kniha je formátu A4. Názvy témat jsou psány velkými tiskacími písmeny v horní části každé stránky.

I zde jsou nejdůležitější obrázky, ty jsou v celé učebnici pouze kreslené, fotografie se zde nevyskytují.

Učebnice je celkově přehlednější, než je tomu u učebnice nakladatelství Fraus. Obsahuje pět vzdělávacích oblastí RVP: Místo, kde žijeme; Lidé kolem nás; Lidé a čas, Člověk a jeho zdraví a Rozmanitost přírody.

Prvouka nakladatelství SPN asociuje v dětech obrázkové knížky, na které jsou většinou zvyklé z domova. Jednotlivá témata jsou zde zpracována formou velkých obrázků s přehlednými komentáři a popisky. V druhé části učebnice – počínajíc tématem V obchodě – v dolní části obrázku žáci najdou krátký text vysvětlující obrázek. Souvisí to s již pokročilejšími čtenářskými dovednostmi, které děti v této době pravděpodobně již mají.

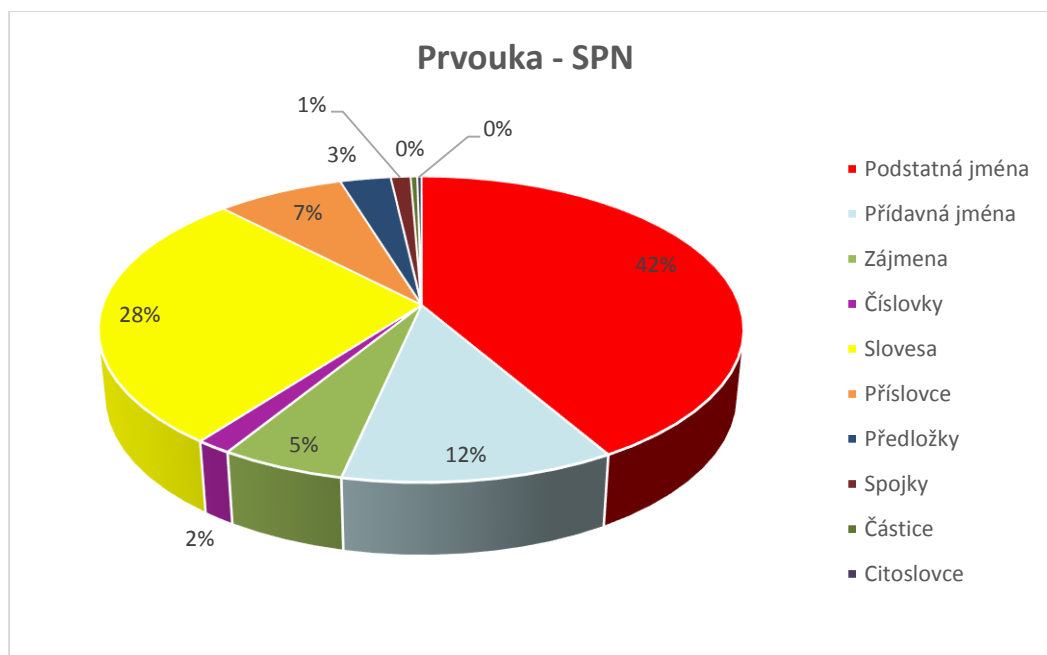
Dá se říci, že svým způsobem tato učebnice kopíruje čítanku, připomíná spíše obrázkový slovník a nedává velký prostor na samostatnou nebo skupinovou práci dětí. Jednotlivá témata jsou obdobná jako u učebnice Fraus. Zabývá se tématy jako je Škola, Příroda, Čas, Můj domov, Obchod, Zdraví. Chybí multikulturní výchova, na druhé straně je zde věnován větší prostor změnám v přírodě a významným svátkům jako jsou Velikonoce nebo Vánoce, které jsou oblíbeným tématem pro děti. Součástí učebnice jsou i vystřihovánky: „úkoly pro šikovné ruce“, které ožíví učivo.

Výhodou této učebnice je přehlednost. Práci s ní je však nutné doplnit dalšími úkoly, aktivitami.

Použitá slovní zásoba - přehled

Slovní druh	Počet použitých slov
Podstatná jména	324
Přídavná jména	92
Zájmena	42
Číslovky	12
Slovesa	214
Příslovce	58
Předložky	23
Spojky	9
Částice	3
Citoslovce	2

Tab. 2 – počet slov v učebnici prvouky nakl. SPN

Z excerpte slovních druhů vidíme, že nejčastěji vyskytujícími se slovy v této učebnici jsou podstatná jména. Těch je zde celkem 324. Četný je výskyt názvů věcí, popisování rozmanitých míst – školní třídy, podzimní přírody, domu a jeho místností.

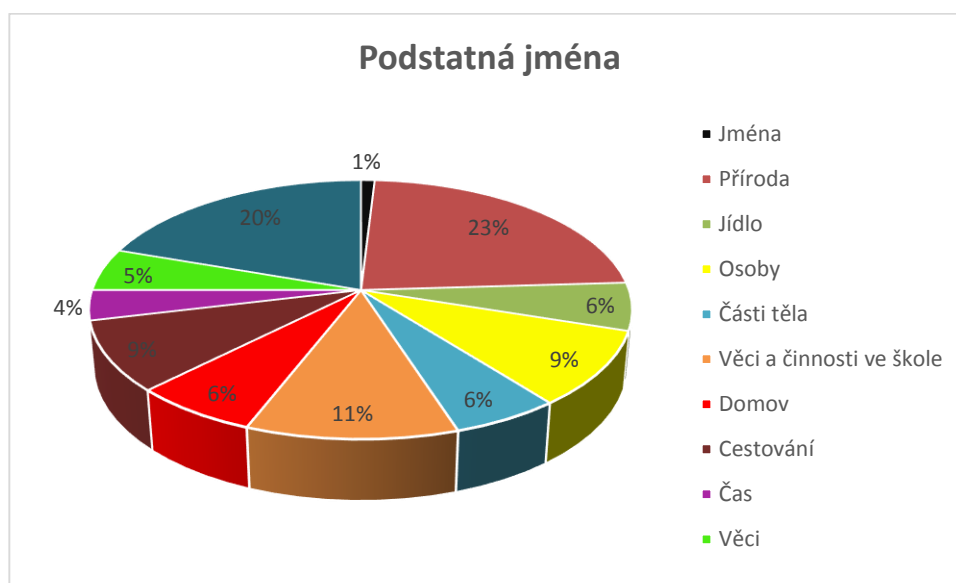
Sloves najdeme v textech 214. Často se opakují zejména slovesa pojmenovat, vědět, říci, popsat, znát, vyprávět. Těmito slovesy dávají autoři žákům kontrolní otázky k učebním textům.

Další významnou skupinou slov, která má vliv na bohatost slovní zásoby školáků, jsou přídavná jména. Těch je použito celkem 92. V učebnici najdeme přídavná jména odvozená od názvů ročních dob, dále přídavná jména, která vznikla z názvů barev.

Příslovčí najdeme v učebnici 58. Nejčastější jsou příslovce odpovídající na otázku jak.

5.3.1 Podstatná jména v Prvouce pro 1. ročník – SPN

Podstatná jména v učebnici můžeme rozdělit do stejných okruhů jakou v učebnici z nakladatelství Fraus.

Vlastní jména

Anička, Eliška, Petr

Příroda

Borovice, dub, buk, houba, jabloň, jaro, javor, jedle, jehličí, jírovec, kámen, kaštan, keř, kopřiva, kořen, kraj, krajina, krmelec, krmítko, křídélko, květ, květina, les, léto, lípa, list, louka, modřín, nebe, pelíšek, peří, plod, počasí, podzim, poupě, příroda,

pupen, rostlina, rybník, slunce, sluníčko, smrk, sněženka, stromek, strom, stromeček, šiška, tráva, úkryt, vzduch, zem, zima, zobáček, zrníčko, zvířata, žalud, živočich.

Andulka, čáp, had, houser, ještěrka, jezevec, ježek, kočka, mládě, pes, pták, rybička, sýkora, užovka, včela, vlaštovka, zmije.

Jídlo (i ovoce a zelenina)

Borůvka, cibule, hruška, jablíčko, jablko, jahoda, jídlo, malina, maso, mléko, oběd, ostružina, ovoce, snídaně, vajíčko, večeře, vejce, vitamíny, zelenina.

Osoby (členové rodiny, povolání)

Člověk, děti, dívka, dospělý, chlapec, lidé, maminka, otec, paní, prarodiče, rodiče, rodina, sourozenec, svědek,

Houbař, invalida, lékař, lékařka, nakupující, povolání, prodavač, průvodce, učitelka, uprchlík, úřad, vítěz, vláda, vozíčkář, zákaznice, zákazník.

Části těla

Hlava, jazyk, končetina, krk, kůže, loket, nožička, ocásek, oko, palec, pleť, potrava, potraviny, prst, tělo, trup, ucho, zuby.

Věci týkající se školy

Barva, část, číslo, člen, druh, dvojice, hodina, hodiny, hra, jídelna, kamarád, kniha, koleda, konec, kruh, lavice, název, písnička, pohádka, pomůcka, prázdniny, přestávka, příběh, rozdíl, rozvrh, ředitelna, říkanka, sešit, slovo, spolužák, škola, třída, úkol, výsledek, žák.

Bydlení

Budova, bydlení, domácnost, domov, dvůr, dům, chlív, kontejner, lékárna, obchod, obydlí, místnost, odpad, odpadky, plot, příbytek, středisko, střecha, supermarket, vesnice, zahrada.

Cestování

Auto, autobus, cesta, cyklista, chodec, jízda, kolo, letadlo, loď, město, místo, nádraží, obec, okolí, pohyb, prostředek, přechod, semafor, signál, sinice, stezka, strana, svět, ulice, vlak, vycházka, výlet, vlak.

Čas

Čas, den, měsíc, noc, období, poledne, ráno, rok, týden, Vánoce, večer, Velikonoce,

Věci

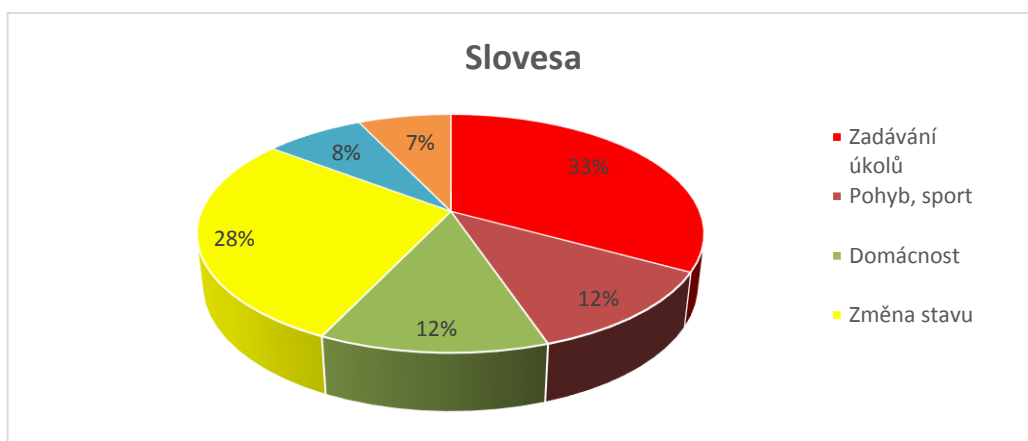
Bunda, dárek, figurka, hračka, jehla, lék, mikina, mobil, nůše, oblečení, obrázek, šaty, věc, vlna, výrobek, zboží, značka.

Abstraktní pojmy

Bezpečí, blízkost, bohatství, celek, česání, činnost, čistota, dostatek, hlas, chování, klid, náhoda, narozeniny, náhoda, nebezpečí, nemoc, odlišnost, odměna, odpočinek, otužování, pátrání, péče, pohoda, pochvala, pomoc, potřeba, povinnost, práce, průběh, přátelství, přednost, rada, radost, setkání, situace, skutečnost, smutek, soustředění, soutěž, spánek, strach, svátek, událost, únava, úraz, úroda, užitek, volno, vstup, vybavení, výroba, výstava, vyšetření, vytvoření, vyučování, význam, zákaz, zážitek, zdraví, zlost, změna, zvyk, život.

5.3.2 Slovesa v Prvouce pro 1. ročník – nakladatelství SPN

Slovesa v Prvouce pro 1. ročník od nakladatelství SPN jsou ze stejných okruhů jako v učebnici prvouky z nakladatelství Fraus.

Slovesa mající vztah ke škole

Barvit, dbát, dělit, dodržovat, chtít, chybět, jmenovat, jmenovat se, mluvit, moci, muset, nacvičit, napovědět, naučit se, nazývat, nazývat se, nechovat se, nesmět, nesplést se, neumět, nevidět, obsahovat, pamatovat, podařit se, podlézt, pojmenovat, pomáhat, pomáhat si, popovídat, popsat, poradit, poradit se, porovnat, potřebovat, používat, povídat, poznat, poznávat, pozorovat, přečíst, přednést, představit si, předvést, přemýšlet, připravovat se, rozumět, říci, říkat, sedět, shodovat se, splést se, uhodnout, ukázat, ukazovat, ukončovat, umět, uslyšet, uspořádat, vědět, volat, vybrat, vyhlásit, vyhledat, vyjmenovat, vyprávět, vysvětlit, zazpívat si, znamenat, znát, zpívat.

Slovesa vyjadřující pohyb, sport

Cestovat, dojít, chodit, jezdit, jít, létat, nechodit, odjíždět, odlétat, odletět, padat, postupovat, potkat, probíhat, procházet, předejít, přecházet, přijet, přijít, přilétat, přivést, strčit, vyhýbat se, vycházet, vylézat.

Slovesa týkající se domácnosti

Čistit, dělat, dostávat, jíst, léčit, mýt si, nakupovat, nést, patřit, pečovat, podobat se, pochutnat si, sázet, sbírat, set, sklízet, sklízet se, slavit, sloužit, udržovat, vonět, vracet se, vstoupit, zachovat, zvat.

Slovesa vyjadřující změnu stavu

Být, čekat, dát, dávat, dokázat, dozrávat, hledat, kvést, lišit se, měnit se, měřit, mít, najít, nasbírat, nebýt, nechat, neopadávat, objevovat se, odlišovat se, odpočívat, onemocnět, opadávat, opylovat, ošetřit, postavit se, probouzet se, prodávat, prohlédnout si, proměňovat se, přečkat, přispět, přispívat, přivolat, rozkvétat, stát, stát se, třídit, udělat, uvidět, užívat, vídat, vidět, vyhodit, vyhřívát, vylisovat, vypadat, vypadávat, vypadnout, vyrůst, vytvořit, vzít si, vznikat, vzniknout, začínat, zářit, ztratit se, zůstat, zůstávat, žít, žloutnout.

Slovesa vyjadřující, co dělají děti

Cupat, dupat, chovat, chovat se, kolébat se, lákat, nakrmit, napodobit, obléct, pískat, pokusit se, přikrmovat, rodit se, starat se, věnovat se, zasloužit si.

Slovesa vyjadřující pocity

Bát se, cítit, chránit, chránit si, chránit se, líbit se, mít se, přát si, troufnout si, ublížit, uložit se, zahrát si, záležet, zbaštit, zkusit.

5.3.3 Shrnutí slovní zásoby

Tato učebnice má odlišný formát i způsob prezentace učiva než učebnice předchozí, nicméně co do objemu slovní zásoby nevykazuje významnou odlišnost.

V porovnání s učebnicí od nakladatelství Fraus je z hlediska užití slovní zásoby mírně pestřejší. Zaměříme-li se na četnost slov dle slovních druhů, používá vesměs širší slovní zásobu, rozdíl však není nijak dramatický. Významně větší četnost zaznamenáváme především u podstatných jmen a sloves, naopak příslovcí, předložek a spojek používají autoři této knihy poněkud méně. I zde jsou však použity všechny slovní druhy a to v přiměřeném poměru.

Tematicky skupiny slov pochopitelně i zde korespondují s probíraným předmětem i dílčími tématy, konkrétní slovní zásoba obou knih se tedy mírně liší. Všechny hlavní pojmy společných témat jsou však zastoupeny.

Zaměříme-li se na procentuální poměr použitých podstatných jmen z pohledu tematických okruhů, dojdeme ke zjištění, že se v porovnání s předchozí knihou v mnohém odlišuje. 20 – 25 % jsou zastoupeny hned dvě skupiny a to abstraktní pojmy a pojmy související s přírodou, věci zaujmají stejné procento jako v předchozí knize. Za zmínku stojí fakt, že jsou v učebnici užitá pouze tři vlastní jména, což v podílovém grafu reprezentuje pouhé 1 %.

Zajímavý je pohled na procentuální zastoupení sloves, který je téměř totožný s první zkoumanou učebnicí.

Slovesa se nejčastěji (a to v 33 %) zabývají zadáváním úkolů, o trochu méně zastoupena jsou slovesa vyjadřující změnu stavu, následují pojmy související s domácností a činnostmi dětí. Poslední dvě tematické skupiny sloves (vyjadřující

pocity, pohyb a sport) představují téměř shodně 7-8% všech sloves užitých v této knize.

5.4 Cestička do školy pro 1. ročník – nakladatelství Alter

Učebnice Prvouky od nakladatelství Alter je nazvána Cestička do školy. Vydávána je ve dvou dílech, každý díl je určen pro jedno školní pololetí. Tato učebnice má čtvercový formát. První díl učebnice obsahuje 32 stran a 6 listů obrazových příloh. Druhý díl obsahuje 36 stran a 4 listy obrazových příloh.

Každá dvoustrana učebnice se věnuje jednomu tématu: Při vyučování; O přestávce; Dopravní situace; Věci okolo nás; Na dvoře; Na zahradě. Na vložených přílohách jsou obrázky, které vytváří osnovu známého pohádkového příběhu. Tyto obrázky si žáci mohou rozstříhat a pohádku podle nich vyprávět. Učebnice vychází vstřícně dětskému chápání světa a oblíbenosti dětí v pohádkových příbězích. Vyprávěním, kreslením, popř. i dramatickým ztvárňováním jednotlivých pohádek děti zlepšují své komunikační dovednosti. Ve druhém díle jsou zařazeny i opakovací úlohy, které jsou nepovinné, žáci je řeší podle čtenářské vyspělosti a čtení s porozuměním.

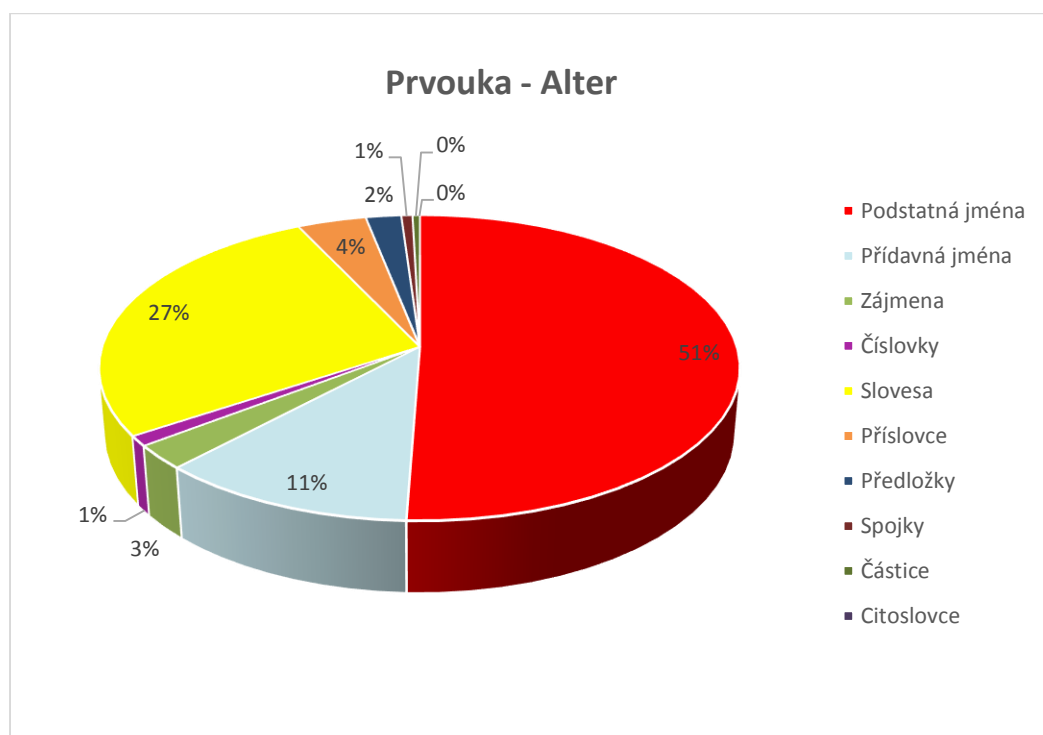
Pro tyto učebnice platí stejná připomínka jako v případě řady nakladatelství SNP. V některých aspektech tyto knihy splňují spíše funkci čítanky.

Velkým kladem těchto knih ale bezesporu je, že obsahují nádherné ilustrace, které jsou u dětí zcela jistě podnětné k rozvoji slovní zásoby. Pozitivní je také zařazení aktivit, které zvyšují čtenářskou gramotnost dětí.

Použitá slovní zásoba – přehled

Slovní druh	Počet použitých slov
Podstatná jména	472
Přídavná jména	107
Zájmena	24
Číslovky	10
Slovesa	254
Příslovce	37
Předložky	19
Spojky	6
Částice	4
Citoslovce	0

Tab. 3 – počet slov v učebnici prvouky nakl. Alter

Z excerptce slovních druhů vidíme, že nejčastěji použitým slovním druhem jsou podstatná jména. Těch je v učebnici dohromady 472. Nejčastěji se jedná o názvy věcí. Děti si mají povídat o školní třídě, přestávce, ročních obdobích nebo o svátcích, které během roku slavíme (Vánoce, Velikonoce).

Další velkou skupinou slov v učebnici jsou slovesa. Těch je zde 254. Velmi často se vyskytují slovesa říkat, číst, připojit, pozorovat, nakreslit. Jsou používány k zadávání otázek k obrázkům.

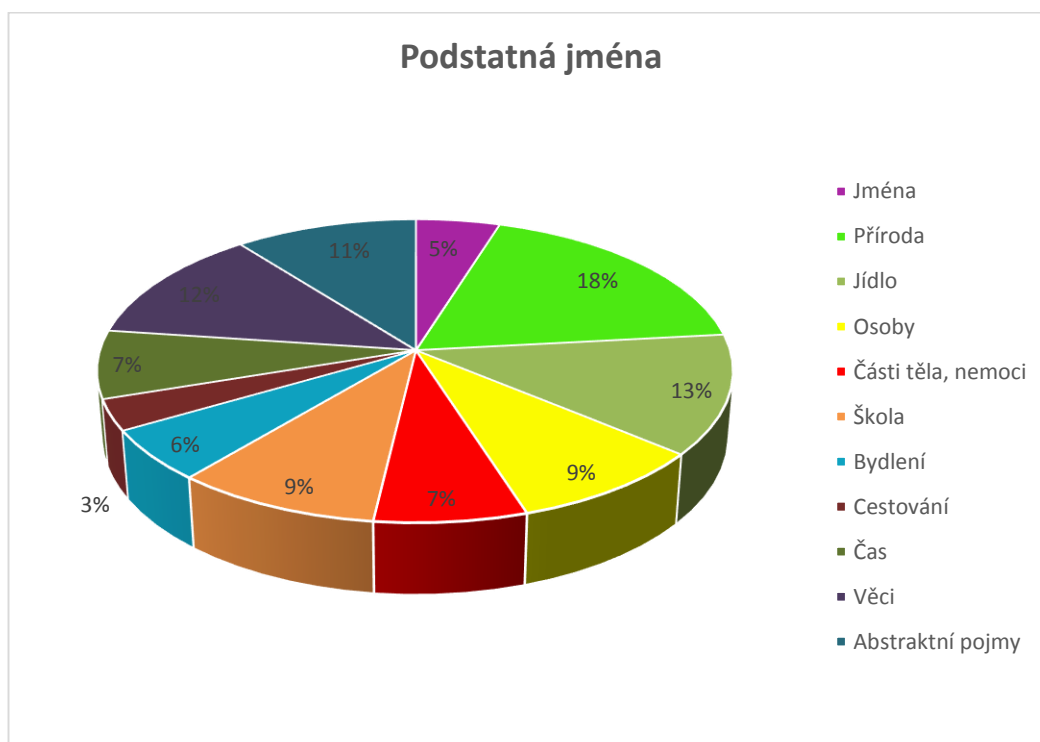
Přídavných jmen najdeme v učebnici celkem 107. Velkou většinu tvoří přídavná jména deskriptivní, která popisují nějakou stabilní vlastnost rozvíjeného jména.

V textu učebnice je použito pouze 37 příslovcí. Jsou to většinou příslovce způsobu, která vyjadřují způsob, kterým děj probíhá.

5.4.1 Podstatná jména v Cestičce do školy pro 1. ročník – nakladatelství

Alter

Okruhy, do kterých je možné rozdělit podstatná jména, se neliší od učebnic dvou předchozích nakladatelství.

Vlastní jména

Anička, Barborka, Budulínek, Dan, Eda, Felix, Filip, František, Havel, Helena, Honzík, Jana, Jirka, Julinka, Max, Maruška, Lucinka, Lukáš, Monika, Senta, Zuzka
Brno

Příroda

Alej, bledule, blesk, borovice, bouřka, bukvice, fialka, hora, jinovatka, jiva, kaštan, kopretina, krajina, krmítko, květina, lípa, líska, list, lísteček, listí, mák, led, měsíc, měsíček, mlha, mráz, náledí, oheň, oves, park, pěšina, plod, počasí, podběl, pole, proutek, pryskyřník, příroda, rampouch, rybník, řeka, sad, seno, slunce, sluníčko, sníh, stromek, šípek, šiška, tráva, větev, vítr, vzduch, zahrada, zalévání, závěje, žalud

Brouk, čáp, husa, jelen, ježek, kočička, kos, králík, kráva, laň, lev, mládě, motýl, prasátko, pták, ryba, skřivan, slepice, slepička, srnka, špaček, veverka, vlaštovka, zajíc, zvířátko, zvíře, živočich.

Jídlo (i ovoce a zelenina)

Banán, bonbón, brambory, citrón, cola, čaj, čokoláda, dalamánek, dort, houska, hranolky, hruška, chléb, jablíčko, jablko, jahoda, jídlo, jogurt, knedlík, koláč, krajíc, maso, minerálka, mléko, mrkev, nápoj, oběd, okurka, ovoce, paprika, párek, paštika, polévka, pomeranč, rajče, rohlík, rýže, ředkvička, řepa, salám, salát, snídaně, sušenka, svačina, sýr, šťáva, švestka, třešeň, uzenina, vajíčko, večeře, vejce, víno, vitamín, voda, výživa, zelenina, zmrzlina.

Členové rodiny, povolání

Babička, bráška, děda, dítě, maminka, lidé, macecha, návštěvník, paní, strýc, táta, teta.

Akrobat, automechanik, divák, doktorka, domov, herec, herečka, ilustrátor, ilustrátorka, knihovnice, knihovník, kuchař, lékař, lékařka, lesník, pekař, pokladní, policista, prodavačka, sklenář, švadlena, šatnář, truhlář, učitelka, vypravěč, vyučující, zahradnice, zahradník, zedník.

Části těla

Angína, brada, hlava, chřipka, chuť, kašel, koleno, končetiny, krk, nehty, nemoc, noha, nos, odřenina, oko, prst, ručička, ruka, sluch, tělo, teplota, trup, tváře, úraz, ústa, uši, vlasy, zlomenina, zrak, zub, tváře.

Věci týkající se školy

Barva, besídka, bod, ciferník, část, dvojice, film, hodiny, koláž, koleda, kostka, lavice, obraz, opakování, otázka, papír, písmeno, počet, pohádka, pokus, prázdniny, přestávka, příloha, příprava, režim, skupina, slabika, slovo, spolužák, škola, školák, tabule, tělocvična, text, třída, tužka, učivo, úkol, věta, výsledek, zbytek, zvonek.

Bydlení

Divadlo, drogerie, dvůr, hlediště, host, jeviště, knihovna, kino, kulisy, lékárna, město, obchod, odpad, odpadky, okno, okolí, opona, papírnictví, pobyt, postýlka, potraviny, požár, sněženka, věž, zoo.

Cestování

Auto, autobus, balón, koleje, kolo, prostředek, sanitka, semafor, silnice, traktor, tunel, vlak, vrtulník, vycházka, výlet.

Čas

Březen, čas, červen, červenec, čtvrtek, den, doba, duben, hodina, jaro, květen, leden, léto, listopad, neděle, noc, pátek, podzim, pondělí, prosinec, rok, říjen, sobota, srpen, středa, týden, únor, úterý, Vánoce, Velikonoce, víkend, září, zima.

Věci

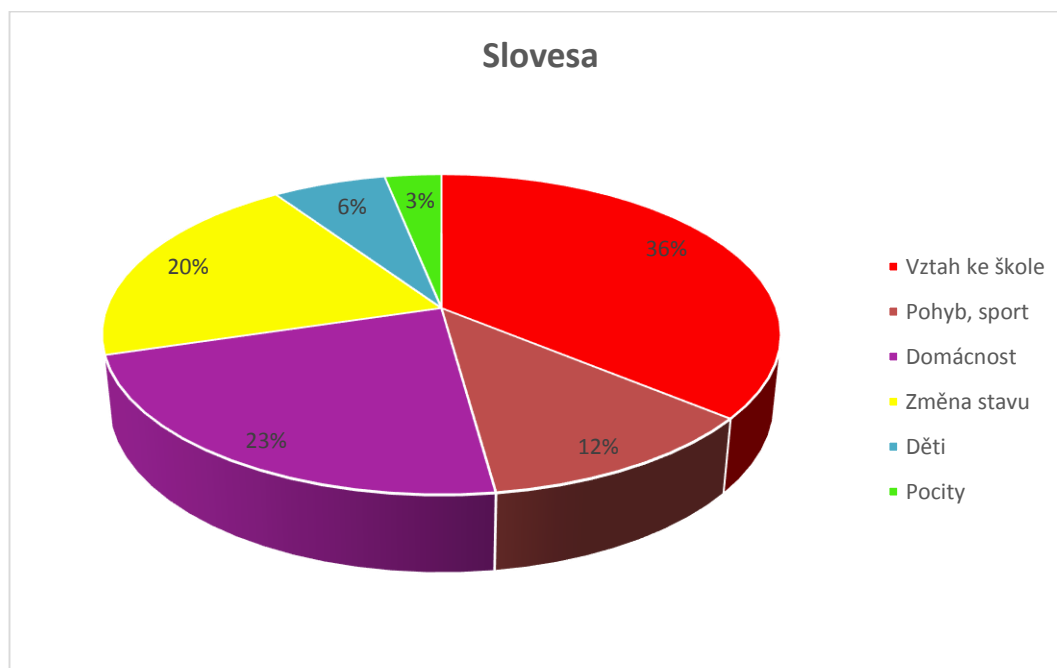
Bedýnka, brusle, časopis, deka, drak, fotografie, helma, hra, hračka, hrnek, hůl, kartáček, kartička, košík, kraslice, kuličky, lék, leták, lopata, los, loutka, lyže, lžíce, míč, míček, model, motyka, mýdlo, nádobí, oblečení, obrázek, obruč, obuv, oděvy, nábytek, pánev, pasta, peří, pomlázka, sklenička, sklo, skříňka, stůl, sukně, špička, švihadlo, talíř, teploměr, vařečka, věc, veslo, vstupenka, výstřižek, zápalka, závěs, židle.

Abstraktní pojmy

Bruslení, česání, čich, čistota, čištění, dramatizace, hlas, konání, koneček, místo, mytí, nabídka, název, nebezpečí, náповěda, období, odpočinek, označení, potřeba, práce, pravidlo, představa, představení, radost, role, řemeslo, sestava, situace, skutečnost, služba, sprchování, stříhání, svátek, světlo, symbol, třídění, určování, uvítání, uzdravení, vlastnost, všechno, vypravování, výstava, výstavka, zábava, zážitek, zkušenost, zvyk.

5.4.2 Slovesa v učebnici Cestička do školy – nakladatelství Alter

Slovesa v této učebnici je možné excerpovat do stejných okruhů jako slovesa v učebnicích nakladatelství Fraus a SPN.

Slovesa mající vztah ke škole

Číst, číst si, dokončit, dokreslit, dopsat, dovyprávět, hádat, hlásit se, chybět, jmenovat, jmenovat se, malovat, mluvit, nacvičit si, nadepsat, najít, nakreslit, nalepit, napsat, nazývat se, nepoznat, nerušit, nesmět se, nezapomenout, odpovědět, opravit, opsat, oslovit, označovat, popisovat, popsát, poradit, porovnat, porušovat, poslechnout si, potřebovat, povědět, povídat, povídat si, pozdravit, pozorovat, požádat, procvičovat, prospívat, přečíst, přednést, představit se,

představovat, předvádět, předvést, přiřadit, rozdělit, rozdělit se, rozlišovat, říkat, sedět, seřadit, sestavovat, shrnout, soutěžit, spojit, škrtnout, třdit, učit se, ukázat, ukazovat, umět, vědět, vidět, vnímat, všimnout si, vybarvit, vyhledat, vyjmenovat, vyluštit, vymalovat, vymodelovat, vymýšlet si, vypadat, vypracovávat, vyprávět, vypravovat, vysvětlit, vytvořit, vyznačit, vzpomenout si, zakroužkovat, zazpívat, znamenat, znázornit.

Slovesa vyjadřující pohyb, sport

Běhat, bobovat, bruslit, dojíždět, dovézt, jet, jezdit, jít, letět, lítat, lyžovat, následovat, odvézt, pohybovat, pojmenovat, pouštět, předcházet, přijít, přilétat, přinést, sáňkovat, spadnout, sportovat, uhodit, uhrabat, vjet, vracet se, vyjet si, vyrazit, zajet.

Slovesa týkající se domácnosti

Čistit si, jíst, koupat se, koupit, mýt, mýt si, nastavit, neslavit, obdělávat, obědvat, oblékat se, obsahovat, odpočívat, ošetřit, otužovat se, patřit, pečovat, plánovat, platit, pomáhat, popřát si, pořádat, poslat, pozvat, pracovat, prodávat se, prodělat, prostřít, rozbít, rozházet, sloužit, složit, snídat, sprchovat se, srovnat, stonat, svačit, svítit, udělat, uklidit, uložit, uplést, ušít, utvořit, vařit, večeřet, vstávat, vybírat, vybrat, vybrat si, vyrábět, vysázet, využít, zasít, zůstat, zvat.

Slovesa vyjadřující změnu stavu

Být, bývat, česat se, dát, dávat si, dělat, dít se, donést, doplnit, dostat, dotknout se, dozrávat, konat se, krátit se, kvést, mít, napomáhat, nechat, nechat si, nemít, objednávat, oddělit, odehrávat se, odhazovat, odložit, opadávat, prodlužovat, procházet, připojit, připravit, připravovat se, rozhodnout, rozkvést, rozkvétat, roztát, růst, sypat, užít, užívat, vyměnit se, vyměnit si, začínat, zastavit se, zelenat se, zlomit si, způsobit, zranit se, zrát, zrýt.

Slovesa vyjadřující, co dělají děti

Hrát si, hrozit, chovat se, kašlat, napodobovat, nehrát si, neohrožovat, poděkovat, poprosit, prosit, přikrmovat, smět, snažit se, těšit se, zahrát, zahrát si.

Slovesa vyjadřující pocity

Bavit, chránit si, líbit se, lišit se, mít se, moci, nehodit se, strádat.

5.4.3 Shrnutí slovní zásoby

Už samotný název této učebnice napovídá o originálním zpracování. Dvoudílná verze se pokouší vyjít prvňáčkům vstříc a ulehčit jim v práci.

Zaměříme-li se na četnost zastoupení slovních druhů, narazíme na první významnější odlišnost, neboť tato učebnice dětem nabízí mnohem více podstatných jmen i sloves. Četnost užití dalších slovních druhů je obdobná jako u předchozích učebnic. Za zmínku stojí, že se jedná o jedinou ze zkoumaných učebnic prvouky, která neobsahuje ani jedno citoslovce.

Podíváme-li se na procentuální zastoupení jednotlivých slovních druhů, je nápadné zvýšené užití sloves – slovesa představují přes 50 % všech použitých slov. V případě obou předchozích učebnic se slovesa poloviční hranici zdaleka neblížila.

Z pohledu tematických skupin podstatných jmen je v porovnání s oběma předchozími učebnicemi prvouky nápadný fakt, že zde abstraktní pojmy nepatří mezi nejvíce zastoupená podstatná jména. Významně je převyšuje užití pojmů souvisejících s přírodou, nepatrně více je zde však rovněž pojmenování jídel a věcí. Abstraktní pojmy se tak propadají až na čtvrtou pozici. Obdobně jako v předchozí knize je i zde zastoupena širší škála tematických skupin podstatných jmen, přesto zde nalezneme větší pestrost jmen vlastních, které podílově představují 3 % ze všech v knize užitých podstatných jmen.

Podíl tematických okruhů užitých sloves se blíží oběma dalším zkoumaným učebnicím prvouky. I zde jsou nejvíce zastoupena slovesa mající vztah ke škole a zadávání úkolů (36 %), o trochu méně používána jsou slovesa vyjadřující změnu stavu a pojmy související s domácností. Následují pojmy vyjadřující pohyb a sport. Poslední dvě tematické skupiny sloves (vyjadřující pocity a činnosti dětí) zabírají méně než 10 % všech sloves užitých v této knize.

5.5 Matematika se Čtyřlístkem pro 1. ročník nakladatelství Fraus

Matematika se Čtyřlístkem se skládá ze dvou dílů. Každá z těchto částí je tvořena 64 stranami. V úvodu každého dílu je krátký jednostránkový komiks Čtyřlístku, který děti motivuje k učení.

V učebnici Matematika se Čtyřlístkem z plzeňského nakladatelství Fraus je používáno málo slov. Text učebnice a úkoly jsou psány velkými tiskacími písmeny, to žákům první třídy usnadňuje čtení a umožňuje snadnější práci s učebnicí.

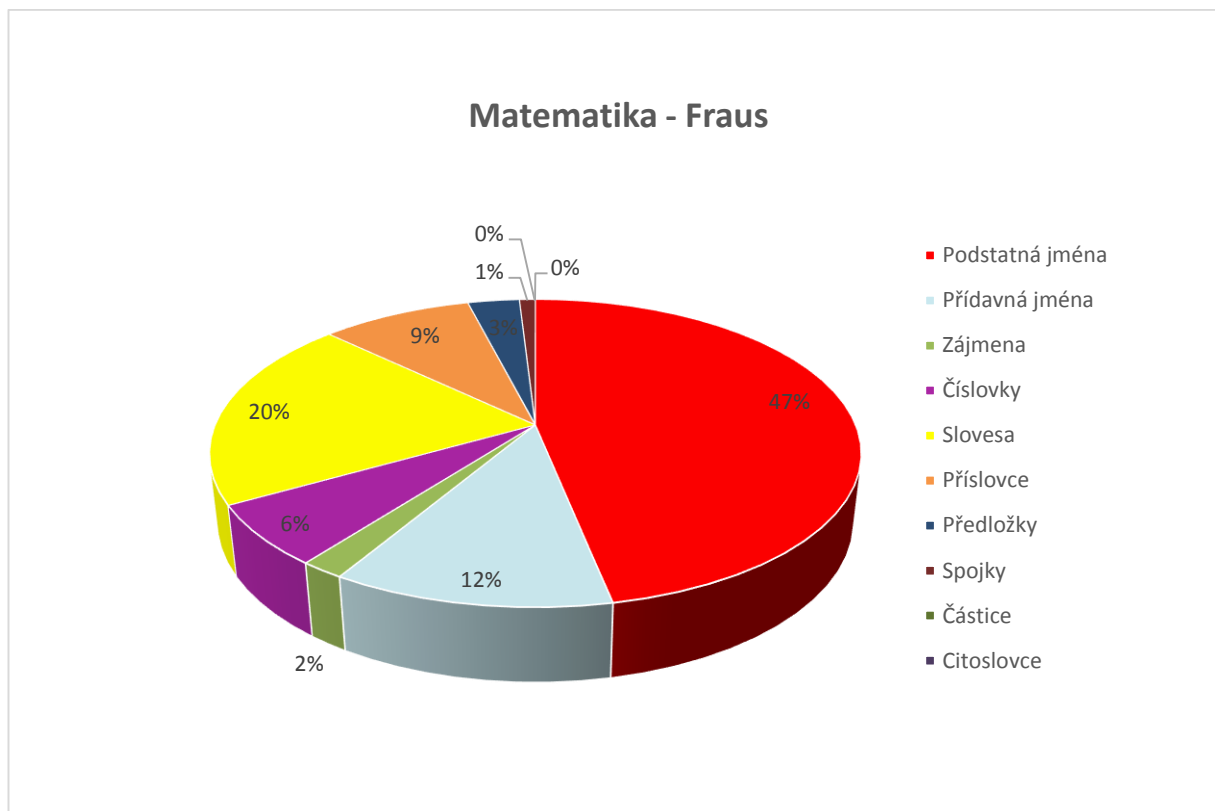
Učebnice rozvíjí slovní zásobu tím, že žáci zde sami vymýšlí text slovních úloh a nejsou pouhými pasivními čtenáři již napsaných textů. Tuto skutečnost lze hodnotit kladně, pro žáky má velký přínos.

Další velmi podnětnou součástí jsou nejrůznější vystřihovánky, které dětem pomáhají si představit některé abstraktní matematické pojmy.

Použitá slovní zásoba – přehled

Slovní druh	Počet použitých slov
Podstatná jména	199
Přídavná jména	50
Zájmena	8
Číslovky	27
Slovesa	86
Příslovce	38
Předložky	13
Spojky	4
Částice	0
Citoslovce	0

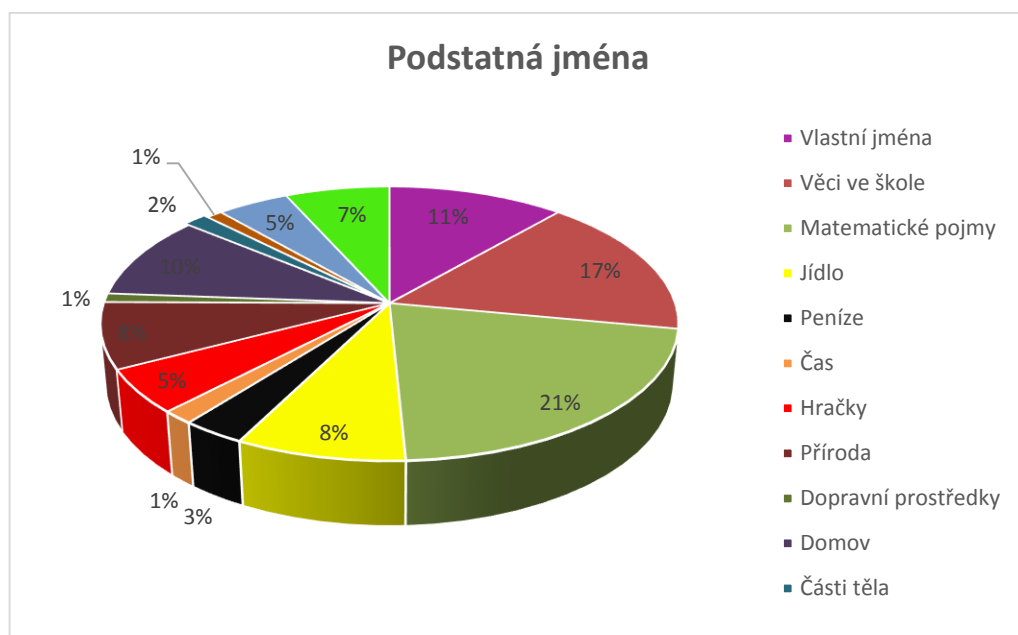
Tab. 4 – počet slov v učebnici matematiky nakl. Fraus

5.5.1 Podstatná jména v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství Fraus

Už na první pohled je slovní zásoba v učebnicích matematiky jiná než v učebnicích prvouky. Odlišné i názvy skupin, do kterých byla jednotlivá slova rozdělena: Vlastní jména, Věci týkající se školy, Matematické pojmy, Jídlo, Peníze, Čas, Hračky, Příroda, Dopravní prostředky, Domov, Části těla, Abstraktní pojmy, Osoby a Věci.

U skupin, které jsou v učebnicích matematiky jiné, je uvedeno krátké vysvětlení, jaká slova do nich byla zařazena. Pro skupiny slov, které jsou shodné, již vysvětlení není nutné psát.

Vlastní jména

Bob, Dana, Eva, Hana, Hanka, Helena. Igor, Iva, Jana, Jarek, Jitka, Jula, Kája, Lenka, Michal, Míla, Míša, Ola, Ota, Pepa, Šimon, Vráťa.

Věci týkající se školy

Barva, besídka, cvičení, čtvrtka, desky, diktát, dílek, hodnocení, kniha, knížka, lavice, papír, pastelka, písmeno, počítadlo, pojem, předloha, předmět, řádek, stojan, třída, tužka, učitel, výlet, zápis, žák, rébus, slovo, tečka, skupina, soutěž, způsob.

Matematické pojmy

Vzhledem k tomu, že se jedná o učebnici matematiky, je zařazení matematických pojmů zcela pochopitelné. Zahrnuty jsou sem názvy početních operací, číslic a geometrických útvarů a těles.

Bod, čára, číslice, číslo, čtverec, koule, kruh, krychle, kvádr, mínus, obdélník, odčítání, plus, počet, polovina, porovnávání, pořadí, příklad, puntík, rozdíl, rozklad, rozložení, řada, řešení, řetězec, sčítání, sloupec, šipka, těleso, trojúhelník, tvar, úloha, uspořádání, válec, výpočet, výsledek, vzor, znaménko, znázornění, pravdivost, směr.

Jídlo (i ovoce a zelenina)

Cukroví, chléb, jablko, jednohubka, jogurt, karamela, med, meruňka, mléko, mrkev, oběd, ořech, perníček, pomeranč, šťáva, tvaroh.

Peníze

Součástí matematiky je i počítání s penězi, proto si peníze zaslouží vlastní skupinu. Zařazeny jsou sem nejen názvy mincí a bankovek, ale i pojmy, které se ve spojení s penězi používají.

Desetikoruna, koruna, mince, peníze, pokladnička, suma.

Čas

Stejně jako peníze, patří do matematiky i čas. S jednotkami času se žáci začínají v omezené míře seznamovat již v prvním ročníku, zcela jistě si tedy zaslouží v matematických učebnicích samostatnou skupinu.

Datum, den, měsíc.

Hračky

Hračky provázejí žáky celé jejich dětství, jsou pro ně velice důležité. V matematice se s jejich pomocí děti učí počítat. Z tohoto důvodu mají v učebnicích matematiky vlastní skupinu.

Autíčko, cihlička, domeček, domino, kostka, kroužek, panenka, postavička, sněhulák, tiskátko.

Příroda

Jabloň, kaktus, kočka, kapr, kos, kotě, park, pole, ptáček, rostlina, strom, stromek, sýkorka, zahrada, zvířátko.

Cestování

Auto, autobus.

Domov

Lžice, mísa, kuchyně, mýdlo, obrázek, okénko, okno, police, pračka, sklenička, stěna, talíř, schody, stavba, úsek, místo, parkoviště, obchod, výloha.

Části těla

Dlaň, pusinka, vlasy.

Abstraktní pojmy

Fantazie, představivost.

Osoby

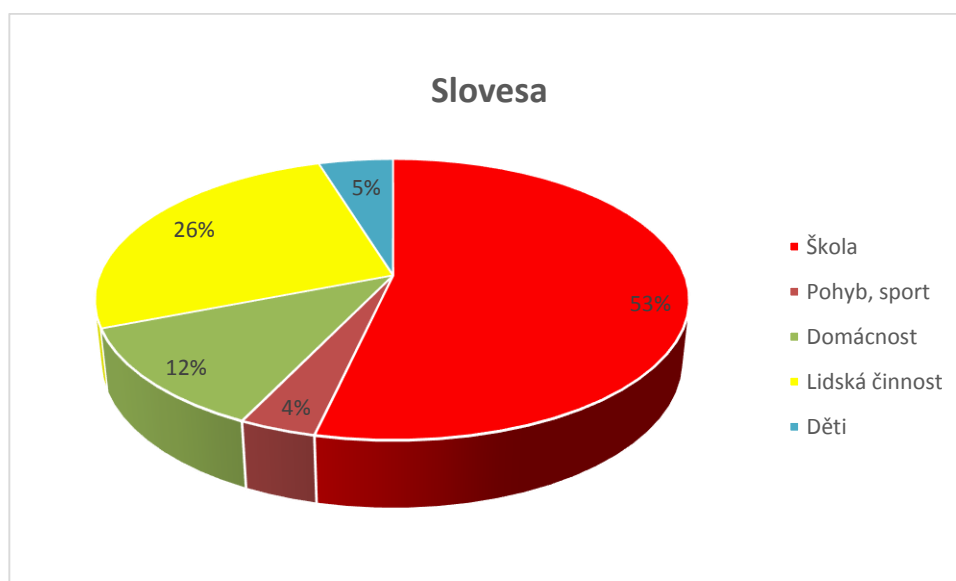
Dělník, děti, děvče, chlapec, lidi, osoba, pan, sestra, táta.

Věci

Hromádka, klobouk, kus, plán, prkno, prodejna, recept, síť, směr, sponka, svetr, trpaslík, věc.

5.5.2 Slovesa v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství Fraus

Slovesa v učebnici matematiky z nakladatelství Fraus tvoří více než polovinu všech slov v učebnici. Rozdělit je můžeme do pěti skupin: Slovesa mající vztah ke škole, Slovesa vyjadřující pohyb a sport, Slovesa týkající se domácnosti, Slovesa vyjadřující lidskou činnost, Slovesa vyjadřující co dělají děti.

Škola

Doplnit, doplňovat, číst, hledat, chybět, lišit se, malovat, najít, nakreslit, obtáhnout, očíslovat, odečíst, odhadnout, opsat, označit, popsat, porovnat, poskládat, použít, procvičovat, přečíst, překreslit, přičíst, přihlásit se, přiložit, psát, rozložit, řešit, sčítat, skládat, spočítat, spojit, škrtnout, udávat, ukazovat, umět, vložit, vybarvovat, vyložit, vypočítat, vyřešit, vysvětlit, znázornit, zapsat, znát.

Pohyb, sport

Jet, jít, pohybovat se.

Domácnost

Koupit, ležet, plánovat, platit, pochutnat si, prodat, rozbít, stříhat, svázat, zaplatit.

Lidská činnost

Být, dát, dělat, dostat, končit, kvést, mít, nemít, nést, odkvést, podobat se, pokračovat, pomáhat, pomoci si, poznat, představovat, přidat se, ulovit, vyrobit, vytvořit, začít, zbýt.

Co dělají děti

Hrát si, chlubit se, zpívat, zůstat.

5.5.3 Shrnutí slovní zásoby

Tato učebnice je první ze zkoumaných učebnic matematiky. Vzhledem k jinému předmětu výuky i jiným tématům je třeba přihlídnout ke specifickým požadavkům, které z toho vyplývají.

Tato Matematika pro první ročník disponuje v porovnání s ostatními zkoumanými učebnicemi (shodného nebo odlišného vyučovacího předmětu) evidentně nejmenší slovní zásobou. Podstatných jmen, sloves i ostatních slovních druhů předkládá podstatně méně, což však nijak nevyovídá o kvalitách této učebnice. Zcela chybí částice a citoslovce.

Učebnice je celkově koncipována mírně odlišně než ostatní 2 učebnice matematiky, což se odráží i na slovní zásobě. Z pohledu užitých slov nelze tuto

učebnici jednoduše srovnávat s ostatními. Vzhledem k odlišnosti probírané látky pochopitelně užívá jiná slova v zadávání úkolů, v rámci tematických skupin však používá mnohá slova stejná jako předchozí učebnice – jedná se zejména o hlavní slova daných skupin.

Podíváme-li se podrobněji na podstatná jména, je primárně třeba zmínit výrazně větší množství tematických skupin než v případě všech zkoumaných učebnic prvouky. Markantní rozdíl představuje pouhé 1 % abstraktních pojmů ze všech použitých podstatných jmen. Naopak logicky nepoužívanější jsou podstatná jména týkající se matematických pojmů – tato kategorie se nevyskytovala ani v jediné ze zkoumaných učebnic prvouky a zde naopak převládá.

Obdobně jako u všech třech analyzovaných učebnic prvouky i Matematika pro 1. ročník z nakladatelství Fraus obsahuje poměrově nejvíce sloves týkajících se školy a zadávání úkolů, míra se však liší. Zatímco u učebnic prvouky tato slovesa zabírala mezi 30 a 40 %, zde přesahují 50 %. Následují slovesa popisující lidskou činnost, dále slovesa vztahující se k domácnosti a nejmenší podíl mají téměř shodně slovesa popisující činnosti dětí, pohyb a sport.

I tato kniha je pro děti srozumitelná, klade na ně přiměřené požadavky a bude se jim s ní dobře pracovat.

5.6 Matematika pro 1. ročník nakladatelství SPN

Matematika pro 1. ročník od nakladatelství SPN je tvořena 2 díly v základní verzi, 3 díl je rozšiřující a nepovinný. Třetí díl je zároveň prvním dílem učebnic pro druhý ročník základní školy od nakladatelství SPN.

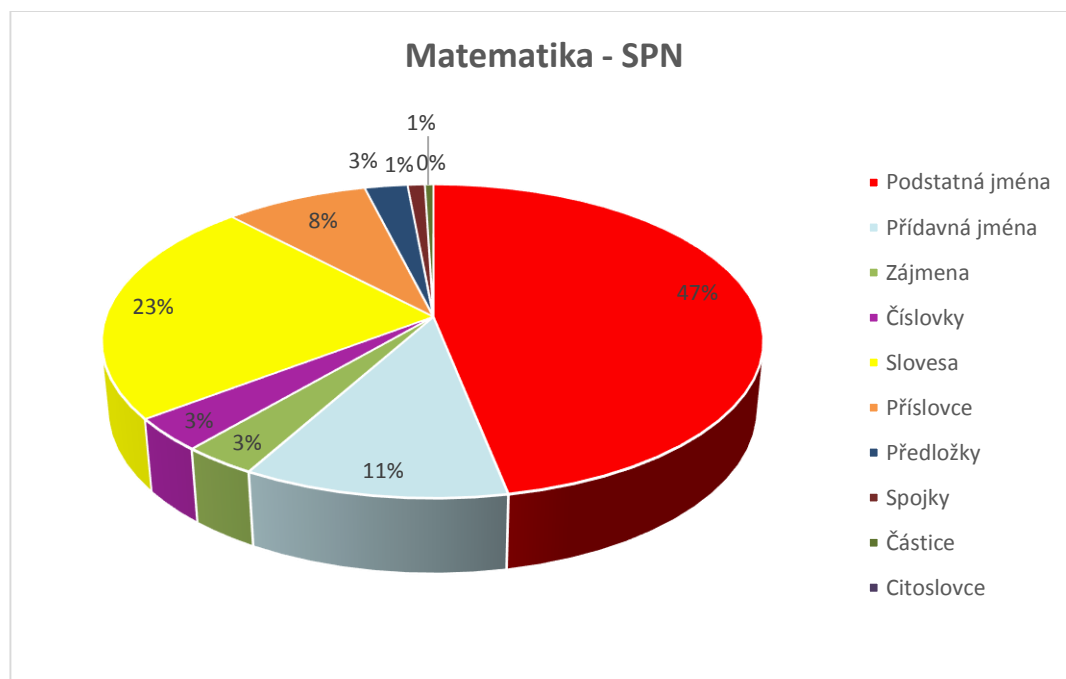
Učebnice je bohatě ilustrovaná, využívá dětem známé pohádkové postavičky jako například Ferdu Mravence. Děti v ní najdou i z další pohádkové motivy a nejrůznější ilustrace zvířátek. V neposlední řadě učebnice odkazuje i k oblíbeným svátkům jako jsou Vánoce nebo Velikonoce, a tím se jí daří vytvořit mezipředmětové vazby, propojuje – stejně jako ostatní zmiňované knihy – jednotlivé předměty. Díky tomu matematika získává pro děti praktické využití a to je motivuje k učení.

Slovní zásoba používaná v textech je bohatá, najdeme v ní témata z mnoha oblastí lidské činnosti a vhodně tak přispívá k obohacování slovní zásoby žáků 1. ročníku.

Použitá slovní zásoba - přehled

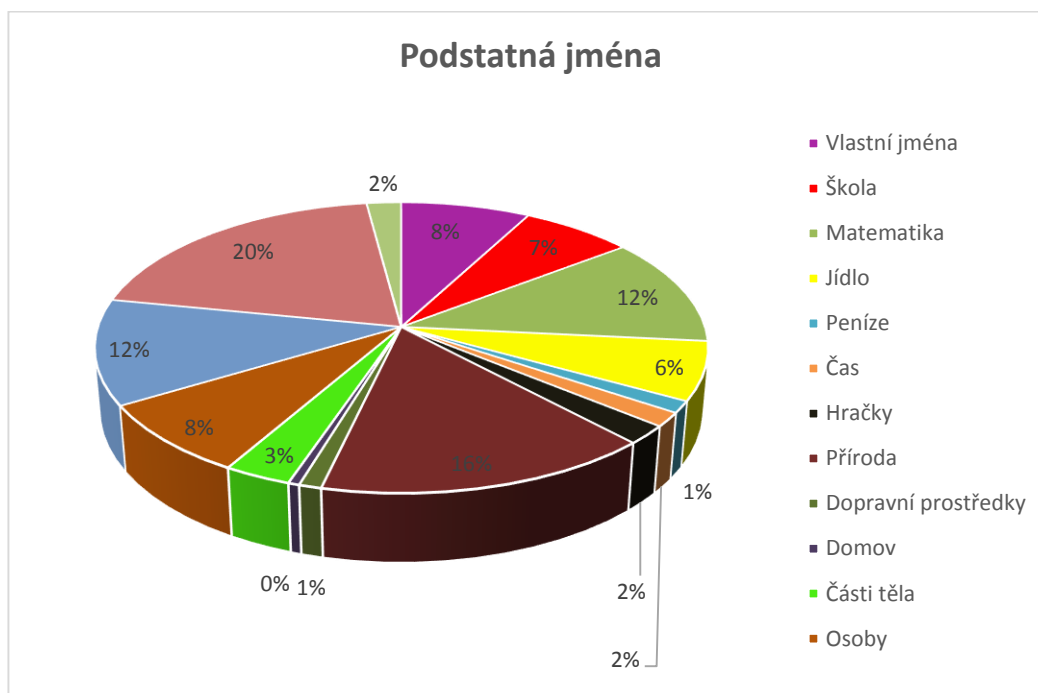
Slovní druh	Počet použitých slov
Podstatná jména	386
Přídavná jména	92
Zájmena	26
Číslovky	28
Slovesa	192
Příslovce	67
Předložky	20
Spojky	8
Částice	4
Citoslovce	0

Tab. 5 – počet slov v učebnici matematiky nakl. SPN

5.6.1 Podstatná jména v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství SPN

Matematika pro 1. ročník z nakladatelství SPN obsahuje stejné skupiny slov jako učebnice matematiky z nakladatelství Fraus.

Vlastní jména

Alenka, Anička, Beruška, Brouk Pytlík, Dana, David, Emanuel, Eva, Ferda, Honzík, Jana, Kája, Karel, Klárka, Komanč, Lucinka, Mája, Martin, Mourek, Ota, Petr, Popelka, Smolíček, Ťapka, Tereza, Terezka, Tomáš, Věra.

Honolulu.

Věci a činnosti ve škole

Barva, cvičení, diktát, hod, hodnocení, chyba, lavice, písmeno, pohádka, pokus, předloha, předmět, řádek, sešit, spolužák, tabule, tečka, třída, učivo, úkol, úloha, úryvek, zadání, zkouška, žáček, žák.

Matematické pojmy

Bod, čára, čárka, část, číslice, číslo, čtverec, čtvereček, čtyřka, dvojka, jednička, kilogram, kilometr, kostka, koule, kruh, krychle, kulička, kvádr, nerovnost, obdélník,

obrazec, odčítání, odpověď, osa, osmička, pětka, počet, pojem, porovnávání, pořadí, příklad, půlka, rozklad, řada, sčítání, sedmička, součet, šestka, těleso, trojka, trojúhelník, tvar, útvar, výsledek, výška.

Jídlo

Banán, cukroví, čokoláda, dort, džus, hruška, hříbek, jablko, jahoda, kedluben, květák, limonáda, perník, potrava, rohlík, salát, sůl, šťáva, švestka, třešeň, vajíčko, vejce, zákusek, zelenina, zelí.

Peníze

Desetikoruna, dukát, koruna, mince, peníze.

Čas

Den, chvíle, měsíc, mžik, pondělí, Vánoce.

Hračky

Autíčko, domino, dráček, drak, dřívko, hračka, stavebníčka, vagónek.

Příroda

Čmelák, hnízdo, holoubek, house, housenka, husa, hvězdička, kamínek, kapička, kapr, kapřík, koník, křídlo, kříž, kuřátko, kůzlátko, kytička, leknín, lístek, medvěd, mokřinka, motýl, mravenec, myška, narcis, netopýr, ocásek, pampeliška, páv, pejsek, pole, pomněnka, prasátko, pták, půlměsíc, rákosí, rosa, rybník, sazenice, sekáč, slepice, slípka, sluníčko, strom, stromeček, šupina, trávník, tulipán, tůňka, včelka, vepř, voda, vrba, zahrada, zahrádka, zajíc, země, zvířátko, zvíře, žabka.

Dopravní prostředky

Auto, loď, vagón.

Domov

Hrnec, hrníček.

Části těla

Bok, břicho, hlava, hrst, nehet, nožička, prst, rameno, ruka, srdce, ukazováček, záda.

Osoby

Babička, cyklista, děda, děti, děvče, dívka, holčička, hráč, chlapec, kamarád, malíř, maminka, náčelník, nemluvně, osoba, paní, pasažér, postava, rodiče, rybář, sestra, sněhulačka, sněhulák, soused, syn, synek, teta, učitel, učitelka, víla, vodník.

Abstraktní pojmy

Cesta, cíl, dojezd, dovednost, dušička, hádanka, hlad, hodnota, mír, možnost, myšlení, nákup, narozeniny, návod, nebičko, negativ, okolí, orientace, oslava, otázka, počítání, poloha, práce, program, pře, příloha, ráz, rozvoj, skok, slalom, soutěž, strana, stránka, svátek, tah, trápení, typ, usnadnění, útrata, velikost, vlastnost, vrh, vztah, závod, žouželení.

Věci

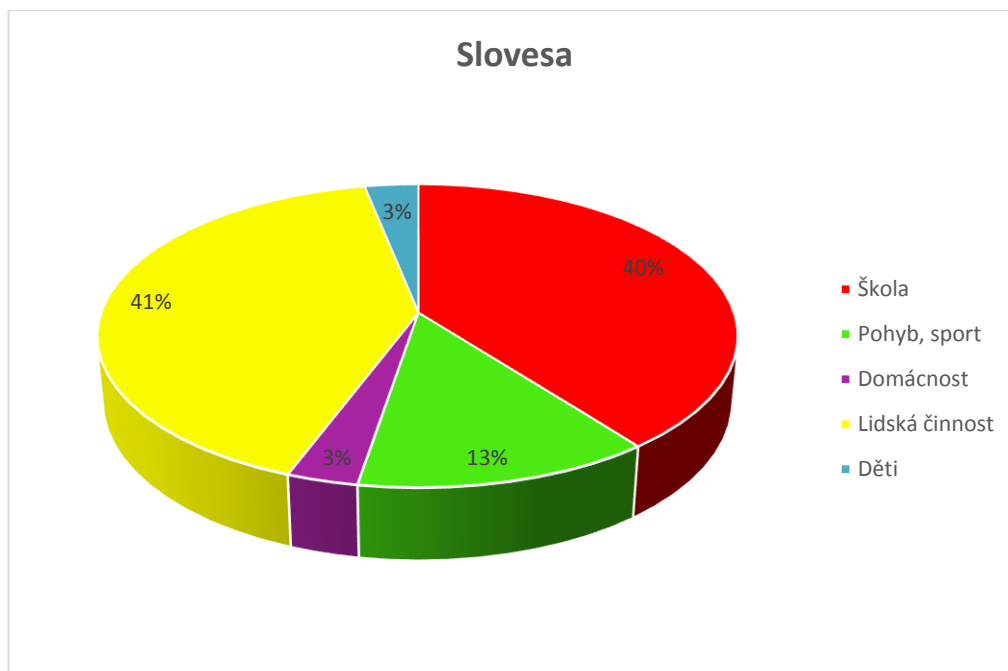
Bedna, běžky, boty, čelenka, dres, dýmka, flétna, housle, hromádka, kabát, kanoe, karta, kartička, kasička, knoflík, kočár, kolečko, komín, kontrabas, korálek, kosa, kraslice, kroužek, kytara, lopatka, loužička, luk, mašlička, míček, mísa, mřížka, nástroj, niť, obrázek, obtisk, okénko, okno, ozdoba, panenka, papír, pás, pero, počítač, počítadlo, polička, proužek, puntík, pyramida, rámeček, roh, ručník, řetěz, síť, síťka, sklenička, skobička, stavba, stolička, stůl, svíčka, šíp, šipka, šňůrka, tabulka, talíř, talířek, totem, tyčinka, váza, věneček, vstupenka, zápalka, zeď, zlato, znak, žvýkačka.

Budovy

Divadlo, domeček, domek, dům, chaloupka, mlýn, prodejna, škola.

5.6.2 Slovesa v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství SPN

Slovesa v této učebnici je možné rozčlenit do stejných skupin jako v přecházející knize.

Slovesa týkající se školy

Číst, dokreslit, domalovat, doplnit, dopočítávat, dopsat, chybět, kreslit, myslet, nakreslit, namalovat, napočítat, napsat, nevybarvit, obarvit, obarvovat, odevzdat, odhadnout, odpovědět, odpovídat, psát se, počítat, povídat, povídat si, pozorovat, procvičovat, prohlédnout, přečíst, přičíst, přidat, přikreslit, psát, ptát se, rovnat se, rozdat, rozdělit, rozdělovat, rozstříhat, roztrdit, říct, říkat, sčítat, sedět, seřadit, spočítat, spojit, stříhat, škrtnout, tvořit, učit se, ukázat, ukazovat, umět, určovat, utvořit, uvádět, vybarvit, vybrat, vyluštit, vymyslet, vymýšlet, vypravovat, vyrušit, vyřešit, vystříhnout, vystupovat, vyznačit, vyznačovat, zakreslit, zamíchat, zapisovat, zapsat, zformulovat, zjistit, znázornit.

Slovesa vyjadřující pohyb, sport

Dojet, dolétnout, doskočit, házet, hodit, honit, jezdit, jít, plavat, poletovat, procházet se, přelétnout, přijít, přilétnout, přiskákat, růst, skočit, trénovat, uběhnout, uletět, urazit, vést, vlétnout, vyletět.

Slovesa týkající se domácnosti

Koupit, nakoupit, venčit, zakoupit, zaplatit, zhasnout.

Slovesa vyjadřující lidskou činnost

Být, dát, dát se, dělat, dostat, držet, hádat se, hledat, chtít, líbit se, mít, moci, najít, napít se, nasbírat, nastřílet, navazovat, navléknout, navrátit se, nebýt, nedat se, nemít, nepatřit, neumět, nezměnit se, objevit, odehrávat se, opravit, ozdobit, podarovat, podívat, podívat se, pokládat, pokračovat, polepit, položit, popisovat, porovnat, porovnávat, pořádat, poskládat, posnídat, postavit, postupovat, pracovat, prodat, připomínat, připoutat, připravit, připravit se, rozhodnout se, sfouknout, skládat, slavit, sledovat, složit, snést, sníst, splnit, střílet, svědčit, svítit, trhat, uhnízdit se, uplést, věřit, vidět, vládnout, vykvést, vylíhnout se, vysadit, vytřást, vzniknout, začít, zahrát, zachovat, zbýt, zůstat, zvládnout.

Slovesa vyjadřující co dělají děti

Hrát si, schovat, schovat se, soutěžit, ulovit, vykoledovat.

5.6.3 Shrnutí slovní zásoby

Tato učebnice matematiky se z hlediska četnosti užitých slov dle slovních druhů blíží zkoumaným učebnicím prvouky

Disponuje podstatně širší slovní zásobou než předchozí učebnice, přesto mají obě velmi podobnou skladbu užitých slovních druhů z hlediska poměru četností. Například míra zastoupení sloves v obou případech nedosahuje 50 %, rovněž zastoupení podstatných jmen a přídavných jmen je procentuálně velmi podobné.

Porovnáme-li míru zastoupení slovních druhů se zkoumanými učebnicemi prvouky, je tato učebnice matematiky opět velmi podobná.

Na rozdíly a to poměrně významné však narazíme, zaměříme-li se na podíl tematických skupin podstatných jmen, která autoři této knihy použili. Na rozdíl od první zmíněné učebnice matematiky ale rovněž na rozdíl od všech třech zkoumaných učebnic přírodovědy převládají podstatná jména označující věci, v těsném závěsu následují jména a teprve pak s 12 % zastoupení narazíme na

matematické pojmy. V porovnání s předchozí učebnicí jsou více zastoupeny pojmy abstraktní.

Také v poměrovém zastoupení sloves můžeme pozorovat několik specifík. Především slovesa označující činnosti související se školou a zadávání úkolů zde nepřevažují, jsou však na druhém místě z pohledu četnosti a to s pouhým jednocentním rozdílem. Nejvíce zastoupena jsou v této učebnici slovesa popisující lidskou činnost (41 %). Za těmito dvěma tematickými skupinami, které dohromady přesahují tři čtvrtiny všech sloves užitých autory této knihy, následuje s velkým odstupem skupina sloves označujících sport a pohyb. Pouhých 3 % dosahují shodně slovesa označující činnosti dětí a slovesa popisující činnosti v domácnosti.

5.7 Matematika pro 1. ročník – nakladatelství Alter

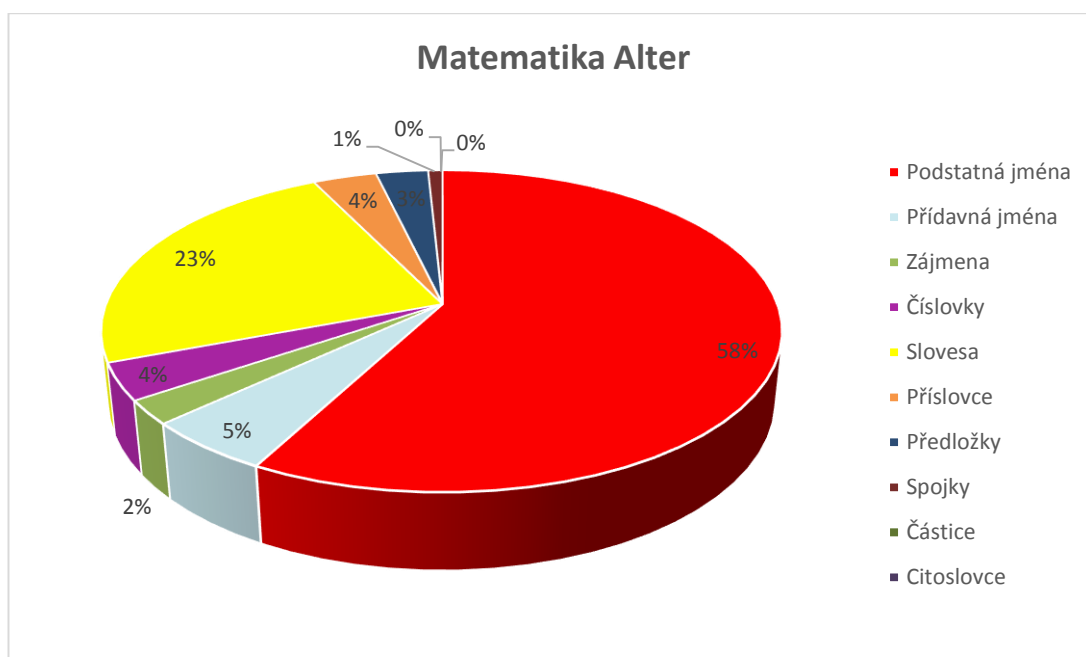
Matematika pro první ročník nakladatelství Alter je tvořena 4 díly. Jedná se o slabé, 32 stránkové pracovní učebnice. Tyto učebnice jsou velice pěkně a názorně ilustrovány, což přispívá k tomu, že jsou pro děti atraktivní. První díl ilustroval Zdeněk Miler – jsou zde použity motivy z jeho světoznámého animovaného seriálu O krtkovi. Děti se v něm seznamují se samotnými základy matematiky, učí se numeraci od 0 do 6. Tato figurka je všem dětem známá, pomůže jim lépe se s učebnicí „zvnitřnit“, a tím přispívá i k lepšímu vztahu žáků k tomuto předmětu.

Druhý díl učebnice používá ilustrace Marie Tiché, z pohádkového světa přenáší žáky do reálného světa. Součástí učebnice je kartonová příloha s čísly a tvary. Třetí díl učebnice ilustrovala Vlasta Švejdová, kromě obrázků obsahuje i delší a složitější texty, seznamuje děti se základem slovních úloh. Poslední díl obsahuje obrázky Olgy Ptáčkové a tematicky už zobrazuje nejrůznější oblasti lidské činnosti. Rozdílné ilustrace napomáhají dětem pozitivně vnímat svůj progres v učení. Rozdílný výtvarný charakter jednotlivých učebnic totiž zároveň „ilustruje“ rozvoj matematických dovedností dětí.

Použitá slovní zásoba – přehled

Slovní druh	Počet použitých slov
Podstatná jména	359
Přídavná jména	33
Zájmena	15
Číslovky	23
Slovesa	146
Příslovce	22
Předložky	18
Spojky	5
Částice	0
Citoslovce	0

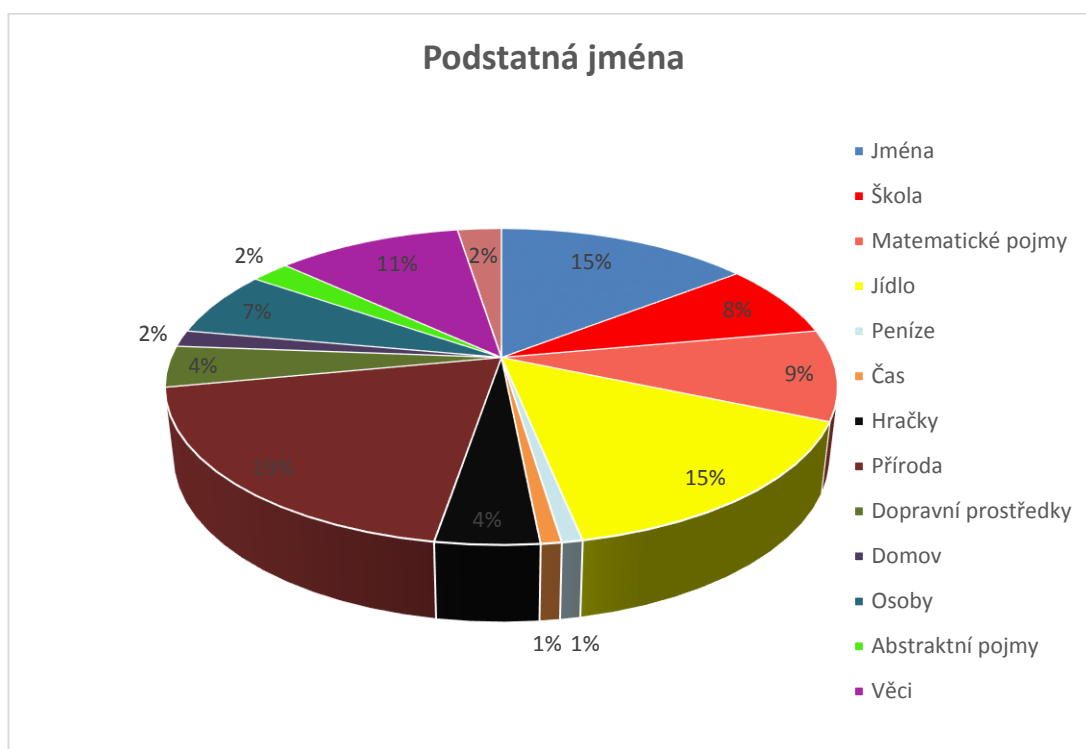
Tab. 6 – počet slov v učebnici matematiky nakl. Alter

5.7.1 Podstatná jména v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství

Alter

Podstatná jména v Matematice z nakladatelství Alter obsahují tyto skupiny slov: Vlastní jména, Věci a činnosti ve škole, Matematické pojmy, Jídlo, Peníze, Čas, Hračky, Příroda, Dopravní prostředky, Domov, Osoby, Abstraktní pojmy, Věci a Budovy, stavby.

Vlastní jména

Alena, Andulka, Anička, Barunka, Cilka, Dáda, Dana, Dáša, Eva, Helena, Helenka, Honzík, Ivan, Jan, Jana, Jára, Julka, Julinka, Kája, Kamil, Karel, Karolínka, Katka, Klárka, Lea, Lenička, Lenka, Lída, Lucie, Lucinka, Majka, Martin, Míla, Miloš, Mirek, Mirka, Míša, Nováková, Ola, Pavel, Pavlík, Pepa, Radek, Robert, Roman, Slávek, Tereška, Tom, Tomáš, Tůma, Vendulka, Zdenka.

Věci a činnosti ve škole

Barva, brašna, hřiště, kniha, knížka, křída, odměrka, odpověď, opakování, papír, pastelka, pero, počet, počítač, počtář, pravítko, předmět, příloha, sešit, skříňka, stránka, škola, školka, švihadlo, tabule, tělocvična, učitel.

Matematické pojmy

Bod, celek, cvičení, číslice, číslo, čtverec, délka, desítka, geometrie, hmotnost, kostka, kruh, krychle, kužel, litr, metr, obdélník, odčítání, osa, pořadí, příklad, řada, sčítanec, sčítání, součet, šířka, tečka, těleso, trojúhelník, válec, vzor, vztah, způsob.

Jídlo

Banán, bonbón, borůvka, brambory, broskev, buchta, citrón, cukr, čaj, džus, fazole, hlemýžď, houska, hračka, hruška, indiánek, jablíčko, jablko, jahoda, jahůdka, koláč, limonáda, mák, mandarinka, místo, minerálka, mléko, mouka, mrkev, nápoj, ocet, olej, pečivo, polévka, pomeranč, rohlíček, rohlík, rýže, ředkvička, salám, salát, šťáva, sůl, sýr, šípek, švestka, třešeň, tvaroh, tyčinka, vajíčko, vejce, zákusek, zelenina, zmrzlina, žvýkačka.

Peníze

Koruna, mince, peníze.

Čas

Čas, večer, Velikonoce.

Hračky

Autíčko, bábovička, balónek, bubínek, čepička, drak, korálek, kostička, kulička, lodička, míč, míček, panáček, panenka, stavebnice.

Příroda

Bledule, déšť, fialka, holub, houba, housátko, husa, hvězdička, jamka, jehňátko, jeteliště, jezero, kachna, kachnička, keř, klobouček, koníček, kopec, kopretina, králík, krteček, křeček, kuře, květ, květina, kvítek, labuť, les, louka, motýl, myška, narciska,

opička, opice, ovce, pampeliška, papoušek, park, pejsek, pivoňka, plameňák, potok, prasátko, ptáček, pták, racek, růže, růžička, ryba, rybka, rybníček, rybník, sad, slepice, sluníčko, smrk, sněženka, strom, stromek, tulipán, vichřice, voda, vzduch, záhon, zahrada, země, zvířátko, zvoneček, zvonek.

Dopravní prostředky

Auto, autobus, benzín, kolo, letadlo, loďka, parkoviště, parník, přechod, přístav, ulice, vagón, vlak, vůz, zastávka.

Domov

Mísa, miska, pokoj, talíř, talířek, vesnice.

Osoby

Babička, děti, dívka, holčička, chlapec, kamarád, kluk, koledník, květinářka, lidé, máma, maminka, muž, osoba, pan, posádka, rodiče, sněhulák, svatebčan, táta, teta, výsadkář, zahradník, žena.

Abstraktní pojmy

Kousek, kus, obor, pouť, svatba, světlo, výlet, výstava.

Věci

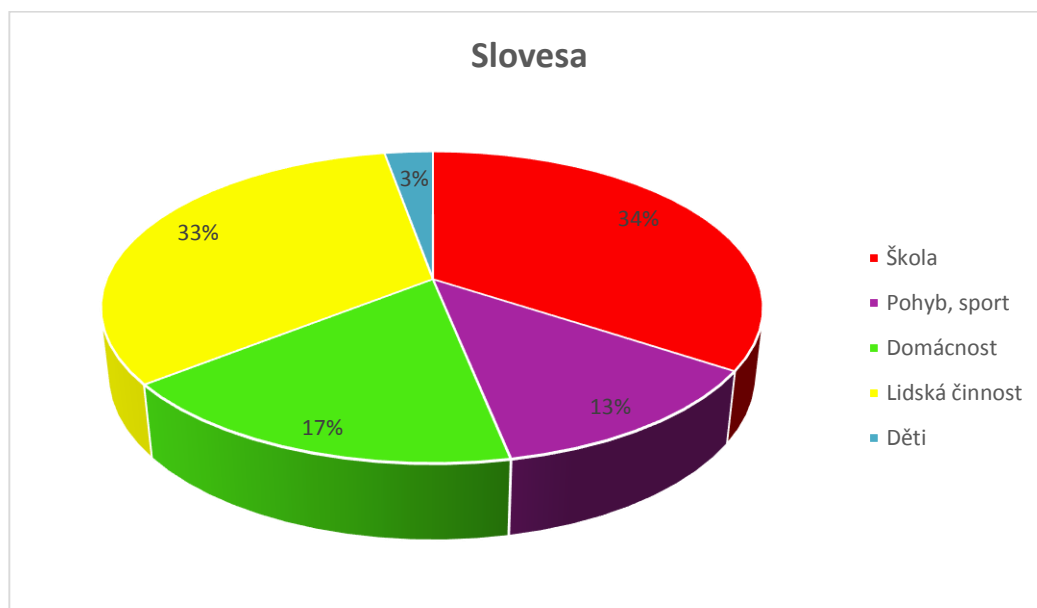
Bedna, cihla, drát, hrnec, hrneček, kapesník, karta, kartička, knihovnička, knoflík, kolečko, košíček, koule, krabice, krabička, kraslička, kroužek, láhev, látka, obrázek, písek, prkno, provaz, provázek, přihrádka, rámeček, sáček, srdíčko, stuha, stužka, šaty, šňůra, taška, trumpeta, uhlí, váza, věc, věneček.

Budovy, stavby

Dům, dvorek, koberec, lino, most, obchod, ohrada, stanice, střelnice.

5.7.2 Slovesa v Matematice pro 1. ročník – nakladatelství Alter

Slovesa v učebnici matematiky z nakladatelství Alter můžeme roztřídit stejně jako v předcházejících učebnicích do těchto skupin: Slovesa mající vztah ke škole, Slovesa vyjadřující pohyb, sport, Slovesa týkající se domácnosti, Slovesa vyjadřující lidskou činnost, Slovesa vyjadřující, co dělají děti.

Slovesa týkající se školy

Číst, dokázat, dokreslit, doplnit, dopsat, malovat, měnit, měřit, nakreslit, naměřit, napočítat, napsat, narýsovat, odčítat, odhadnout, odměřit, omalovat, opsat, počítat, pojmenovat, porovnat, postavit, povědět, procvičovat, prohlédnout si, přidat, přidávat, přikreslit, rovnat se, rýsovat, sčítat, sedět, sednout si, sestavit, škrtnout, učit se, ukázat, ukazovat, umět, vybarvit, vymalovat, vymodelovat, vymyslet, vymýšlet, vypočítat, vyznačit, změnit, znázornit, zůstat.

Slovesa vyjadřující pohyb, sport

Běhat, cestovat, jet, odběhnout, odejít, odjet, odletět, plavat, poletovat, přijet, přiletět, přinést, uplavat, utéct, vézt, vézt se, vyskočit, zapsat.

Slovesa týkající se domácnosti

Koupit, kupovat, nakrájet, nakupovat, navázat, navléct, navléknout, parkovat, platit, prodat, přečíst, přikoupit, složit, smýt, uklidit, upéct, uschnout, uspořít, uvařit, vyšít, vyžehlit, zaplatit, zhasnout, zvážit, žehlit.

Slovesa vyjadřující lidskou činnost

Být, dostat, dovolit, kvést, mít, muset, nastoupit, natrhat, nehodit se, nesmět, nést, odkvést, opadat, pást se, pokácet, pokračovat, polekat se, prohrát, přivázat, půjčit, rozdat, rozkvést, rozložit, růst, říct, říkat, sníst, spojit, srovnat, stačit, stát, svítit, tvořit, určit, usednout, utrhnout, uzrát, vážit, vejít se, vidět, vystoupit, vyvrátit, vzít, zaměnit, zbýt, změnit, zvadnout.

Děti

Hrát si, chybět, poprosit, vykoledovat.

5.7.3 Shrnutí slovní zásoby

Tato učebnice je poslední ze zkoumaných matematik pro první třídu. Z hlediska absolutní četnosti slov je velmi podobná předchozí knize, zejména počet podstatných jmen a sloves je v obou učebnicích obdobný.

Rozdíly jsou však v použití ostatních slovních druhů – například zájmen a příslovcí. Nejvýraznější rozdíl je v počtu použitých přídavných jmen, neboť autoři této učebnice vystačili s pouhou třetinou v porovnání s předešlou knihou.

Na základě těchto údajů je zřejmé, že se značně liší rovněž procentuální zastoupení jednotlivých slovních druhů. V porovnání s oběma předchozími matematikami je výrazně vyšší (přibližně o třetinu) zastoupení sloves v textu, celkové procento užitých sloves významně překračuje 50 %, je dokonce výrazně vyšší než v učebnici prvouky nakladatelství Alter (shodné nakladatelství jako v případě této matematiky).

Zaměříme-li se na jednotlivé tematické skupiny podstatných jmen užitých v této učebnici, dojdeme k následujícím zjištěním. Nejčastěji jsou – 18 % zastoupena podstatná jména mající vztah k přírodě. Jen o 3 % méně představují shodně dvě

skupiny a to jména a výrazy označující jídlo. Pouhými 9 % jsou zastoupeny matematické pojmy, abstraktní představují pouhá 2 %.

5.8 *Shrnutí*

Při volbě konkrétních učebnic pro praktickou část diplomové práce byly zvoleny nejčastěji používané publikace pro výuku prvouky a matematiky v prvním ročníku základní školy. Tyto učebnice se lišily nejen předmětem, pro jehož výuku jsou určeny, a nakladatelstvím, které je vydává, ale také formátem, množstvím užitého textu v poměru k ilustračním obrázkům a celkovou formou zpracování. Na tato specifika je samozřejmě třeba brát zřetel při souhrnném hodnocení.

Srovnání šesti vybraných učebnic přineslo následující zjištění. Z pohledu celkové slovní zásoby užitých v textu konkrétních zkoumaných učebnic je zřejmé, že čtyři knihy disponují přibližně stejnou mírou pestrosti užívaných výrazů, zatímco se dvě zbývající evidentně vymykají. Prvouka nakladatelství Alter (Cestička k domovu) nabízí znatelně větší množství různých slov užitých ve svém textu než zbývající excerpované knihy. Naopak významně menší slovní zásobu než ostatní učebnice nabízí matematika nakladatelství Fraus.

Pouze ve dvou učebnicích naleznou děti všechny slovní druhy – obojí vydalo nakladatelství Fraus. Ve všech učebnicích převažují co do četnosti podstatná jména následovaná slovesy a přídavnými jmény. Jejich vzájemné poměrové zastoupení se však výrazně liší a to zejména procentem užitých přídavných jmen mezi učebnicemi prvouky a matematiky. Knihy pro výuku prvouky disponují širším spektrem přídavných jmen.

Zaměříme-li se na tematické zastoupení podstatných jmen, je třeba na úvod upozornit, že vzhledem k charakteru a rozdílnostem probíraných předmětů se pochopitelně užívaná slovní zásoba liší a patrné je to zejména ve skladbě zastoupených podstatných jmen. Učebnice pro výuku prvouky předkládají dětem jiná podstatná jména než učebnice matematiky. Na základě analyzovaných knih vidíme, že matematické publikace užívají širší spektrum podstatných jmen z pohledu tematických skupin, mnoho z nich se v textech Prvouk pro 1. ročník základní školy vůbec nevyskytovalo, což je však logické. Typickým příkladem je absence pojmů

označujících hračky v přírodovědně zaměřených knihách. Proto je obtížnější porovnávat z tohoto hlediska učebnice odlišných vyučovacích předmětů.

V učebnicích prvouky se obecně častěji vyskytovala podstatná jména označující věci a přírodu, poměrně významné zastoupení měly rovněž abstraktní pojmy. Procentuální zastoupení ostatních skupin (jako například jídlo, části těla, jména a podobně) se v jednotlivých přírodovědách značně lišilo.

Zajímavé je rovněž srovnání sloves z hlediska tematických skupin. Téměř ve všech zkoumaných učebnicích se na prvním místě z hlediska užívaných sloves objevila slovesa mající vztah ke škole a zadávání úkolů. Jedinou výjimku v tomto případě představovala učebnice matematiky nakladatelství SPN, v níž převládala slovesa popisující lidskou činnost. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami sloves však byl opravdu minimální – pouhé 1 %. Přesto se i matematika nakladatelství SPN pohybovala z hlediska procentuálního zastoupení sloves majících vztah ke škole a zadávání úkolů v průměru ostatních zkoumaných učebnic (30 – 40 %) a to dokonce na jeho horní hranici. V tomto směru ostatní analyzované publikace předčila matematika nakladatelství Fraus, kde byla slovesa mající vztah ke škole a zadávání úkolů zastoupena dokonce 53 %.

V matematických učebnicích zcela chybí slovesa označující změnu stavu. Vyskytují se však ve všech zkoumaných prvoukách. Ve dvou z nich (v učebnicích nakladatelství Fraus a SPN) dosahují téměř shodné procentuální úrovně (25 % a 28 %), v prvouce od nakladatelství Alter je jejich podíl v rámci všech užitých sloves mírně nižší (20 %), tento rozdíl však nepovažuji za markantní. Významnější je odlišnost ve stejných knihách v zastoupení sloves týkajících se domácnosti. Prvouka z nakladatelství Fraus a SPN předkládá shodně 12 % těchto sloves, avšak Alter se domácností zabývá mnohem více – téměř dvojnásobně (23 %).

Velmi podobná situace nastává v učebnicích prvouky při porovnávání procentuálního zastoupení sloves označujících činnosti dětí, všechny vykazují téměř identický podíl 6 – 8 %). Učebnice prvouky od nakladatelství Fraus a SPN jsou téměř shodné v zastoupení sloves označujících pocity (7 – 8 %), autoři z nakladatelství Alter se opět vymykají, tato slovesa použili v pouhých 3 %. Poslední sledovanou skupinou byla slovesa označující pohyb a sport, zde se vymykala mírným snížením (9 %) učebnice společnosti Fraus a zbylé dvě knihy jim věnovaly shodně 12 %.

Učebnice matematiky byly v porovnání procentuálního zastoupení jednotlivých skupin sloves poněkud pestřejší. Slovesa popisující lidskou činnost zabírala 26 – 33 % ze všech užitých sloves, nejméně jich nalezneme v učebnici Fraus a nejvíce v knize od Alteru. Slovesa označující pohyb a sport jsou nejméně zastoupena v matematice od Frause, shodných 13 % dosahují v obou zbývajících analyzovaných knihách. Slovesa, která mají vztah k domácnosti, jsou ve zkoumaných matematikách zastoupeny opravdu značně odlišně. Nejvyšší míry (17 %) dosahují v matematice společnosti Alter, následuje Fraus s 12 % a SPN s pouhými 3 %. Celkem vyrovnaně se jeví užití sloves označujících činnosti dětí, kde se u všech zkoumaných knih pohybuje v rozmezí (3 – 5 %).

Analýza těchto šesti učebnic přinesla mnohé zajímavé poznatky. V řadě věcí se liší, v mnohých jsou si naopak velmi blízké. Určitá specifika a shodné rysy najdeme mezi matematikami i prvoukami, rovněž konkrétní nakladatelství vkládá do svých učebnic jistý osobitý prvek. V globálu však můžeme říci, že žádná z učebnic se ze slovně-druhového hlediska nevymykala.

6 Návrhy pro praxi

Rozvoj slovní zásoby je velice důležitým faktorem, který může zásadně ovlivnit úspěšnost žáka ve škole. Nedostatečná slovní zásoba může být jedním z důvodů, proč je pro žáka obtížné soustředit se na obsah toho, co čte. Musí totiž neustále přemýšlet nad jednotlivými slovy a nesoustředí se plně na obsah dalšího textu.

Při zvyšování slovní zásoby je důležité, abychom žákům poskytovali více zdrojů současného jazyka. K tomu je důležité vhodné vysvětlení a objasnění významu užívaných slov dítěti. Nedůležitější je tato činnost v období, než děti zvládnou plynule číst. Plynně čtoucí žáci získávají většinu své slovní zásoby z tištěných zdrojů. Před nabytím čtenářských schopností žáci získávají většinu slovní zásoby z ústních zdrojů.

Na vysvětlování slov během hovoru je tedy nutné klást větší důraz. Setká-li se žák s neznámým slovem během četby, je mnoho způsobů, jak zjistit obsah sdělení. Může někoho zeptat, pokusit se aktivně určit význam podle kontextu. Při poslechu však není vždy možné ptát se někoho jiného nebo přemýšlet nad významem slova, zatímco mluvčí dále pokračuje ve svém projevu. Některá slova mohou být osvojena pouhým poslechem, mnohem větší počet jich ale vyžaduje k pochopení významu výklad. Děti si takto zvládají osvojit deset či více významů slov týdně během školního výkladu.

Tempo, v jakém se žáci budou učit významy slov, lze předpovědět. Žáci s větší slovní zásobou znají přibližně stejné významy slov jako žáci s nižší slovní zásobou, znají ale navíc některá další slova. Podle toho můžeme určit slova, na jejichž vysvětlení je třeba klást důraz během výkladu. Jde o významy slov známé těm s větší slovní zásobou, ale ne těm s menší slovní zásobou.

Pokud podpora rozvoje slovní zásoby na prvním stupni není, u dětí se nebude rozvíjet v takové míře, jak bychom to potřebovali. Je možné, že děti na konci prvního stupně s přinejmenším průměrnou slovní zásobou a schopností plynulé četby zvládnou držet krok s nároky na čtení a porozumění zadání, které vyžaduje škola.

Pokud se učitelé problematice slovní zásoby nebudou věnovat více v prvních letech školy, tak děti z méně podnětného prostředí budou dále zaostávat za svými spolužáky ve škole i mimo ni.

Z excerpce učebnic matematiky a prvouky vyplynulo, že nejčastěji používanými slovními druhy jsou podstatná jména, následují slovesa a za nimi přídavná jména. Další v pořadí jsou příslovce. Při práci s dětmi je proto třeba zaměřit se na rozvoj těchto slovních druhů, na obohacování prostředků vyjadřování. Pokud se žáci budou umět k problému vyjádřit několika způsoby, bude to pro ně velice prospěšné.

Tato kapitola obsahuje konkrétní návrhy využitelné pro rozvíjení slovní zásoby žáků prvního ročníku základní školy. Je dále rozdělena na dvě podkapitoly – prvouka a matematika, pedagogové se však mohou navrhaným činnostem věnovat i v jiných předmětech – český jazyk, člověk a svět práce, výtvarná výchova a tělesná výchova.

6.1 Prvouka

Jednotlivé aktivity rozvíjející slovní zásobu v hodinách prvouky v prvním ročníku jsou rozděleny do pěti základních témat, která se prolínají ve všech výše zmiňovaných učebnicích. Jsou zaměřeny na lexikálně-sémantickou oblast, tedy rozšiřování slovní zásoby, a také na oblast pragmatickou, tedy komunikaci mezi dětmi. Při společné práci samozřejmě dochází k upevnění vzájemných vztahů mezi dětmi, ke cvičení paměti a motorických dovedností a v neposlední řadě se zlepšuje u dětí i foneticko-fonologická rovina řeči.

6.1.1 Škola

Směr

Slovní zásoba: vpravo, vlevo, vpředu, vzadu, před, okolo, mezi a další slova popisující směr.

Nejprve si s dětmi všechna slova zopakujeme, ukážeme si, kde je pravá a kde levá ruka. U dětí, které mají potíže s pravolevou orientací, můžeme vytvořit pomůcku. Například náramek z provázku na pravou nebo levou ruku. Děti se rozdělí do dvojic, jeden z dvojice má zavázané oči a druhý ho musí – za pomoci pokynů –

zavést na určené místo ve třídě. Ostatní děti přihlížejí. Děti se střídají, po zvládnutí aktivity je možné zapojit více dvojic. Děti se seznámí s prostorem třídy, přirozeně si osvojí jednotlivá slova, naučí se rozlišovat směry.

Předměty

Slovní zásoba: podstatná jména z okruhu naše třída (tabule, lavice, židle, houba, křída, počítač, penál, taška, magnetická tabule, atd.).

Podobná aktivita pomůže děti seznámit s jednotlivými předměty ve třídě, navíc slouží jako procvičení paměti. Na úvod aktivity pedagog ukazuje na předměty ve třídě a děti je pojmenovávají. Potom se rozdělí do dvojic nebo trojic. Jeden má zavřené oči. Jeho partner ho opatrně vodí po třídě a nechá ho dotýkat se jednotlivých předmětů. Žák je musí pojmenovat a zároveň si je zapamatovat. Po pěti předmětech sejme šátek a předměty zopakuje učiteli. Děti se vystřídají.

Jednotlivé profese ve škole

Slovní zásoba: podstatná jména vyjadřující jednotlivé profese ve škole a předměty, které používají, slovesa vyjadřující činnosti zaměstnanců školy.

Učitel vezme děti na prohlídku školy. Vše je třeba předem domluvit. Jednotliví zaměstnanci školy krátce dětem řeknou, co dělají, mohou jim ukázat předměty, se kterými pracují. Školník, uklízečka, kuchařky, ředitel/ka, pokud je to možné, děti navštíví i specializované učebny a podívají se na výuku starších žáků. Po příchodu do třídy si vyberou, co je nejvíce zaujalo. Nakreslí obrázek. V kruhu pak svůj obrázek popíše a vysvětlí, co daná osoba dělá.

6.1.2 Naše obec

Slovní zásoba: podstatná jména vyjadřující názvy obchodů a institucí v obci.

Jakýmkoliv aktivitám by měla předcházet procházka po obci, v případě větších měst se děti seznámí s okolím školy. Učitel společně s dětmi pojmenuje nejdůležitější orientační body: pošta, jednotlivé obchody, městský úřad, kostel, bazén atd. U každého objektu si společně řeknou, k čemu slouží.

Hra na obchod

Slovní zásoba: podstatná jména vyjadřující názvy jednotlivých obchodů a zboží, slovesa související s nakupováním.

Děti pojmenují jednotlivé obchody, se kterými se seznámily na vycházce nebo které znají z vlastní zkušenosti. Společně vyjmenují zboží, které se v nich prodává. Rozdělí se na skupiny po třech až čtyřech žácích a na připravené papíry nakreslí zboží, které budou prodávat. Připraví a „nazdobí“ si prodejní pult. Dohodnou se, kdo bude první prodavač a kdo bude nakupovat. Učitel s nimi nacvičí krátký dialog, který při nakupování budou používat. Zaměří se na pozdrav a základní fráze jako: Co si přejete? Jak Vám mohu pomoci? Chtěl bych/ chtěla bych apod. Další nechá na fantazii dětí, ale zdůrazní nutnost slušného chování. Po zahájení hry děti, které nejsou prodavači, chodí do ostatních obchodů a „nakupují“. Po určitém časovém limitu se zboží vrátí do původního obchodu a děti si vymění role. Ve hře je možné použít i předem připravené obrázky nebo donesené předměty, tím se počet používaných slov ještě rozšíří.

Co vidím

Slovní zásoba: podstatná jména z určitého tematického okruhu.

Tato aktivita pomáhá rozšíření slovní zásoby a procvičení paměti. Jedná se o období známé hry „Přijela tetička z Číny“. Učitel položí otázku např.: Co vidím v pekařství, supermarketu, ve třídě atd.? První žák řekne např. rohlík, druhý zopakuje předešlé slovo a přidá svoje, např. rohlík a koláč. Takto se postupuje dál. Kdo neví, řekne „dál“.

Aktivity s obrázky

Slovní zásoba: podstatná jména z určitého tematického okruhu

S obrázky se dá samozřejmě vytvářet velké množství nejrůznějších aktivit. Je možné rozložit obrázky k danému tématu na koberec, např. různé profese. Děti sedí v kruhu kolem. Nejlepší je, když obrázky tvoří čtverec tři krát tři nebo čtyři krát čtyři. Nejprve učitel ukazuje na jednotlivé obrázky a děti je pojmenovávají. Potom vybere jedno dítě a řekne např.: kominík. Dítě ukáže. Pak učitel přidá pojem navíc: prodavačka, pošťák. Dítě opět ukáže. Tímto způsobem může pojmenovat až čtyři

obrázky, dítě si je musí zapamatovat a ukázat je v pořadí, ve kterém je učitel jmenoval. Děti se střídají. Na závěr si děti pokusí zapamatovat přesné rozložení obrázků, zavřou oči a učitel postupně otáčí obrázky rubem nahoru. Děti vždy hádají, který obrázek zmizel.

6.1.3 Příroda

Při probírání tohoto tématu je samozřejmě opět nejlepší jít – pokud je to možné – s dětmi ven, nasbírat si přírodniny a ty pak nakreslit, pojmenovat a vystavit ve třídě.

Co máme společného

Slovní zásoba: podstatná jména z okruhu příroda.

Děti si vylosují jeden obrázek. Na obrázku mohou být stromy, rostliny, ovoce, zelenina. Cokoli se hodí k probíranému tématu. Děti chodí po třídě a hledají někoho, kdo má obrázek, který má něco společného s jejich obrázkem. S ním vytvoří dvojici. Skupiny mohou být libovolně velké, ale děti musí obhájit, proč ji vytvořily. Tedy: Co mají jejich obrázky společného. Může to být barva, velikost, chuť, obliba, nebo neobliba, druh. Zároveň musí obrázek správně pojmenovat. Pokud majitel obrázku neví, co je na něm zobrazeno, ostatní ve skupině mu pomohou nebo se obrátí pro radu k učiteli. Tato aktivita se může opakovat vícekrát.

Ochutnej ovoce a zeleninu

Slovní zásoba: podstatná jména vyjadřující názvy jednotlivých druhů ovoce a zeleniny, abstraktní pojmy vyjadřující chutě a vlastnosti ovoce a zeleniny.

Dáme dětem za úkol, aby přinesly jeden druh ovoce a jeden druh zeleniny, který mají nejraději. Je možné použít i vlastní zásoby. Jednotlivé plody pojmenujete a ukážete na obrázcích. Je možné je i namalovat a obrázky rozvěsit po třídě. Potom ovoce a zeleninu nakrájíte na kousky, dítěti zavážete oči a dáte mu kousek do úst. Hádá, co ochutnává. (Je samozřejmě nutné zjistit alergie a jiné důvody, proč dítě určité ovoce nebo zeleninu nemůže jíst!) Žák ochutná a nejprve pojmenovává chutě – sladký, slaný, kyselý, hořký, pálivý, ale může specifikovat i dalšími přídavnými jmény: tvrdý, měkký, mokrý, šťavnatý, suchý atd. Pak se pokusí uhádnout, co jí.

6.1.4 Co máme společného

Tato kapitola rozvíjí v dětech slovní zásobu, které se týká vnějších i vnitřních charakterových znaků člověka. Tedy toho jak vypadá, jak se chová, cítí, jaké má povahové vlastnosti.

Jsme si podobní

Slovní zásoba: Vnější znaky: barva očí, vlasů, oblečení, postava; abstraktní podstatná jména vyjadřující vlastnosti, záliby.

Děti chodí po třídě a na určitý zvukový impuls utvoří skupiny s nejbližšími sousedy. Mají za úkol v časovém limitu najít tři až pět věcí, které mají společné: mají všichni psa, rádi zpívají, mají modré oči atd. Úkol se dá pro každé kolo specifikovat. Např.: Najděte tři věci, které rádi děláte; tři věci, které máte společné na první pohled; tři věci, které máte neradi; tři věci, které vám udělají radost apod. Skupiny se dají tvořit i pomocí hry na „molekuly“. (Molekuly, molekuly udělejte skupiny po dvou, třech, čtyřech atd.) Je pak větší pravděpodobnost, že děti vytvoří skupiny skutečně náhodně a nebudou se stále „shlukovat“ kamarádi.

Vyjádři pocit

Slovní zásoba: abstraktní podstatná jména vyjadřující jednotlivé pocity: radost, smutek, vztek, strach, zvědavost apod.

V první části děti v kruhu s pomocí učitele vyjádří základní pocity a pojmenují je. Mohou vyprávět, při jakých příležitostech podobné pocity zažívají. Potom se rozdělí do dvojic. Jeden je sochař a druhý hlína. Sochař z hlíny „vymodeluje“ sochu, která vyjadřuje daný pocit. Ostatní hádají, jaký pocit socha představuje.

Jeden žák předstoupí před ostatní a učitel mu ukáže napsané slovo nebo mu pošeptá daný pocit. Žák se ho pokusí pantomimicky ztvárnit. Ostatní hádají.

Každé dítě dostane papír, který si rozdělí na čtyři části. Na každou část nakreslí vybranou barvou (která je pro pocit pro něj charakteristická) tvář, která vyjadřuje jeden ze základních pocitů. Tentokrát všichni mají zadány tyto pocity: Radost, smutek, vztek, strach. Obrázky se vystaví. Děti se pokusí vysvětlit, proč zvolily danou barvu.

6.1.5 Jsem jedinečná osobnost

Při aktivitách popsaných v této kapitole žáci prohlubují slovní zásobu pomocí komunikace se spolužáky. Každé dítě přichází do školy z různě podnětného prostředí a s rozdílnou úrovní slovní zásoby. Společnou komunikací si takto žáci s nižší úrovní slovní zásoby osvojují nová slova.

Tyto aktivity se mohou stát dobrým vodítkem pro učitele, který může zjistit, jaká slova žáci neznají nebo nerozumí jejich významu a zaměřit se na jejich zařazení do slovníku a pochopení významu.

Jsem šťastný/á

Slovní zásoba: konkrétní i abstraktní podstatná jména, která vyjadřují popis osoby, koníčky, záliby, vlastnosti.

Každé dítě nakreslí samo sebe v situaci, kdy je nejšťastnější. Podmínkou je, že na obrázku by mělo být dítě samo. Na sobě by mělo mít své oblíbené oblečení a věnovat se nejoblíbenější činnosti. Děti ukáží svůj obrázek ostatním a představí se, jako by je ostatní neznali. Řeknou své jméno, kde bydlí, co mají rádi nebo neradi atd.

Ruka

Slovní zásoba: slovesa vyjadřující jednotlivé činnosti.

Žáci obkreslí na papír svoji ruku. Do palce napíší nebo nakreslí činnost, ve které jsou nejlepší, co jim opravdu jde a baví je to; do ukazováčku, co jim jde méně; prostředníček skrývá průměrnou schopnost; prsteníček už neoblíbenou a do malíčku zaznamenají něco, co opravdu nemají rádi. Je dobré jim nejprve některé činnosti nabídnout, aby měli z čeho vybírat. Např. hrát fotbal, zpívat, kreslit, počítat, uklízet si pokoj, číst atd. Pomoci mohou i obrázky. Děti si pak ve skupinách své obrázky ukáží a vypráví si o svých zálibách. Mohou se pokusit vytvořit skupiny s podobnými oblíbenými nebo neoblíbenými činnostmi.

Moji spolužáci

Slovní zásoba: slovesa vyjadřující jednotlivé činnosti.

Tato aktivita se dá použít při nejrůznějších příležitostech, např. v pondělí po víkendu. Děti se rozdělí do dvojic a mají za úkoly zjistit, co jejich kamarád dělal

o víkendu. Pak mají za úkol mluvit ne o sobě, jak jsou zvyklé, ale říci ostatním, co dělal jeho kamarád. Tato aktivita se dá různě variovat – např. děti chodí po třídě a na zvukový pokyn se obrátí k nejbližšímu sousedovi a chvíli si s ním povídají na dané téma (co jsi dělal včera večer), po chvíli každý řekne, co se dozvěděl zajímavého a od koho.

Pravidla třídy

Slovní zásoba: slovesa vyjadřující vhodné nebo nevhodné chování v kolektivu.

Děti si v kruhu společně s učitelem vyprávějí, kdy se ve třídě cítí příjemně a kdy naopak nepříjemně, co jim nejvíce vadí o přestávkách nebo během vyučování, za jakých podmínek se jim dobře pracuje, co je naopak ruší. Dostanou za úkol napsat nebo nakreslit, jak by se ostatní měli chovat, aby všem bylo ve třídě příjemně. Z návrhů se sestaví pravidla třídy (napsaná nebo namalovaná), které děti podepíší.

6.1.6 Rodina

Téma rodina je u dětí většinou velmi oblíbené, slovní zásoba u tohoto tématu bývá velmi dobře rozvinutá. Děti o svých blízkých rádi hovoří a bez větších problémů je popisují. Tato skutečnost učiteli pomůže děti motivovat k dalšímu rozvoji. Žáci se cítí úspěšní a právě úspěchy je motivují k další práci na prohlubování slovní zásoby – vidí, že to vlastně není žádná dřina, ale zábava.

Dalším velkým pozitivem je skutečnost, že při této aktivitě můžeme zlepšovat úroveň slovní zásoby slovního druhu, který má v učebnicích menší zastoupení – přídavných jmen.

Popiš svou rodinu

Slovní zásoba: přídavná jména charakterizující jednotlivé členy rodiny.

Děti sedí v kruhu na koberci, učitel jim ukáže obrázek nějaké dospělé osoby. Děti mají za úkol pojmenovávat, jaký asi je. Popsat jeho vlastnosti, zkusit odhadnout jeho věk nebo profesi. Pak si společně povahové vlastnosti zopakují: hodný, usměvavý, přísný, veselý, pracovitý, vzteklý, statečný atd.

Děti mají za úkol přinést fotografie libovolných členů jejich rodiny. Fotografie ukáží ostatním a popíší, kdo na nich je a jaký je. (Stačí tři informace).

6.1.7 Domácí zvířata

Téma domácích zvířat je mezi dětmi nesmírně oblíbené. Každý žák má nějakou osobní zkušenost se zvířecími mazlíčky a stejně ochotně se o ni podělí.

Vymysli si zvíře

Slovní zásoba: názvy domácích zvířat, části těla.

Pomocí obrázků si děti zopakují názvy domácích zvířat. Do dvojice dostanou jedno zvíře a společně pojmenovávají jednotlivé části jeho těla (ocas, hlava, vousky, tlapky, srst atd.) Dostanou papíry a na ty namalují jednotlivé části zvířecích těl (na každý papír jednu část: hlava kočky, ocásek myši, nohy papouška, křídla atd.) Obrázky se otočí rubem vzhůru a každé dítě si vylosuje 2-3 obrázky. Pomocí nich se pokusí vytvořit úplně nového tvora (má např. hlavu psa, tělo morčete atd.). Svého tvora pojmenuje a vymyslí, kde žije, čím se živí a jak by se o něj mohl postarat.

6.1.8 Denní činnosti

Ráno

Slovní zásoba: slovesa vyjadřující činnosti, které děti dělají každé ráno.

Podobná aktivita se dá použít na jakoukoli část dne. Děti si s učitelem připomenou, jaké činnosti dělají každé ráno dříve, než odejdou do školy: vstávají, čistí si zuby, snídají, oblékají se, češou si vlasy atd. Děti si lehnou na koberec. Učitel je „probudí“ a ony začnou pantomimicky předvádět své ráno. V určitém okamžiku je učitel domluveným signálem „znehyní“. Ten koho se dotkne, pojmenuje činnost, kterou zrovna vykonává.

6.1.9 Ochrana zdraví

Do této kapitoly je zařazen jak zdravý životní styl, sportování, pohyb v přírodě, zdravá strava, tak i povídání a nemocech či různých patologických společenských jevech, se kterými se děti můžou setkat. Slovní zásoba u těchto témat není u dětí tak rozvinutá jako u témat jiných.

Zdravé jídlo

Slovní zásoba: podstatná jména vyjadřující zdravé a nezdravé potraviny.

Opět je možné využít obrázků. Žáci si vyjmenují, které potraviny jsou zdravé, a které jsou nezdravé. Potom vytvoří čtyři skupiny. Jedna má vybrat potraviny pro zdravou snídani, druhá pro svačinu, třetí pro oběd a poslední pro večeři. Navzájem si radí a dané jídlo nakreslí a popíše. Ostatním svůj obrázek ukáží a okomentují ho.

Návštěva lékaře

Slovní zásoba: základní názvy nemocí, podstatná jména vyjadřující lékařské nástroje nebo věci související s nemocemi, slovesa: pokyny lékaře

Děti vyjmenovávají slova, která souvisí s nemocemi a návštěvou lékaře, učitel je zapisuje na tabuli. Děti se je pokouší zapamatovat, potom zavřou oči a učitel vždy jedno slovo smaže. Děti se pokoušení přijít na to, které slovo zmizelo. Nakonec učitel nechá na tabuli napsáno několik slov, které se mu hodí pro další aktivitu: teplota, horečka, teploměr, očkování, kašel, sirup atd. Rozdělí děti do skupin a dá jim za úkol zahrát situaci u lékaře, ve které daná slova použijí. Opět s nimi předcvičí základní dialog: Dobrý den. Co vás trápí? Máte teplotu? Kde vás to bolí? atd. Děti dostanou jasnou instrukci, že si nesmí navzájem dělat nepříjemné věci ani svlékat oblečení. Scénku nacvičí a předvedou ostatním.

6.1.10 Další aktivity využitelné na prohloubení slovní zásoby

Pexeso

Slovní zásoba: podstatná jména nejrůznějších témat.

Hra Pexeso je ideální pro zapamatování nových slov, procvičení paměti. Děti se rozdělí do skupin po čtyřech až pěti dětech. Každá skupina dostane pexeso (zmenšené na deset dvojic) zaměřené na určité téma. Jedna skupina má například ovoce, jiná rostliny, další zvířata atd. Hrají obvyklým způsobem, jen pokud hráč chce získat nalezenou dvojici, musí správně pojmenovat, co je na obrázcích. Po skončení hry učitel spočítá, kolik dvojic kdo ve skupině získal, vše zaznamená do tabulky a dá jim další sadu. Podle zaznamenaných výsledků je možné vytvořit skupiny podle množství získaných dvojic. Takže si spolu zahrají vítězové jednotlivých skupin, další

skupinu tvoří ti, kteří získali menší množství párů atd. Tím i děti, které nejsou ve své skupině příliš úspěšní, získají šanci na výhru.

Pantomima

Slovní zásoba: podstatná jména nebo slovesa nejrůznějších témat.

Dítě si vylosuje slovo nebo obrázek vyjadřující určitou věc, osobu, zvíře nebo činnost a pokusí se ji pantomimicky předvést. Ostatní hádají. Kdo slovo uhádne, jde sám znázorňovat věc, kterou si vylosoval.

Aktivita

Slovní zásoba: podstatná jména nebo slovesa nejrůznějších témat.

Děti jsou rozděleny do skupin po čtyřech nebo pěti. Podle svých schopností se rozdělí, kdo bude předvádět slovo pantomimicky, kdo bude malovat nebo kdo bude výraz vyjadřovat slovně. Dítě z jedné skupiny si vylosuje slovo nebo obrázek, hodí kostkou a má určitý časový limit na to, aby předvedlo, nakreslilo nebo popsalo dané slovo. Pokud jeho skupina slovo uhádne v daném limitu, získává tolik bodů, kolik padlo na kostce. Pokud skupina neuhodne, ostatní skupiny se poradí a mají jeden pokus na uhádnutí daného slova. Pokud na kostce padne 6, hádají všechny skupiny a body získává ten, kdo uhádne jako první.

Kimova hra

Slovní zásoba: podstatná jména nebo slovesa nejrůznějších témat

Na rozšíření a zapamatování slovní zásoby se dají použít nejrůznější verze této hry. Např.: Po větším prostoru se rozmístí obrázky různých barev. Každá skupina má svoji barvu. Děti chodí po dvojicích nebo trojicích a musí si všichni zapamatovat všechny obrázky své barvy. Úkol je splněn jen v případě, že si slova zapamatují všichni ze skupiny. Pokud někdo ze skupiny neví, jak se daná věc nazývá, ostatní mu to řeknou nebo se mohou zeptat učitele.

6.2 Matematika

V učebnicích matematiky se většinou pracuje s dvěma druhy slovní zásoby. Na straně jedné je to slovní zásoba, která je dětem známá. Na straně druhé se zde

děti setkávají s matematickými pojmy, tedy se slovy, které nejsou užívané v běžné řeči, ani v dětských knížkách.

Učebnice vydavatelství Fraus Prvouka a Matematika se Čtyřlístkem jsou vzájemně tematicky propojeny, tím vzniká potřebná kontinuita. Děti v matematice pracují již s poznanou slovní zásobou a mohou se soustředit na matematické pojmy a dovednosti, které jsou náplní tohoto předmětu, seznamují se se specifickými výrazy, které jim pomáhají naučit se základní matematické operace, řeší logické úkoly a sami je vytváří.

6.2.1 Geometrie

Geometrické tvary

Slovní zásoba: Názvy geometrických tvarů: čtverec, obdélník, trojúhelník, kruh, termíny označující velikost: malý, střední, velký, a umístění: vpravo, vlevo, nad, pod.

Děti se seznámí s jednotlivými základními geometrickými tvary. Dostanou pracovní list³⁴ a vyrábí geometrické tvary podle zadání. Např.: malý zelený kruh, velký modrý trojúhelník, velký červený čtverec atd. Jednotlivé tvary vystříhnou a ukazují je podle pokynů učitele. Např.: Zvedněte velký zelený kruh apod.

Následně děti pracují ve dvojici, jeden má zavázané oči a musí podle zadání svého partnera nakreslit pomocí geometrických tvarů co nejpřesněji zadaný obrázek.³⁵ Děti používají termíny nad, pod, mezi, větší, menší, vpravo, vlevo atd. Pro názornost může učitelka celou aktivitu předvést na tabuli.

Prostorové útvary

Slovní zásoba: krychle, kvádr, válec, koule.

Tyto pojmy si děti nejlépe zapamatují praktickou činností – ideální je stavebnice. Nejprve si jednotlivé prostorové útvary pojmenují, pak z nich postaví ve skupinách stavbu. Učitel vydává jednotlivé kousky stavebnice jen na přímé vyžádání. Např.: potřebujeme tři malé červené krychle. Hra může být obohacena „hrou na obchod“, učitel bude chtít na oplátku splnit nějaký úkol. V závěru děti sami navzájem zhodnotí své stavby.

³⁴ Pracovní list 1, viz přílohy.

³⁵ Pracovní list 2, viz přílohy.

6.3 *Shrnutí*

Předmět prvouka v první třídě základní školy má seznámit žáky se základy přírodních a společenských věd. Učí děti uvažovat o světě kolem nich, vidět ho v souvislostech, naučit se pracovat s ostatními a chápat jejich pocity. Poznávání světa u dětí je v úzkém kontaktu k jazykové výchově, poznávají nové jevy a zároveň je pojmenovávají. Děti si rozšiřují slovní zásobu, jsou schopny nové jevy pojmenovávat, zároveň si zlepšují své komunikační dovednosti tím, že dané jevy musí objasňovat, popisovat a pokouší se dávat je do souvislostí s ostatními nabytými znalostmi a zkušenostmi.

Všechny zkoumané učebnice prvouky se shodovaly v hlavních tématech, které v nich byly obsaženy, velmi příbuzná byla i v nich obsažená slovní zásoba.

Úvodní kapitoly byly věnovány tématu školy, tedy věcem a činnostem, s kterými se zde děti setkávají. Postupně se okruh učiva rozšiřuje na okolí školy, rodinu, přírodu. Všechny učebnice se věnují tématu, které je pro děti přitažlivé, ale zároveň velmi těžké: poznání sebe sama, pravidla chování v kolektivu, schopnost empatie.

Děti se zde učí pracovat s abstraktními pojmy, pojmenovávat své pocity a povahové vlastnosti, a tím nad nimi získávají kontrolu. Uvědomují si, že podobné věci prožívají i jejich spolužáci a vlastně i ostatní lidé. Pochopí nutnost pravidel a jejich užitečnost pro ně samé.

V předmětu matematika můžeme slovní zásobu rozdělit na dvě skupiny. První skupina se v zásadě neliší od prvouky, pracuje se zde s podobnými pojmy. Početní operace a slovní úlohy, se kterými se děti seznamují, by měly vycházet z konkrétních a dětem známých životních situací, měla by v nich tedy být použita známá slovní zásoba. V ideálním případě by se oba předměty měly ve svých tématech prolínat.

Slovní zásoba z druhé tematické skupiny přímo souvisí s předmětem matematika, jedná se o matematické termíny, názvy geometrických a prostorových útvarů, pojmenování matematických operací. Tato slova už nejsou dětem všeobecně známa – nesetkávají se s nimi v běžném životě a je třeba je důkladně procvičit, aby se dostala do aktivně používané slovní zásoby žáků.

7 Závěr

Rozvoj slovní zásoby u dětí mladšího školního věku je nesmírně důležitý pro jejich další vzdělávání i pro školní úspěšnost. Tomuto progresu by měly zásadním způsobem napomáhat učebnice. Slovní zásoba, kterou obsahují, by neměla být ani triviální – pak by dítě ztratilo zájem, ale ani příliš složitá. Jednotlivá témata v učebnicích obsažená by měla vycházet ze zkušeností dětí a tím vycházet vstřícně reálnému vidění světa odpovídajícímu jejich věku.

Hlavním cílem prvního oddílu praktické části této práce bylo analyzovat úroveň lexikální složky slov používaných v učebnicích pro 1. ročník základní školy a to zejména ze slovně – druhového hlediska.

Srovnání šesti vybraných učebnic přineslo mnohá zjištění. Převládajícím slovním druhem je u všech zkoumaných knih podstatné jméno, následováno slovesem a přídavným jménem. Jejich vzájemné poměrové zastoupení se však výrazně liší a to zejména výrazně vyšším procentem užitých přídavných jmen v učebnicích prvouky než v učebnicích matematiky. Pouze dvě učebnice uvádí všechny slovní druhy – obě vydalo nakladatelství Fraus. Z pohledu celkové slovní zásoby užitě v textu konkrétních zkoumaných učebnic vyplývá, že čtyři knihy disponují přibližně stejnou mírou pestrosti užívaných výrazů, jedna kniha nabízí výrazně méně a další výrazně více slov.

Ve druhé části je zpracována excerpce slovní zásoby v učebnicích matematiky a prvouky z tematického hlediska. V tomto případě došla diplomová práce k závěru, že slovní zásoba v učebnicích prvouky a matematiky se odlišuje.

V dílčích úkolech pak bylo provedeno srovnání mezi jednotlivými učebnicemi, ze kterého vyplynuly rozdíly v zastoupení jednotlivých slovních druhů. V učebnicích prvouky je používáno více slov slovního druhu předložky, a to v souvislosti s větší četností používání tázacích vět. V učebnicích matematiky jsou naopak používány většinou věty holé, často pouze jednoslovné příkazy.

V další – praktické – části této diplomové práce jsou zpracovány návrhy pro praxi: různorodé aktivity pro učitele prvního stupně doplněné pracovními listy, které pomohou žákům rozvíjet slovní zásobu.

Diplomová práce si kladla za cíl zhodnotit úroveň slovní zásoby u žáků prvního ročníku základní školy. Na základě toho byla provedena excerpce slovní zásoby v učebnicích prvouky a matematiky. Úroveň slovní zásoby v učebnicích byla zhodnocena ze slovně-druhového hlediska a také z hlediska tematického. Na základě této excerpce byly navrženy aktivity pro rozvoj slovní zásoby žáků prvního ročníku základní školy. Diplomová práce svůj cíl splnila.

8 Seznam literatury

8.1 Seznam použité literatury

- BERANOVÁ, Z. Učíme se správně mluvit. Praha : Grada, 2002. ISBN 80-247-0257-6.
- De VITO, A. J. Základy mezilidské komunikace. Praha : Grada, 2001. ISBN 80-7169-988-8.
- HANZOVÁ, M.: Hry s příslovími, hádankami a pranostikami. Praha : Grada, 2013. ISBN 978-80-262-0338-4.
- HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě. Praha : SPN, 1980.
- HAUSER, P. Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov. Brno : MU, 2003. ISBN 80-210-3081-X.
- HUBÁČEK, J. a kol. Čeština pro učitele. 1. vyd. Praha : VADE MECUM BOHEMIAE, 2002. ISBN 80-86041-30-1.
- KLENKOVÁ, J. Kapitoly z logopedie II a III. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-62-1.
- KUTÁLKOVÁ, D. Budu správně mluvit – chodíme na logopedii. Praha : Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3687-7.
- KUTÁLKOVÁ, D. Logopedická prevence : Průvodce vývojem dětské řeči. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-115-0.
- KUTÁLKOVÁ, D. Vývoj dětské řeči krok za krokem. Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-1026-9.
- LANGMEIER, J. Vývojová psychologie. Praha : Grada 1998. ISBN 80-247-1284-9.
- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. Komunikace ve škole. Brno : MU, 1995. ISBN 80-210-1070-3.
- MATĚJČEK, Z. Radosti a strasti : Předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk. Jinočany : H a H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.
- NOVÁKOVÁ, L. a VÍŠKA, V. Čeština nás baví. Praha : Triton, 2005. ISBN: 80-7254-664-3.
- PRŮCHA, J. Dětská řeč a komunikace. 1. vyd. Praha : Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3603-7.
- ŘÍČAN, P. Cesta životem. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.
- SCHNEIDEROVÁ, E. Aktivity k rozvíjení vyjadřovacích schopností u dětí. Praha : Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0375-9.
- SCHNEIDEROVÁ, E. Jazykové hry a hříčky. Praha : Portál, 2010. ISBN : 978-80-7367-657-5.
- VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie – dětství, dospělost a stáří. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

8.2 Seznam excerpované literatury

DVOŘÁKOVÁ, M.: Prvouka pro 1. ročník ZŠ. Plzeň : Fraus, 2007. ISBN 978-80-7238-645-1.

ČECHUROVÁ, M.: Prvouka pro 1. ročník ZŠ. Praha : SPN, 2010. ISBN 978-80-7235-459-7.

ČÍŽKOVÁ, M.: Matematika pro 1. ročník základní školy 1. díl. Praha : SPN, 2007. ISBN 978-80-7235-346-0.

ČÍŽKOVÁ, M.: Matematika pro 1. ročník základní školy 2. díl. Praha : SPN, 2007. ISBN 978-80-7235-348-4.

HALASOVÁ, J.: Matematika se Čtyřlístkem 1. díl. Plzeň : Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-978-0.

HALASOVÁ, J.: Matematika se Čtyřlístkem 2. díl. Plzeň : Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-979-7.

LANDOVÁ, V.: Matematika pro 1. ročník. Sešit č. 1. Všeň : Alter, 2013. ISBN 978-80-7245-280-4.

LANDOVÁ, V.: Matematika pro 1. ročník. Sešit č. 2. Všeň : Alter, 2013. ISBN 978-80-7245-254-5.

LANDOVÁ, V.: Matematika pro 1. ročník. Sešit č. 3. Všeň : Alter, 2013. ISBN 978-80-7245-222-4.

LANDOVÁ, V.: Matematika pro 1. ročník. Sešit č. 4. Všeň : Alter, 2013. ISBN 978-80-7245-284-2.

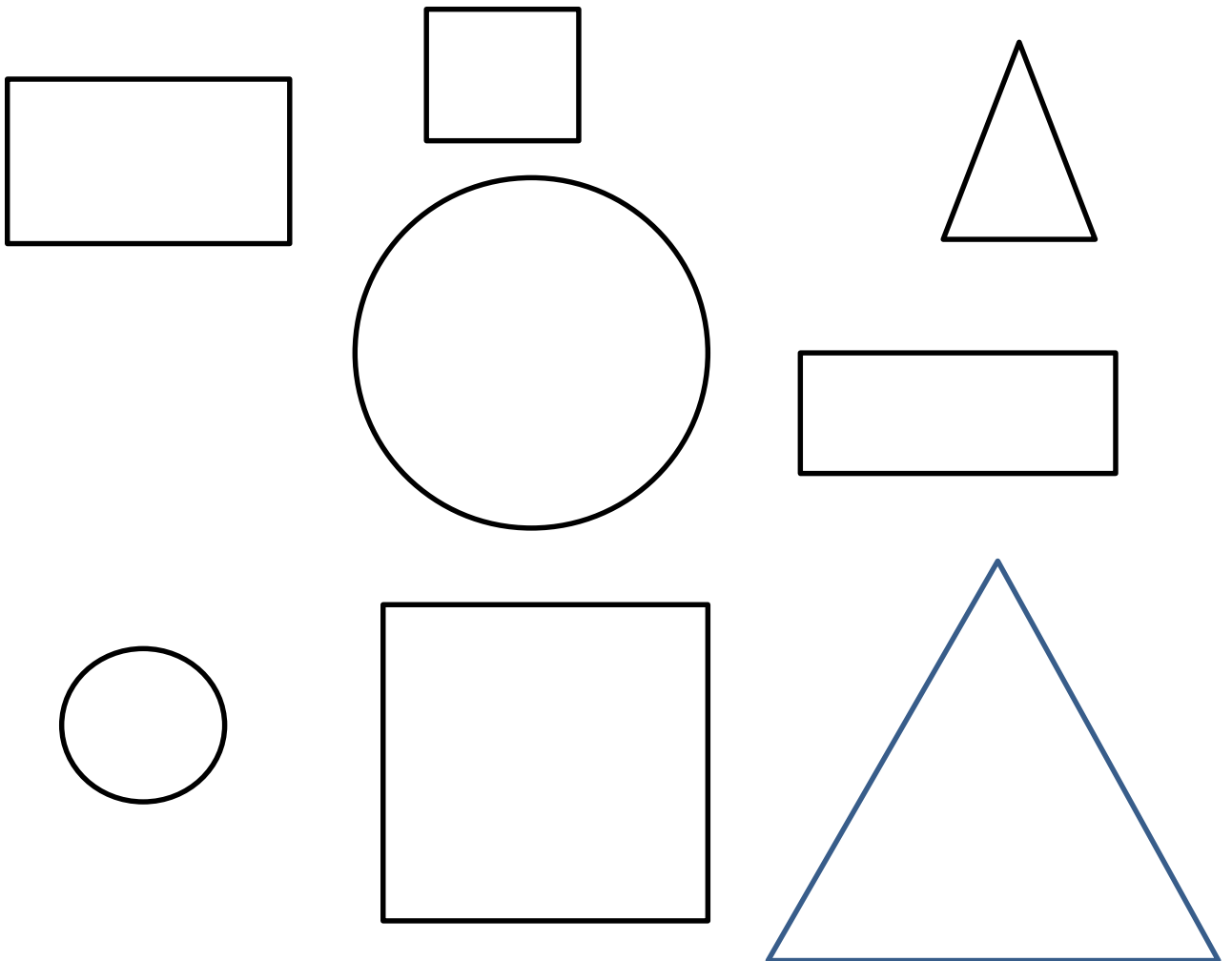
REZUTKOVÁ, H.: Cestička do školy I. Všeň : Alter, 2012. ISBN 978-80-7245-100-5.

REZUTKOVÁ, H.: Cestička do školy II. Všeň : Alter, 2012. ISBN 978-80-7245-101-2.

9 Přílohy

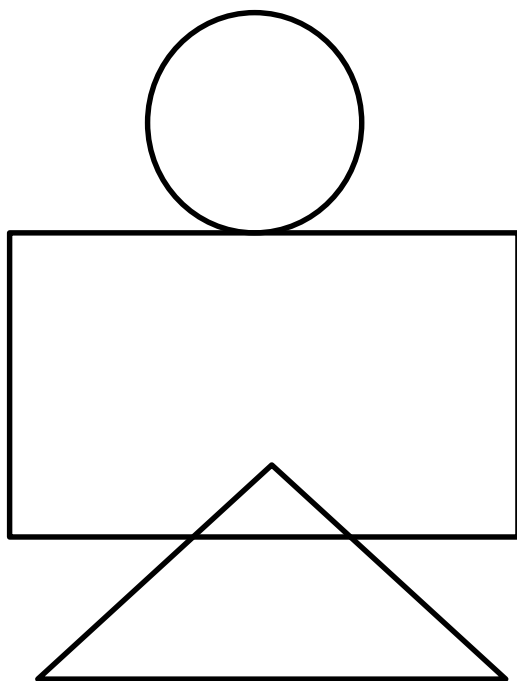
9.1 Pracovní listy

9.1.1 Pracovní list č. 1

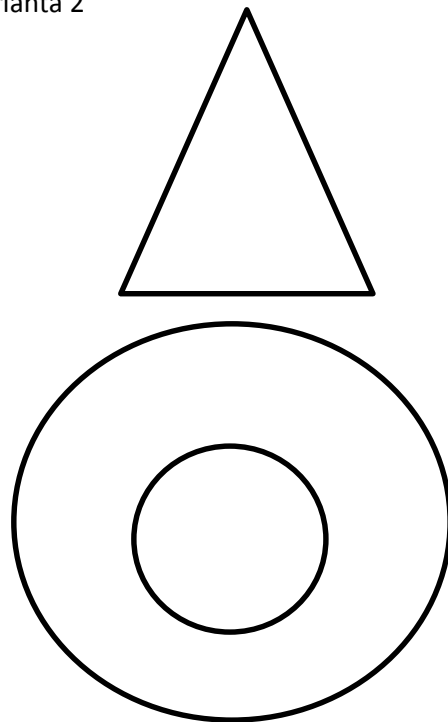

9.1.2 Pracovní list č. 2

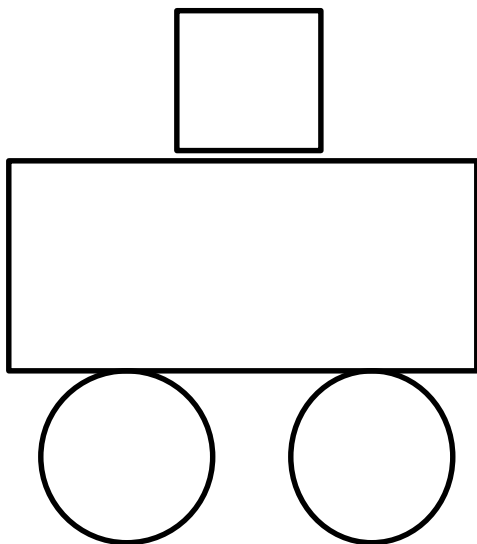
Varianta 1

Varianta 2

Varianta 3:

Varianta 4:

9.2 Seznam slov – Prvouka pro 1. ročník, Fraus

Podstatná jména	Přídavná jména	Zájmena	Číslovky	Slovesa	Příslovce	Předložky	Spojky	Částice	Citoslavce
Afrika	bezpečný	co	deset	bavit	alespoň	do	a	asi	pozor
aktovka	běžný	čeho	druhý	bydlet	asi	k	aby		
babička	bílý	čem	dva	být	až	ke	ale		
barva	blízký	čím	jeden	cítit se	barevně	kolem	bud-nebo		
bobr	celý	jak	jednou	čekat	během	mezi	i		
brusle	cizí	jaký	kolik	číst	blízko	na	jako		
břicho	časový	jeho	kolikrát	čistit	často	nad	jestli		
budka	červený	její	pět	dařit se	červeně	o	když		
bydlení	český	jejich	první	dát	dále	od	nebo		
bydliště	další	jež	tři	dávat	daleko	po	přestože		
byt	digitální	každý		dělat	denně	pod	zda		
cesta	dočasný	kdo		dít se	dnes	podle	že		
cibulka	dohodnutý	koho		dodržovat	dobře	pro			
čára	dolní	komu		dokázat	dokola	proti			
čas	domácí	který		dokreslit	dole	před			
část	dopravní	kterýkoliv		dolepit	doma	přes			
čich	dospělý	kým		donést	dříve	při			
činnost	dřevěný	něco		doplnit	jak	s			
číslice	důležitý	nějaký		dopouštět se	jen	se			
číslo	hladový	někdo		dopsat	ještě	u			
člen	hlavní	ona		hledat	kam	v			
datum	hodinový	oni		hodit	kde	ve			
dcera	horní	sami		hodit se	když	z			
dědeček	chráněný	se		hrát si	kudy	za			
den	jarní	si		hrozit	lépe	ze			
desetikoruna	jednotlivý	svůj		chodit	modře				
dítě	jehličnatý	ten		chovat	najevo				
dívka	jiný	tento		chovat se	nakonec				
doba	kolečkový	ty		chránit	nalevo				
domácnost	kořenový	váš		chtít	navzájem				
domov	kulatý	všechno		chybět	nejdříve				
dopis	lepší	vy		jet	nejspíš				
dostatek	levý			jezdit	nejvíc				
druh	listnatý			jít	někde				
družina	listový			jít	někdy				
dřevo	malý			jmenovat	nyní				
dům	měkký			koupit	obvykle				
dveře	menší			kreslit	odkud				
dvojice	mléčný			kupovat	opravdu				
Fila	nebezpečný			léčit se	pak				
fotografie	nebezpečnější			lišit se	pečlivě				
glóbus	nejdůležitější			měnit	pěšky				
hajný	nejzajímavější			míjet	podobně				
hájovna	nemocný			mít	pozdě				
hlava	neslyšící			mluvit	právě				
hmat	nevidomý			muset	proč				
hodina	nový			mýt si	přímo				
hodinář	obvyklý			najít	příště				
hodiny	obyčejný			nakreslit	skoro				
housenka	ostatní			nalepit	společně				
hrozba	papírový			namalovat	spolu				

hrudník	plodový	naplánovat	správně
hřebík	podobný	napsat	stejně
chlapec	poštovní	nastavit	špatně
chodník	pracovní	naučit	tak
chování	pravý	naučit se	také
chovatel	prázdný	naznačit	tam
chuť	protější	nazývat	tu
chůze	předchozí	nazývat se	týdně
chyba	ptačí	nebýt	úplně
ilustrace	roční	nechat	uvnitř
Indie	různý	nechovat se	už
jablko	spící	nelíbit	vedle
Jakub	spodní	nemít	ven
jedinec	spodní	neumět	vepředu
jednička	společný	objevit	vlevo
jídlo	správný	objevovat	vpravo
kalendář	stejný	obkreslit	všude
kamarád	světelný	ocitnout se	vždy
kartička	školní	očíslovat	zde
Katka	trvalý	odhadnout	znovu
kaz	třenový	odpovědět	zpaměti
keř	tvrdý	odpovídat	zprava
Klárka	určitý	odřikat	zvlášť
kleště	uvedený	ohrožovat	žlutě
kluk	užitečný	omluvit	
kolečko	velký	opsat	
kolo	vhodný	otočit se	
končetiny	vlastní	ověřit	
kontejner	volný	označit	
koruna	všední	patřit	
kráva	vyučovací	podobat se	
krk	zachycený	podtrhnout	
křeček	zdravý	pocházet	
křížek	zelená	pojmenovat	
kůra	zubní	polekat	
kus	žlutý	polekat se	
květ	vyvinuté	pomáhat	
květina		pomoci	
květináč		popisovat	
laboratoř		poprosit	
látka		popsat	
lavice		poradit	
les		porovnat	
lesník		porušit	
lidé		poslechnout	
list		poslouchat	
louka		postupovat	
malířka		potěšit	
maminka		potkat	
Markéta		potřebovat	
maso		používat	
Masuka		používat se	
materiál		považovat	
Matyáš		povídat	
měsíc		povídat si	
míč		poznat	
miminko		poznávat	

místnost	pozorovat
místo	pracovat
muž	probíhat
myslivec	prohlédnout
nákup	přát si
nálada	přečíst
nápis	předcházet
narozeniny	předvést
náradí	přecházet
nastavení	překreslit
návštěva	přelepit
název	přemýšlet
nemoc	přibýt
nepořádek	přijít
nevýhoda	přinést
noc	psát
obal	pustit
období	rozesmát
obec	rozesmutní
oběd	rozhodnout se
obchod	rozlišovat
oblast	roztřídit
oblečení	rozumět
obrázek	rozzlobit
obyvatel	růst
oddělení	říct
odpad	řídit
okénko	říkat
okolí	sedět
okraj	seřadit
oslava	sestavit
otázka	skládat
ovoce	slavit
označení	sloužit
Palestina	sníst
paní	soustředit se
páska	spát
patro	spěchat
pavučina	spojit
pecka	starat se
pěče	stát
penál	stát se
peníze	škrtnout
pes	trávit
Petr	tvořit
písmeno	učit
pití	učit se
plán	udělat
plátek	ukázat
plod	ukazovat
pocit	ukrývat se
počet	umět
podlaží	určovat
podnik	ušetřit
pohled	večeřet
pohyb	vědět
polovina	vidět

pomoc
popelnice
pořádek
pořadí
postup
pošta
potok
potrava
potřeba
povinnost
povolání
pozor
práce
prasátko
pravidlo
prostředek
proužek
prvouka
předmět
přecházení
přestávka
příběh
příklad
puntík
radost
rámeček
ráno
rodiče
rodina
roh
rohlík
rok
rostlina
rozdíl
rozžvýkání
ručička
ruka
řada
řádek
ředitel
řez
řezák
řidič
samolepka
samoobsluha
scénka
semafor
semeno
sestra
schodiště
schránka
silnice
situace
skládanka
sklo
skupina
sloupec

vlepit
vstávat
všímat si
vybarvit
vybrat
vyfotografovat
vyjmenovat
vykonávat
vymalovat
vynalézt
vypadat
vyprávět
vyrábět
vyrobit
vyrůstat
vyřizovat
vystihovat
vystřídat
vysvětlit
vytahovat
vytrhávat
vytvářet
využít
vyznačit
vyznat
vzniknout
začínat
zahrát si
zajišťovat
zakreslit
zakroužkovat
zapamatovat si
zařídít
zaškrtnout
zažít
získávat
zjistit
zkoumat
zkusit
znamenat
znát
znázorňovat
zpracovávat
zůstat
zvládnout
žít
živit se

slovo
sluch
smajlík
směr
smysl
sourozenec
spolužák
spotřebaování
srdce
stolička
strach
strana
stránka
stroj
strom
střídání
svačina
svět
světlo
syn
šatna
šipka
škola
školák
špičák
tabule
tabulka
taška
táta
tatínek
tečka
téma
tma
tričko
třída
tulipán
tvar
týden
Týna
typ
učebnice
učitel
učitelka
údaj
událost
úkol
ulice
úřad
vajičko
věc
vědec
věta
větvení
Vítek
vosa
vozík
vstup

vybavení
výhoda
výměna
vyprávění
výroba
výrobek
vývoj
výživa
záda
zahrada
zahradka
zásada
zástupce
zboží
zbytek
zdraví
zelenina
Země
zeměkoule
značka
zub
zvířátko
zvíře
žába
žák
žena
žilka
život

9.3 Seznam slov Prvouka pro 1. ročník, SPN

Podstatná jména	Přídavná jména	Zájmena	Číslovky	Slovesa	Příslovce	Předložky	Spojky	Částice	Citoslovce
andulka	barevná	co	čtyři	barvit	alespoň	během	a	ano	ahoj
Anička	bezplatný	čem	devátý	bát se	časně	beze	aby	asi	pozor
auto	bohatý	čím	druhý	být	denně	do	ale	ne	
autobus	celý	já	dva	cestovat	dlouho	k	či		
barva	cizí	jak	dvanáct	cítit	dnes	kolem	i		
bezpečí	čerstvý	jaká	jeden	cupat	dobře	mezi	jako		
blízkost	červená	její	kolik	čekat	dokonce	na	nebo		
bohatství	další	každý	kolikrát	čistit	doma	o	protože		
borovice	detektivní	kdo	mnoho	dát	dost	od	že		
borůvka	dlouhý	komu	první	dávat	hezky	po			
budova	dobré	kteřá	sedm	dbát	hlavně	podle			
buk	dolní	kteřý		dělat	hodně	pro			
bunda	domáci	můj		dělit	jen	před			
bydliště	dopravní	my		dodržovat	ještě	přes			
celek	dospělý	naše		dojít	kam	při			
cesta	drobný	něco		dokázat	kde	s			
cibule	důležitý	nějaký		dostávat	kdy	se			
cyklista	hezky	někdo		dozrávat	krásně	u			
čáp	horní	některý		dupat	kudy	v			
čas	jarní	někteří		hledat	naposled	ve			
část	jedlý	nikdo		chodit	navíc	z			
česání	jednotlivý	on		chovat	navzájem	za			
činnost	jedovatý	ona		chovat se	nejčastěji	ze			
číslo	jiný	oni		chránit	nejlépe				
čistota	krátký	ony		chránit se	nejraději				
člen	kvetoucí	se		chránit si	nejvíc				
člověk	letní	si		chtít	nejvýše				
dárek	levé	ten		chybět	někam				
dělat	malý	tito		jezdit	nesprávně				
den	milý	to		jíst	opakovaně				
děti	modrá	tyto		jít	pak				
dívka	nakreslený	vás		jmenovat	pěšky				
domácnost	nejbližší	vaše		jmenovat se	podobně				
domov	nejmladší	všechno		kolébat se	pokud				
dospělí	nejstarší	všichni		kvést	proč				
dostatek	nejteplejší	vy		lákat	přesně				
druh	nemocný	jaký		léčit	přesto				
dub	nesprávný	nic		létat	rychleji				
dům	nešikovný	koho		líbit se	smutno				
dvojice	neznámý	jeho		lišit se	společně				
dvůr	nezralý	čeho		měnit se	správně				
Eliška	nový			měřit	stále				
figurka	nutný			mít	špatně				
had	ochotný			mít se	tak				
hlas	opatrný			mluvit	také				
hlava	opylený			moci	tam				
hodina	ostatní			muset	trochu				
hodiny	ovocný			mýt si	tu				
houba	pěkný			nacvičit	už				
houbař	plochý			najít	vedle				
houser	podzimní			najít	většinou				
hra	poslední			nakrmit	vlevo				
hračka	potřebný			nakupovat	volně				

hruška	pravé	napodobit	vpravo
chlapeč	prázdninový	napovědět	výborně
chlév	předepsané	nasbírat	vzájemně
chodec	roční	naučit se	vždy
chování	rozbitý	nazývat	zlatě
chůze	rozdrčený	nazývat se	
invalida	různý	nebýt	
jablíčko	růžový	nechat	
jablko	slavnostní	nechodit	
jabloň	společný	nechovat se	
jahoda	správný	neopadávat	
jaro	stejný	nesmět	
javor	světelný	nesplést se	
jazyk	školní	nést	
jedle	šťastný	neumět	
jehla	takový	nevidět	
jehličí	teplý	objevovat se	
ještěrka	užitečný	obléct	
jezevec	vánoční	obsahovat	
ježek	vážný	odjíždět	
jídelna	velikonoční	odlétat	
jídlo	velký	odletět	
jírovec	vlakový	odlišovat se	
jízda	vlasní	odpočívat	
kamarád	vyučovací	onemocnět	
kámen	významný	opadává	
kaštan	zajímavý	opylovat	
keř	zdravotní	ošetřit	
klid	zdravý	padat	
kniha	zelená	pamatovat	
kočka	zimní	patřit	
koleda	zobrazený	pečovat	
kolo	zralý	pískat	
končetina	zraněný	podařit se	
konec	žijící	podlézt	
kontejner	žlutý	podobat se	
kopřiva		pochutnat si	
kořen		pojmenovat	
kraj		pokusit se	
krajina		pomáhat	
krk		pomáhat si	
krmelec		popovídat	
krmítko		popsat	
kruh		poradit	
křídélko		poradit se	
kůže		porovnat	
květ		postavit se	
květina		postupovat	
lavice		potkat	
lék		potřebovat	
lékárna		používat	
lékař		povídat	
lékařka		poznat	
les		poznávat	
letadlo		pozorovat	
léto		probíhat	
lidé		probouzet se	
lípa		prodávat	

list	prohlédnout si
lod'	procházet
loket	proměňovat se
louka	přát si
malina	přečíst
maminka	přečkat
maso	předejít
měsíc	přednést
město	představit si
mikina	předvést
místnost	přecházet
místo	přemýšlet
mládě	přijet
mléko	přijít
mobil	přikrmovat
modřín	přilétat
nádraží	připravovat se
nakupující	přispět
nálada	přispívat
narozeniny	přivést
návštěva	přivolat
název	rodit se
nebe	rozkvéstat
nebezpečí	rozumět
nemoc	řící
noc	říkat
nožička	sázet
nůše	sbírat
období	sedět
obec	set
oběd	shodovat
obchod	sklízet
oblečení	sklizet se
obrázek	slavit
obydlí	sloužit
ocásek	splést se
odlišnost	starat se
odměna	stát
odpad	stát se
odpadky	strčit
odpočinek	tráva
oko	troufnout si
okolí	třídit
ostružina	ublížit
otec	udělat
otužování	udržovat
ovoce	uhodnout
palec	ukázat
paní	ukazovat
pátrání	ukončovat
péče	uložit se
pelíšek	umět
peří	uslyšet
pes	uspořádat
Petr	uvidět
písnička	užívat
plavat	vědět
plet'	věnovat se

plod	vídat
plot	vidět
počasí	volat
podzim	vonět
pohádka	vracet se
pohoda	vstoupit
pohyb	vybrat
pochvala	vyhlásit
poledne	vyhledat
pomoc	vyhodit
pomůcka	vyhřívát
potrava	vyhýbat se
potraviny	vycházet
potřeba	vyjmenovat
poupě	vylézat
povinnost	vylisovat
povolání	vypadat
práce	vypadávat
prarodiče	vypadnout
prázdniny	vyprávět
prodavač	vyrůst
prostředek	vysvětlit
prst	vytvořit
průběh	vzít si
průvodce	vznikat
přátelství	vzniknout
přednost	začínat
přechod	zahrát si
přestávka	zachovat
příběh	záležet
příbytek	zářit
příroda	zasloužit si
pták	zazpívat si
pupen	zbaštit
rada	zkusit
radost	znamenat
ráno	znát
rodiče	zpívat
rodina	ztratit se
rok	zůstat
rostlina	zůstávat
rozdíl	zvát
rozvrh	žít
rybička	žloutnout
rybník	
ředitelna	
říkanka	
semafor	
sešit	
setkání	
signál	
silnice	
situace	
skutečnost	
slovo	
slunce	
sluníčko	
smrk	

smutek
sněženka
snídaně
sourozenec
soustředění
soutěž
spánek
spolužák
stezka
stonek
strach
strana
strom
stromeček
středisko
střecha
supermarket
svátek
svědek
svět
sýkora
šaty
šiška
škola
tělo
tráva
trup
třída
týden
učitelka
událost
ucho
úkol
úkryt
ulice
únava
uprchlík
úraz
úroda
úřad
užitek
užovka
vajíčko
Vánoce
včela
věc
večer
večeře
vejce
Velikonoce
vesnice
vitamíny
vítěz
vláda
vlak
vlaštovka
vlna
volno

vozičkář
vstup
vybavení
vycházka
výlet
výroba
výrobek
výsledek
výstava
vyšetření
vytvoření
vyučování
význam
vzduch
zahrada
zákaz
zákaznice
zákazník
zážitek
zboží
zdraví
zelenina
zem
země
zima
zlost
změna
zmije
značka
zobáček
zrníčko
zuby
zvířata
zvyk
žák
žalud
živočich
život

9.4 Seznam slov Cestička do školy pro 1. ročník, Alter

Podstatná jména	Přídavná jména	Zájmena	Číslovky	Slovesa	Příslovce	Předložky	Spojky	Částice	Citoslovce
akrobat	barevný	co	čtyři	bavit	dále	do	a	ano	
alej	bezpečný	čemu	druhý	běhat	až	k	ale	asi	
angína	bílý	jaký	dva	bobovat	červeně	ke	i	ne	
Anička	celý	jejich	jeden	bruslit	dnes	na	jako	zda	
auto	cukrový	každý	kolik	být	doma	o	nebo		
autobus	cvičební	kdo	několik	bývat	chladno	okolo	že		
automechanik	čerstvý	který	pět	česat se	jak	podle			
babička	červený	kým	první	číst	jen	pro			
balón	čistý	my	šest	číst si	ještě	před			
banán	čtyřnohý	něco	tři	čistit si	kam	při			
Barborka	další	nikdo		dát	kde	s			
barva	denní	on		dávat si	kdy	se			
bedýnka	dlouhý	ony		dělat	krásně	u			
besídka	dnešní	sám		dít se	modře	v			
bledule	dobrý	se		dojíždět	nakonec	ve			
blesk	dolní	si		dokončit	například	z			
bod	domácí	sobě		dokreslit	nejvíce	za			
bonbón	dopravní	svůj		donést	někdy	ze			
borovice	dosažený	ten		doplnit	nyní				
bouřka	hodný	to		dopsat	pak				
brada	Honzíkova	tvůj		dostat	pokud				
brambory	hopodářský	všechno		dotknout se	polojasno				
bráška	horní	všichni		dovézt	potom				
Brno	hroznový	vy		dovyprávět	právě				
brouk	hudební			dozrávat	proč				
brusle	chybějící			hádat	případně				
bruslení	jarní			hlásit se	rovně				
březen	kartonová			hrát si	společně				
Budulíněk	krátký			hrozit	srdečně				
bukvice	krrásný			chovat se	tak				
ciferník	kuřecí			chránit si	také				
citrón	kvetoucí			chybět	tam				
cola	kyselý			jet	už				
čaj	letní			jezdit	venku				
čáp	lidský			jíst	zataženo				
čas	líný			jít	zeleně				
časopis	lyžařský			jmenovat	žlutě				
část	malovaný			jmenovat se					
červen	malý			kašlat					
červenec	mateřský			konat se					
česání	mokrý			koupat se					
čich	nakreslený			koupit					
čistota	nalepený			krátit se					
čištění	nalepovaný			kvést					
čokoláda	následující			letět					
čtvrtek	nedělní			líbit se					
ďalamánek	nemocný			líšit se					
Dan	nepovinný			lítat					
děda	nesprávný			lyžovat					
deka	neznámý			malovat					
den	nízký			mít					
dítě	odřený			mít si					
divadlo	okolní			mluvit					

divák	oranžový	moci
doba	ostatní	mýt
doktorka	ostrý	mýt si
domov	ovocný	nacvičit si
dort	papírový	nadepsat
drak	písemný	najít
dramatizace	početní	nakreslit
drogerie	podzimní	nalepit
duben	popsaný	napodobovat
dvojice	pracovní	napomáhá
dvůr	příslušný	napsat
džudo	přístí	následovat
Eda	roční	nastavit
Felix	roztátý	nazývat se
fialka	různý	nehodit se
Filip	růžový	nehrát si
film	rybí	nechat
fotbal	sladký	nechat si
fotografie	smažený	nemít
František	smutný	nehrožovat
Havel	starý	nepoznat
helma	studený	nerušit
herec	svatojánští	neslavit
hlas	sypký	nesmět se
hlava	šípkový	nezapomenout
hlediště	široký	obdělávat
hodina	školní	obědvat
hodiny	špinavý	objednávat
Holena	tajemný	oblékat se
Honzík	Tomášův	obsahovat
hora	úzký	oddělit
horečka	velikonoční	odehrávat se
host	velký	odhazovat
houska	vhodný	odložit
hra	vlastní	odpočívat
hračka	vrbový	odpovědět
hranolky	všení	odvézt
hrnek	vynechaný	opadávat
hruška	vyobrazený	opravit
hůl	vysoký	opsat
husa	vyznačený	oslovit
chléb	základní	ošetřit
chodec	zakouřený	otužovat se
chřipka	zdravý	označovat
chuť	zelený	patřit
ilustrátor	zimní	pečovat
ilustrátorka	zlomený	plánovat
jablíčko	zlý	platit
jablko	zmrzlý	poděkovat
jahoda	známý	pohybovat
Jana	zraněný	pojmenovat
jaro	zvýšený	pomáhat
jelen	žijící	popisovat
jeviště	žlutý	poprosit
ježek		popřát si
jídlo		popsat
jinovatka		poradit
Jirka		porovnat

jíva	porušovat
jogurt	pořádat
Julinka	poslat
kartáček	poslechnout si
kartička	potřebovat
kašel	pouštět
kaštan	povědět
kino	povídat
knedlík	povídat si
knihovna	pozdravit
knihovnice	pozorovat
knihovník	pozvat
kočička	požádat
koláč	pracovat
koláž	procvičovat
koleda	prodávat se
koleje	prodělat
koleno	prodlužovat
kolo	prohlédnout si
konání	procházet
končetiny	prosit
koneček	prospívat
kopretina	prostřít
kos	přečíst
kostka	předcházet
košík	přednést
krajíc	představit se
krajina	představovat
králík	předvádět
kraslice	předvést
kráva	přijít
krk	přikrmovat
krmítko	přilétat
kuchař	přinést
kuličky	připojit
kulisy	připravit
květen	připravit se
květina	připravit si
laň	připravovat se
lavice	přiřadit
led	rozbít
leden	rozdělit
lék	rozdělit se
lékárna	rozházet se
lékař	rozhodnout
lékařka	rozkvést
lesník	rozkvétat
leták	rozlišovat
léto	roztát
lev	růst
lidé	říkat
lípa	sáňkovat
líška	sedět
list	seřadit
lísteček	sestavovat
listí	shrnout
listopad	sloužit
lopata	složit

los	smět
loutka	snažit se
Lucinka	snídat
Lukáš	soutěžit
lyže	spadnout
lyžování	spojit
lžice	spojit se
macecha	sportovat
mák	sprchovat se
maminka	srovnat
Maruška	stonat
maso	strádat
Max	svačit
měsíc	svítit
měsíček	sypat
město	škrtnout
míč	těšit se
míček	třídit
minerálka	učit se
místo	udělat
mládě	uhodit
mléko	uhrabat
mlha	ukázat
model	ukazovat
Monika	uklidit
motyka	uložit
motýl	umět
mráz	uplést se
mrkev	ušít
mýdlo	utvořit
mytí	užít
nabídka	užívat
nábytek	vařit
nádobí	večeřet
náledí	vědět
nápoj	vidět
náповěda	vjet
návštěvník	vnímat
název	vracet se
nebezpečí	vstávat
neděle	všimnout si
nehty	vybarvit
nemoc	vybírat
noc	vybrat
noha	vybrat si
nos	vyhledat
období	vyjet si
oběd	vyjmenovat
obchod	vyluštít
oblečení	vymalovat
obrázek	vyměnit se
obruč	vyměnit si
obrys	vymodelovat
obuv	vymýšlet si
oči	vypadat
oděvy	vypracovávat
odpad	vyprávět
odpadky	vypravovat

odpočinek
odřenina
oheň
okno
oko
okolí
okurka
opakování
opona
otázka
oves
ovoce
označení
pánev
paní
papír
papírnictví
paprika
párek
park
pasta
paštika
pátek
pekař
peří
pěšina
písmeno
plakát
plavání
plod
pobyt
počasí
počet
podběl
podzim
pohádka
pokladní
pokus
pole
polévka
policista
pomeranč
pomlázka
pondělí
postýlka
potraviny
potřeba
požár
práce
prasátko
pravidlo
prázdniny
prodavačka
prosinec
prostředek
proutek
prst
pryskyřník

vyrábět
vyrazit
vysázet
vysvětlit
vytvořit
využit
vyznačit
vzpomenout si
začínat
zahrát
zahrát si
zajet
zakroužkovat
zasít
zastavit se
zazpívat
zelenat se
zlomit si
znamenat
znázornit
způsobit
zranit se
zrát
zrýt
zůstat
zvát

představa
představení
přestávka
příloha
příprava
příroda
přístroj
pták
radost
rajče
rámeček
rampouch
režim
rohlík
rok
role
ručička
ruka
ruka
rybník
ryby
rýč
rýže
ředkvička
řeka
řemeslo
řepa
říjen
sad
salám
salát
saně
sanitka
sáňkování
semafor
seno
Senta
sestava
silnice
situace
sklenář
sklenice
sklenička
sklo
skříňka
skřivan
skupina
skutečnost
slabika
slepice
slepička
slovo
sluch
slunce
sluníčko
služba
sněženky
snídaně

sníh
sobota
spolužák
sport
sprchování
srnka
srpen
stromek
strýc
středa
stříhání
stůl
sukně
sušenka
svačina
švadlena
svátek
světlo
symbol
sýr
šatnář
šípek
šiška
škola
školák
špaček
špička
šťáva
švestka
švihadlo
tabule
talíř
táta
tejkvondo
tělo
tělocvična
teploměr
teplota
teta
text
traktor
tráva
truhlář
trup
třešeň
třída
třídění
tunel
tužka
tváře
týden
učitelka
učivo
úkol
únor
úraz
určování
ústa

uši
úterý
uvítání
uzdravení
uzenina
vajíčko
Vánoce
vařečka
věc
večeře
vejce
Velikonoce
veslo
věta
větev
veverka
věž
víkend
víno
vitamín
vítr
vlak
vlastnost
vlasy
vlaštovka
voda
vrtulník
vstupenka
všechno
vycházka
výlet
vypravěč
vypravování
výsledek
výstava
výstavka
výstřižek
výtvor
vyučování
vyučující
výživa
vzduch
zábava
zahrada
zahradnice
zahradník
zajíc
zalévání
zápalka
zářít
závěje
závěs
zážitek
zbytek
zedník
zelenina
zima
zkušenost

zlomenina
zoo
zrak
zub
Zuzka
zvířátko
zvíře
zvonek
zvyk
žalud
židle
živočich

9.5 Seznam slov Matematika 1. ročník, Frauš

Podstatná jména	Přídavná jména	Zájmena	Číslovky	Slovesa	Příslovce	Předložky	Spojky	Částice	Citoslovce
autíčko	barevný	co	čtrnáct	být	Až	do	a		
auto	červený	každý	čtyři	číst	barevně	k	ani-ani		
autobus	číselný	kdo	deset	dát	celkem	na	i		
barva	dominový	který	devatenáct	dělat	červeně	nad	nebo		
besídka	dvouciferný	některý	devět	doplnit	dole	od			
Bob	geometrický	on	dva	doplňovat	doleva	po			
bod	chybějící	se	dvacet	dostat	doprava	pod			
cesta	chybný	si	dvanáct	dostat	dřív	podle			
cihlička	jiný		jeden	hledat	hbitě	před			
cukroví	měkký		jedenáct	hrát si	Jen	se			
cvičení	nejmenší		kolik	chlubit se	letos	ve			
čára	největší		nic	chybět	méně	z			
číslice	nepovedený		nula	jet	modře	za			
číslo	nový		osm	jít	možná				
čtverec	odpovídající		osmnáct	končit	nahore				
čtvrtka	ovocný		patnáct	koupit	nejdříve				
Dana	pěvecký		pět	kvést	nyní				
datum	podobný		první	ležet	pak				
dělník	popsaný		sedm	lišit se	potom				
den	potřebný		sedmnáct	malovat	společně				
desetikoruna	prázdný		šest	mít	stát				
desky	různý		šestnáct	najít	stejně				
děti	shodný		tolik	nakreslit	tam				
děvče	slovní		tři	nemít	teprve				
diktát	sněhový		třináct	nést	ústně				
dílek	sportovní		druhý	obtáhnout	Už				
dlaň	správný			očíslovat	včera				
domeček	starý			odečíst	Více				
domino	stejný			odhadnout	vlevo				
Eva	široký			odkvést	vpravo				
fantazie	školní			opsat	vpředu				
Hana	špatný			označit	vzadu				
Hanka	úzký			plánovat	zeleně				
Helena	výtvarný			platit	zleva				
hodnocení	zájmový			podobat se	zpaměti				
				pohybovat					
hromádka	zapsaný			se	zpět				
chlapec	zelený			pochutnat	zprava				
chléb	žádný			pokračovat	žlutě				
Igor	žlutý			pomáhat					
Iva	vzorovaný			pomoci si					
Iva	jednobarevný			popsat					
jablko	školní			porovnat					
jabloň	vyšší			poskládat					
Jana	ostatní			použít					
Jarek	mladší			poznat					
jednohubka	kulatý			procvičovat					
Jitka	modrý			prodat					
jogurt	bramborový			přečíst					
Jula	čokoládový			představovat					
Kája				překreslit					

kaktus
kapr
karamela
klobouk
kniha
knížka
kočka
koruna
kos
kostka
kotě
koule
kroužek
kruh
krychle
kuchyně
kus
kvádr
lavice
Lenka
lidi
lžíce
med
meruňka
měsíc
Michal
Míla
mince
mínus
mísa
místo
Míša
mléko
mrkev
mýdlo
Nela
obdélník
oběd
obchod
obrázek
odčítání
okénko
okno
Ola
ořech
osoba
Ota
otvor
pan
panenka
papír
park
parkoviště
pastelka
peníze
Pepa

přičíst
přidat se
přihlásí se
přihlásit se
přiložit
psát
rozbit
rozložit
řešit
sčítat
skládat
spočítat
spojit
stříhat
svázat
škrtnout
udávat
ukazovat
ulovit
umět
vložit
vybarvit
vyložit
vypočítat
vyrobit
vyřešit
vysvětlit
vytvořit
začít
zaplatit
zapsat
zbýt
znát
znázornit
zpívat
zůstat

perníček
písmeno
plán
plus
počet
počítadlo
pojem
pokladnička
pole
police
polovina
pomeranč
porovnávání
pořadí
postavička
pračka
pravdivost
prkno
prodejna
předloha
předmět
příklad
ptáček
puntík
pusinka
rébus
recept
rostlina
rozdíl
rozklad
rozložení
řada
řádek
řešení
řetězec
sčítání
sestra
schody
síť
sklenička
skupina
sloupec
slovo
směr
sněhulák
soutěž
sponka
stavba
stěna
stojan
strom
stromek
suma
svetr
sýkorka
Šimon

šipka
šťáva
talíř
táta
tečka
těleso
tiskátko
trojúhelník
trpaslík
třída
tužka
tvar
tvaroh
učitel
úloha
úsek
uspořádání
válec
věc
vlasý
Vráťa
výlet
výloha
výpočet
výsledek
vzor
zahrada
zápis
zapsat
zedník
zlomit
znaménko
znázornění
zpívat
způsob
zvířátko
žák

9.6 Seznam slov Matematika pro 1. roční, SPN

Podstatná jména	Přídavná jména	Zájmena	Číslovky	Slovesa	Příslovce	Předložky	Spojky	Částice	Citoslovce
Alenka	barevný	co	čtrnáct	Být	celkem	do	a	ano	
Anička	bílý	což	čtyři	Číst	černě	k	aby	asi	
autíčko	čelenkový	čeho	deset	Dát	červeně	ke	ale	ať	
auto	čertův	čemu	devatenáct	dát se	Dál	na	ani	ne	
babička	číselná	jak	devět	dělat	dobře	nad	buď-nebo		
banán	čokoládový	jeho	druhý	dojet	dohromady	nebo	i		
barva	čtvercová	jejich	dva	dokreslit	Dole	o	nebo		
bedna	další	každý	dvacet	dolétnout	Dolů	od	protože		
Beruška	daný	kdo	dvanáct	domalovat	domů	po			
běžky	divoký	něco	jeden	doplnit	doprostřed	pod			
bod	dlouhý	nějaký	jedenáct	dopočítávat	fialově	podél			
bok	dobrý	některý	kolik	dopsat	hezky	podle			
boty	dolní	on	nic	doskočit	Hned	pro			
Brouk Pytlík	domácí	sám	nula	dostat	Jen	před			
bříško	dominový	se	oba	držet	ještě	se			
cesta	dražší	sebou	osm	hádat se	Kde	u			
cíl	geometrické	si	osmnáct	házet	lehce	v			
cukroví	horní	ta	patery	hledat	méně	ve			
cvičení	houpací	tato	patnáct	hodit	modře	z			
cyklista	hrací	ten	pět	honit	nahore	za			
čára	hudební	tenhle	první	hrát si	napřed				
čárka	chybějící	to	sedm	chtít	například				
část	indiánský	tvůj	sedmnáct	chybět	nejdřív				
čelenka	jednotlivé	ty	šest	jezdit	nejlépe				
číslice	královský	vaše	šestnáct	Jít	nejprve				
číslo	lakomý	všechno	třetí	koupit	nejvíce				
čmelák	létající		tři	kreslit	obdobně				
čokoláda	levnější		třináct	libit se	obráceně				
čtverec	logické			Mít	odpoledne				
čtvereček	malý			moci	oranžově				
čtyřka	menší			myslet	pak				
dálka	milý			najít	podobně				
Dana	možné			najít	pokaždé				
David	napsaný			nakoupit	postupně				
děda	nejdelší			nakreslit	potom				
den	nejchudší			namalovat	pouze				
desetikoruna	nejkratší			napít se	později				
děti	nejmenší			napočítat	pozorně				
děvče	největší			napsat	přece				
diktát	nevylihnutý			nasbírat	ráno				
divadlo	obdobný			nastřílet	sem				
dívka	odpovídající			navazovat	snadno				
dojezd	okvětní			navléknout	společně				
domeček	opakující			navrátit se	správně				
domek	orlí			nebýt	stále				
domino	ostatní			nedat se	stejně				
dort	ovocná			nemít	tak				
dovednost	ozvučený			nepatřit	tam				
dráček	papírový			neumět	tolik				
drak	pěkný			nevybarvit	tu				
dres	perníková			nezměnit se	uprostřed				

dřívko	početní	obarvit	večer
dukát	počtářský	obarvovat	víc
dům	podobný	objevit	více
dušičky	pomerančový	odehrávat se	vlevo
dvojka	poslední	odevzdat	vpravo
dýmka	postavená	odhadnout	vzhledem
džus	prázdný	odpovědět	vždy
Emanuel	probírané	odpovídat	zase
Eva	předchozí	opravit	zeleně
Ferda	přerušovaná	ozdobit	zleva
flétna	příslušný	píše se	z paměti
hádanka	rodinná	plavat	zpátky
hlad	rovný	počítat	zpět
hlava	různý	podarovat	zpočátku
hnízdo	růžový	podívat	zprava
hod	řádný	podívat se	žlutě
hodnocení	sedmihlavý	podívat se	
hodnota	sladká	pokládat	
holčička	slovní	pokračovat	
holoubek	snadný	polepit	
Honolulu	sněhový	poletovat	
Honzík	spodní	položít	
house	správný	popisovat	
housenka	stejný	porovnat	
housle	systematická	porovnávat	
hráč	štlhlý	pořádat	
hračka	takový	poskládat	
hrnec	tenisový	posnídat	
hrníček	tlustý	postavit	
hromádka	určité	postupovat	
hromádka	velikonoční	povídat	
hrst	větší	povídat si	
hruška	vodní	pozorovat	
hříbek	volná	pracovat	
husa	vybarvený	procvičovat	
hvězdička	vypočítaný	prodat	
chaloupka	zakreslená	prohlédnout	
chlapec	zámecká	procházet se	
chvíle	závodní	přečíst	
chyba	závodní	přelétnout	
jablko	zelený	přičíst	
jahoda		přidat	
Jana		přijít	
jednička		přikreslit	
kabát		přilétnout	
Kája		připomínat	
kamarád		připoutat	
kamínek		připravit	
kanoe		připravit si	
Kapička		přiskákat	
kapr		psát	
kapřík		ptát se	
Karel		rovnat se	
karta		rozdat	
kartička		rozdělit	
kasička		rozdělovat	

kedluben	rozhodnout se
kilogram	rozstříhat
kilometr	roztřídit
Klárka	růst
knoflík	Říct
kočár	říkat
kolečko	sčítat
Komanč	sedět
komín	seřadit
koník	sfouknout
kontrabas	schovat
korálek	schovat se
koruna	skládat
kosa	skočit
kostka	slavit
koule	sledovat
kraslice	složit
kroužek	snést
kruh	sníst
krychle	soutěžit
křídlo	splnit
kříž	spočítat
kulička	spojit
kuřátko	stříhat
kůzlátko	střílet
kvádr	svědčit
květák	svítit
kytara	škrtnout
kytička	trénovat
lavice	trhat
leknín	tvorit
limonáda	uběhnout
lístek	učit se
loď	uhnízt se
lopatka	ukázat
loužička	ukazovat
Lucinka	uletět
luk	ulovit
Mája	umět
malíř	uplést
maminka	urazit
Martin	určovat
mašlička	utvořit
medvěd	uvádět
měsíc	venčit
míček	věřit
mince	vést
mír	vidět
mísa	vládnout
mlýn	vlétnout
mokřinka	vybarvit
motýl	vybrat
Mourek	vykoledovat
možnost	vykvést
mravenec	vyletět
mřížka	vylíhnout se

myška
myšlení
mžik
náčelník
nákup
narcis
narozneniny
nástroj
návod
nebičko
negativ
nehet
nemluvně
nerovnost
netopýr
niť
nožička
obdélník
obrazec
obrázek
obtáhnout
obtisk
ocásek
odčítání
odpověď
okénko
okno
okolí
opsat
orientace
osa
oslava
osmička
osoba
Ota
otázka
ozdoba
pampeliška
panenka
paní
papír
pás
pasažér
páv
pejsek
peníze
perník
pero
pětka
Petr
písmeno
počet
počítač
počítadlo
počítání
pohádka

vyluštit
vymyslet
vymýšlet
vypravovat
vyrušit
vyřešit
vysadit
vystřihnout
vystupovat
vytřást
vyznačit
vyznačovat
vzniknout
začít
zahrát
zachovat
zakoupit
zakreslit
zamíchat
zapisovat
zaplatit
zapsat
zbýt
zformulovat
zhasnout
zjistit
znázornit
zůstat
zvládnout

pojem
pokus
pole
polička
poloha
pomněnka
pondělí
Popelka
porovnání
pořadí
postava
potrava
práce
prasátko
prodejna
program
proužek
prst
pře
předloha
předmět
příklad
příloha
pták
půlka
půlměsíc
puntík
pyramida
rákosí
rámeček
rameno
ráz
rodiče
roh
rohlík
rosa
rozklad
rozvoj
ručník
ruka
rybář
rybník
řada
řádek
řetěz
salát
sazenice
sčítání
sedmička
sekáč
sestra
sešit
síť
síťka
sklenička
skobička

skok
slalom
slepice
slípka
sluníčko
Smolíček
sněhulačka
sněhulák
součet
soused
soutěž
spolužák
srdce
stavba
stavebníčka
stolička
strana
stránka
strom
stroměček
stůl
sůl
svátek
svíčka
syn
synek
šestka
šíp
šípka
škola
šňůrka
šťáva
šupina
švestka
tabule
tabulka
tah
talíř
talířek
Ťapka
tečka
těleso
Tereza
Terezka
teta
Tomáš
totem
trápení
trávník
trojka
trojúhelník
třešeň
třída
tulipán
tůňka
tvar

tyčinka
typ
učitel
učitelka
učivo
ukazováček
úkol
úloha
úryvek
usnadnění
útrata
útvár
vagon
vagónek
vajíčko
Vánoce
váza
včelka
vejce
velikost
věneček
vepř
Věra
víla
vlastnost
voda
vodník
vrba
vrh
vstupenka
výsledek
výška
vztah
záda
zadání
zahrada
zahrádka
zajíc
zákusek
zápalka
závod
zeď
zelenina
zelí
země
zkouška
zlato
znak
zvířátko
zvíře
žabka
žáček
žák
žouželení
žvýkačka

9.7 Seznam slov Matematika pro 1. ročník, Alter

Podstatná jména	Přídavná jména	Zájmena	Číslovky	Slovesa	Příslovce	Předložky	Spojky	Částice	Citoslovce
Alena	barevný	co	čtvrtý	běhat	barevně	bez	a		
Andulka	bílý	jaký	čtyři	Být	červeně	do	aby		
Anička	černý	jejich	desátý	cestovat	dále	k	jestliže		
autíčko	červený	každý	deset	Číst	dolů	ke	nebo		
auto	číselný	koho	devátý	Dát	doma	mimo	než		
autobus	daný	my	devět	Dát	hbitě	na			
babička	dopravní	náš	druhý	dokázat	jak	o			
bábovička	fialový	on	dva	dokreslit	ještě	od			
balónek	hnědý	se	jeden	doplnit	jinak	po			
banán	chybějící	si	kolik	dopsat	kde	podle			
Barunka	jaký	svůj	několik	dostat	méně	pro			
barva	jiný	ten	oba	dovolit	modře	před			
bedna	makový	to	osm	hrát si	nyní	s			
benzín	malý	váš	osmý	chybět	opakovaně	se			
bledule	modrý	všechn	pátý	Jet	společně	u			
bod	náležitý		pět	koupit	tak	v			
bonbón	nejmenší		první	kupovat	tam	ve			
borůvka	největší		sedm	kvést	více	za			
brambory	nízký		sedmý	malovat	všude				
brašna	ostatní		šest	měnit	vždy				
brokev	papírový		šestý	měřit	zeleně				
bubínek	podobný		třetí	Mít	žlutě				
buchta	příslušný		tři	muset					
celek	různý			nakrájet					
cihla	růžový			nakreslit					
Cilka	správný			nakupovat					
citrón	stejný			naměřit					
cukr	strakatý			napočítat					
cvičení	tvarohový			napsat					
čaj	velký			narysovat					
čas	větší			nastoupit					
čepička	vysoký			natrhat					
číslice	žlutá			navážit					
číslo				navléct					
čtverec				navléknout					
Dáda				nehodit se					
Dana				nesmět					
Dáša				nést					
délka				odběhnout					
desítka				odčítat					
děšť				odejít					
děti				odhadnout					
dívka				odjet					
drak				odkvést					
drát				odletět					
dům				odměřit					
dům				odpojit					
dvorek				omalovat					
džus				opadat					
Eva				opsat					
fazole				parkovat					
fialka				pást se					
geometrie				platit					

Helena	plavat
Helenka	počítat
hlemýžď	pojmenovat
hmotnost	pokácet
holčička	pokračovat
holub	polekat se
Honzík	poletovat
houba	poprosit
housátko	porovnat
houska	postavit
hračka	povědět
hrnec	procvičovat
hrneček	prodat
hruška	prohlédnout si
hřiště	prohrát
husa	přečíst
hvězdička	přidat
chlapec	přidávat
indiánek	přijet
Ivan	přikoupit
jablíčko	přikreslit
jablko	přiletět
jahoda	přinést
jahůdka	přivázat
jamka	půjčit
Jan	rovnat se
Jana	rozdat
Jára	rozkvést
jehňátko	rozložit
jeteliště	růst
jezero	rýsovat
Jirka	říct
Julinka	říkat
kachna	sčítat
kachnička	sedět
Kája	sednout si
kamarád	sestavit
Kamil	složit
kapesník	smýt
Karel	sníst
Karolínka	spojit
karta	srovnat
kartička	stačit
Katka	stát
keř	svítit
Klárka	škrtnout
klobouček	tvořit
kluk	učit se
kniha	ukázat
knihovnička	ukazovat
knížka	uklidit
knoflík	umět
koberec	upéct
koláč	uplavat
kolečko	určit
koledník	usednout

kolo	uschnout
koníček	uspořít
kopec	utéct
kopretina	utrhnout
korálek	uvažit
koruna	uzrát
kostička	vážít
kostka	vejít se
košíček	vézt
koule	vézt se
kousek	vidět
krabice	vybarvit
krabička	vykoledovat
králík	vymalovat
kraslička	vymodelovat
kroužek	vymyslet
krteček	vymýšlet
kruh	vypočítat
krychle	vyskočit
křeček	vystoupit
křída	vyšít
kulička	vyvrátit
kuře	vyznačit
kus	vyžehlit
kužel	vzít
květ	zaměnit
květina	zaplatit
květinářka	zapsat
kvítek	zbýt
labuť	zhasnout
láhev	změnit
látka	změřit
Lea	znázornit
Lenička	zůstat
Lenka	zvadnout
les	zvážit
letadlo	žehlit
Lída	
lidé	
limonáda	
lino	
litr	
lodička	
loďka	
louka	
Lucie	
Lucinka	
Majka	
mák	
mák	
máma	
maminka	
mandarinka	
Martin	
máslo	
metr	

míč
míček
Míla
Miloš
mince
minerálka
Mirek
Mirka
mísa
miska
Míša
mléko
most
motýl
mouka
mrkev
muž
myška
nápoj
narciska
Nováková
obdélník
obchod
obor
obrázek
ocet
odčítání
odměrka
odpověď
ohrada
Ola
olej
opakování
opice
opička
osa
osoba
ovce
pampeliška
pan
panáček
panenka
papír
papoušek
park
parkoviště
parník
pastelka
Pavel
Pavlík
pečivo
pejsek
peníze
Pepa
pero
písek

pivoňka
plameňák
počet
počítadlo
počtář
pokoj
polévka
pomoranč
pořadí
posádka
potok
pouť
prasátko
pravítko
prkno
provaz
provázek
předmět
přechod
přihrádka
příklad
příloha
přístav
ptáček
pták
racek
Radek
rámeček
Robert
rodiče
rohlíček
rohlík
Roman
růže
růžička
ryba
rybka
rybníček
rybník
rýže
řada
ředkvička
sáček
sad
salám
salát
sčítanec
sčítání
sešit
skříňka
Slávek
slepice
sluněčko
smrk
sněhulák
sněženka

součet
srdíčko
stanice
stáva
stavebnice
stránka
strom
stromek
střelnice
stuha
stužka
sůl
svatba
svatebčan
světlo
sýr
šaty
šípek
šířka
škola
školka
šňůra
švestka
švihadlo
tabule
talíř
talířek
taška
táta
tečka
těleso
tělocvična
Tereza
teta
Tom
Tomáš
trojúhelník
trumpeta
třešeň
tulipán
Tůma
tvaroh
tyčinka
učitel
uhlí
ulice
vagón
vajíčko
válec
váza
věc
večer
vejce
Velikonoce
Vendulka
věneček

vesnice
vichřice
vlak
voda
vůz
výlet
výsadkář
výstava
vzduch
vzor
vztah
záhon
zahrada
zahradník
zákusek
zastávka
Zdenda
zelenina
země
zmrzlina
způsob
zvířátko
zvoneček
zvonek
žena
žvýkačka

